

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ
ФІЛОЛОГІЯ. ПОЛЬСЬКА МОВА ТА
ЛІТЕРАТУРА. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА
ЛІТЕРАТУРА**

Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти

**Харків
2023**

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної (військової) адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**Науково-дослідницька діяльність
здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
освітньої програми Філологія. Польська мова та література.
Українська мова та література**

Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти

**ХАРКІВ
2023**

УДК 378.22:001.811(072)

Н 34

Укладачі:

Демченко Наталя Дмитрівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Чала Анна Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

Піддубна Н.В. – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди;

Міняйло Р.В. – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Н 34 Науково-дослідницька діяльність здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньої програми Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література / уклад.: Н. Демченко, А. Чала; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків : ХГПА, 2023. – 120 с.

Видання містить практичні рекомендації щодо організації навчально- й науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців філологічного профілю, зокрема освітньої програми Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література.

Мета методичних рекомендацій допомогти здобувачам вищої освіти філологічного профілю оволодіти технологією написання тез, статей, магістерських робіт, підготувати і захистити їх.

Видання рекомендоване для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня філологічних спеціальностей та викладачів ЗВО.

УДК 378.22:001.811(072)

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної
ради
(Протокол № 5 від 10 травня 2023 року)*

© ХГПА, 2023
© Демченко Н., Чала А.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти	4
1.1. Види і форми науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти.....	4
1.2. Види письмових робіт наукового стилю.....	6
1.3. Структура та етапи науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти.....	13
РОЗДІЛ 2. Вимоги до написання й захисту магістерських робіт	15
2.1. Методичні поради до написання магістерських робіт.....	15
2.2. Керівництво магістерськими роботами.....	17
2.3. Вимоги до написання магістерських робіт.....	19
2.4. Структура магістерської роботи.....	20
2.5. Етапи підготовки магістерської роботи (вибір теми, наукового керівника, складання плану, опрацювання літератури, методологія наукових досліджень, написання тексту, захист).....	29
2.6. Критерії оцінювання магістерської роботи.....	35
РОЗДІЛ 3. Методологія наукових досліджень	44
3.1. Методи дослідження у галузі мовознавства.....	44
3.2. Методи дослідження у галузі літературознавства.....	50
РОЗДІЛ 4. Апробація наукових результатів	56
4.1. Основні рекомендації до написання тез.....	57
4.2. Основні рекомендації до написання статті.....	58
РОЗДІЛ 5. Академічна доброчесність та оригінальність наукових текстів	61
5.1. Основні поняття академічної доброчесності.....	61
5.2. Шляхи запобігання академічному плагіату.....	62
5.3. Критерії оцінювання оригінальності наукових текстів.....	63
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	65
ДОДАТКИ	67
ПІСЛЯМОВА	115

ПЕРЕДМОВА

Науково-дослідницька діяльність студента-філолога – це творчий процес, скерований на поглиблення знань з актуальних проблем відповідної царини, розвиток раціонального творчого мислення, створення умов для генерування нових ідей та їх практичну реалізацію.

У результаті провадження будь-якої науково-дослідницької діяльності студент має змогу систематизувати філологічні знання, сформулювати погляди на методологію наукового пізнання, сутність загальнонаукових і спеціальних методів, принципів проведення дослідження та оформлення його результатів тощо.

Освітньо-професійна програма підготовки фахівця другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.033 Слов'янські мови та література (переклад включно), перша – польська передбачає не лише оволодіння студентами програмним матеріалом, одержання фундаментальних і спеціальних знань та умінь, необхідних для виконання завдань відповідної професійної діяльності, але й розширення їх теоретичного світогляду, залучення до науково-дослідницької діяльності. Задля цього магістранти пишуть кваліфікаційну роботу, яка є завершальним етапом спеціальної лінгвістичної наукової підготовки студентів.

Кваліфікаційна робота виконується з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання, апробувати результати своїх наукових розвідок у тезах та статтях.

Основна мета виконання цих робіт – спонукати здобувачів вищої освіти до наукової діяльності, стимулювання бажання пізнавати філологічні та інші наукові праці, глибоко вивчати методологічні основи мовознавчої та методичної науки, вибирати з великої кількості літератури той матеріал, що стосується теми дослідження, висловлювати свої думки, дотримуючись логіки викладу, систематизувати, аналізувати думки вчених, проводити власні спостереження, анкетування, експеримент, описувати їх, робити висновки, практично використовувати набуті теоретичні знання з лінгвістики та літератури, методики навчання.

Метою пропонованих методичних рекомендацій є надання допомоги здобувачам вищої освіти у підготовці й написанні науково-дослідницьких робіт, передбачених навчальними планами здобуття вищої освіти за освітнім ступенем магістра зі спеціальності 035 Філологія, зокрема освітньої програми Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Види і форми науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти

У закладі вищої освіти функціонують два основних види науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти: навчальна науково-дослідна робота, передбачена навчальними планами, і науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти, яка здійснюється під керівництвом професорсько-викладацького складу. Навчальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти у межах освітнього процесу є обов'язковою для кожного і охоплює майже всі форми навчальної роботи:

- написання рефератів з конкретної теми у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізації та за вибором;
- виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, які містять елементи проблемного пошуку;
- виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час різних видів практики, індивідуальних завдань;
- розроблення методичних матеріалів із використанням методів дослідження (спостереження, анкетування, бесіда, соціометрія тощо);
- підготовка та захист курсових і дипломних робіт, пов'язаних із проблематикою досліджень кафедр.

Науково-дослідницька робота здобувачів вищої освіти закладу вищої освіти є одним із напрямів їх самостійної роботи, важливим чинником і складником професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що передбачає ознайомлення з методологією і методикою дослідження, озброєння вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності. Реалізована в комплексі науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти забезпечує розв'язання таких завдань:

- формування наукового світогляду;
- оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань;
- прищеплення навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у практичній роботі;
- залучення до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;
- постійне оновлення і вдосконалення своїх знань;
- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця тощо.

Характерною для науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти закладу вищої освіти визначається єдність завдань і напрямів навчальної, наукової й виховної роботи, взаємодія всіх форм і методів, що реалізується в освітньому процесі й позааудиторній діяльності. Упродовж періоду навчання наукова діяльність здобувачів вищої освіти здійснюється у таких напрямках:

- у навчальній діяльності як невід'ємний елемент освітнього процесу відповідно до навчальних планів і навчальних програм (обов'язкова для всіх здобувачів вищої освіти);
- у позааудиторній діяльності у межах студентського науково-творчого товариства, у наукових гуртках, проблемних групах тощо;
- під час проведення науково-організаційних заходів (науково-практичних конференцій, семінарів, конкурсів, олімпіад тощо).

Для ефективної організації й проведення науково-педагогічного дослідження необхідно керуватися основними принципами, які визначають підхід до вивчення проблеми, методику добору фактів та способів аналізу (О. Кочетов):

- принцип цілісного вивчення педагогічного явища і процесу зобов'язує проводити будь-яке дослідження в єдності з усебічним формуванням особистості й у цілісному освітньому процесі. Реалізація цього принципу передбачає встановлення зв'язку якостей, що вивчаються, з сутнісними сторонами особистості, розкриття різноманітності зовнішніх впливів на їх формування, чітке визначення місця досліджуваного педагогічного явища в цілісному виховному процесі;
- принцип комплексного використання методів дослідження обумовлений складністю самого педагогічного процесу, його діалектичністю, оскільки будь-який факт і явище в цьому процесі пов'язані з іншими, мають відкриті й приховані зв'язки, прості й складні залежності, що вимагає урахування зовнішніх впливів при проведенні дослідження за допомогою різноманітних методів, постійної перевірки й уточнення отриманих даних;
- принцип об'єктивності вимагає вивчення кожного факту за допомогою різних методів, перевірки, уточнення фактичного матеріалу, співставлення

даних свого дослідження з даними інших досліджень, фіксації всіх проявів (позитивних і негативних);

- принцип єдності вивчення і виховання особистості обумовлений необхідністю одночасно вирішувати в педагогічному експерименті декілька завдань (вивчати дітей, стимулювати їх самопізнання і самовиховання, аналізувати й узагальнювати результати експериментальної роботи тощо);

- принцип вивчення явища в його зміні й розвитку передбачає вивчення досліджуваного явища лише у взаємозв'язку з іншими явищами, якостями, процесами, у розвитку і суперечностях;

- принцип історизму дає змогу досліднику проводити порівняння, аналогії, бачити найбільш суттєві й стійкі зв'язки явища, яке вивчається протягом тривалого проміжку часу, виявити тенденції, зміни в педагогічному процесі, показати вплив практики на розвиток ідеї;

- принцип поєднання наукової сміливості з обережністю, виваженістю є надзвичайно актуальним у педагогічному дослідженні, тому що його учасниками є діти, й помилки тут неприпустимі;

- принцип глибинного розгляду проблеми означає, що суттєве можна відшукати тільки за умови заглиблення в діалектику явища, яке вивчається.

Це зумовлює спадкоємність методів і форм від курсу до курсу, від одного освітнього компоненту до іншого, поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь і навичок у процесі виконання ними науково-дослідницької роботи. Відповідно до навчальних планів і програм освітніх компонентів загальної та професійної підготовки кожний студент повинен оволодіти процесом наукового пізнання, виконуючи протягом усього періоду навчання завдання, які поступово ускладнюються і поглиблюються.

Отже, організація науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти є важливим чинником підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього фахівця у закладі вищої освіти передусім тому, що передбачає індивідуалізацію навчання, дає змогу реалізовувати особистісно орієнтоване навчання, розширює обсяг знань, умінь та навичок здобувачів вищої освіти, сприяє формуванню активності, ініціативи, допитливості, розвиває творче мислення, спонукає до самостійних пошуків.

1.2. Види письмових робіт наукового стилю

Протягом навчання у закладі вищої освіти здобувачі вищої освіти виконують різні за своїм характером, рівнем складності та змістом форми науково-дослідницької роботи:

- добір та аналіз наукової літератури;
- систематизація матеріалів, опрацювання та укладання бібліографії наукових джерел;
- підготовка наукових доповідей, повідомлень і рефератів;
- написання наукових тез і статей;
- аналіз мікродосліджень із проблем виховання чи навчання суб'єктів навчально-виховного процесу;
- методичні розробки з актуальних питань професійно-педагогічної діяльності;
- наукові звіти про виконання елементів досліджень під час педагогічної практики;
- курсові, дипломні роботи тощо.

Науковий текст

Науковий стиль має своїм завданням точно викласти наукову інформацію. Він обслуговує потреби науки, навчання та освіти, виробничо-технічну діяльність. Його основною функцією є пізнавально-інформативна функція, доповнена функцією доказовості. Твір, написаний цим стилем, несе наукове повідомлення, доводить його істинність, новизну, цінність.

У науковому стилі фігурує науковий текст. Науковий текст становить собою завершений комунікативний акт, організований за законами і мовними нормами мови. Навчальний текст – це науковий текст, метою якого є розв'язання певного освітрянського завдання. Навчальний науковий текст – це єдиний комунікативний блок з чіткою структурою: ТЕМА – ПІДТЕМА – КОМБІНАЦІЯ ПІДТЕМ.

Текст (від лат. *textum* – зв'язок, поєднання, тканина) – писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формотворчо-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною темою і сюжетною заданістю.

За формами реалізації тексти поділяють на усні та писемні. Тексти публіцистичного, наукового, інформаційного змісту можуть бути як усними, так і писемними. Інші тексти можуть існувати лише в одній з форм:

- в усній – судові промови, розповіді, фольклорні твори тощо;
- у писемній – епістолярні твори, твори художньої літератури, офіційні документи, в тому числі резолюції, накази, протоколи, акти, факси, листи.

Важлива роль в оформленні тексту належить графічним засобам – рубрикації (поділу на абзаци), розділовим знакам (писемна форма), інтонації (усна форма). Вони допомагають забезпечити комунікативну спрямованість

і структурну організацію тексту на різних рівнях. Наукове знання може бути виражене в різних видах первинних текстів: усних (дискусія, диспут, обговорення наукової проблеми в колі фахівців) та письмових (дисертація, монографія, стаття, тези тощо).

У тексті є: зміст знання (функціонує вже як семантика тексту) і саме знання (поступово досягає статусу наукової інформації).

Знання може бути науковою інформацією лише в системі суспільної наукової комунікації. Спілкуючись, науковці мають змогу уточнити зміст понять, а іноді – під час обговорення – виникає нове знання.

Найповніше наукове знання про предмет, його ознаки та властивості виявляється в жанрах власне наукового підстилю (монографія, книга, дисертація). Близькими до наукових монографій є підручники та посібники для закладів вищої освіти. Вони відрізняються наявністю визначень, чіткістю побудови й викладу. У статтях найчастіше подають розгляд одного з аспектів, однієї зі сторін, пов'язаних із тим чи іншим науковим поняттям, з тією чи іншою проблемою.

Отже, усі типи наукових текстів – доповідь, дискусія, монографія, підручник, стаття – у різному ступені демонструють наукове знання, його семантику.

Наукові знання можуть бути виражені в текстах таких жанрів: анотація, тези, конспект, відгук, рецензія, реферат, курсова та дипломна робота, стаття, дисертація, автореферат, монографія, підручник, доповідь, програма тощо.

Конспект

Конспект (лат. conspectum – огляд) – стислий письмовий виклад змісту лекції, доповіді, роботи.

Розрізняють конспекти почутого й конспекти прочитаного.

Конспект почутого складається з плану, стисло викладених основних положень, фактів і прикладів. У конспекті слухач має змогу занотувати почуте, висловити своє ставлення до нього у вигляді коротких нотаток, зауважень. Для цього аркуш ділять на дві частини: меншу залишають для власних поміток, а на більшій пишуть конспект лекції. Конспектувати почуте важче, потрібно встигнути записати головне, а тому варто використовувати скорочення слів, словосполучень. Скорочувати радять часто вживані терміни, але так, щоб пізніше можна було прочитати написане.

Види конспекту:

1) за способом конспектування:

- вільний (думки автора передаються своїми словами);
- текстуальний (текст записують у вигляді цитат);

- змішаний (вільний виклад поєднано з цитуванням);
- плановий (укладається за попередньо складеним планом наукового джерела);
- опорний – (система опорних сигналів, що мають структурний зв'язок);

2) за обсягом:

- стислий конспект передає в узагальненому вигляді найсуттєвішу інформацію тексту;
- докладний (розгорнутий) конспект містить також відомості, які конкретизують, мотивують, деталізують основні положення тексту у вигляді доведень, пояснень, аргументів, ілюстрацій тощо;

3) за джерельною базою:

- конспект за одним джерелом;
- тематичний конспект укладається за кількома джерелами на одну тему.

Анотація

Анотація (лат. *annotatio* – зауваження) – коротка, стисла характеристика змісту книги, статті тощо.

Це невеличка бібліографічна довідка, де стисло характеризується зміст книги, статті через перелік найголовніших у них питань, оцінюється анотований твір. Анотація відповідає на питання: Про що йдеться в першоджерелі? Завдяки їй читач отримує можливість скласти попереднє уявлення про незнайомий друкований твір, відшукати в ньому необхідну інформацію. Саме тому в анотації слід зазначати характер публікації (стаття, монографія, підручник), її будову, актуальність теми, кому адресована й який має обсяг. Крім цього, необхідно зазначити, що нового в даному виданні порівняно з іншими на таку само тему.

Анотація найчастіше міститься на другій сторінці будь-якої друкованої праці. Цей документ необхідно вміти складати всім, хто створює підручники, посібники, укладає допоміжну науково-методичну літературу (словники, збірники різного призначення тощо).

Рецензія. Відгук

Важливим жанром наукової комунікації є рецензія. Автор її – фахівець, учений тієї ж галузі або спорідненої, до якої належить і рецензована наукова стаття, монографія, підручник і навчальний посібник, кваліфікаційна робота та дисертація. Рецензія передбачає аналіз та оцінювання певного твору (наукової

праці), критичний розбір, рекомендацію до захисту чи друку, проведення наукового обговорення й діалогу.

Рецензія – критичний відгук (містить аналіз і оцінку) наукового керівника (консультанта), офіційних опонентів, провідної установи під час захисту кваліфікаційної роботи, кандидатської чи докторської дисертацій.

Об'єктом оцінювання є повнота, глибина, всебічність розкриття теми; новизна та актуальність поставлених завдань і проблем; коректність аргументації і системи доказів; достовірність результатів; переконливість висновків.

Науковець, який пише рецензію, називається рецензентом. Спочатку рецензія відігравала службову роль – інформувала читача про новий друкований твір, звертала увагу на його переваги й недоліки, давала уявлення про його призначення та можливості використання. Поступово рецензія стала самостійним жанром творчої й наукової діяльності. Іноді рецензією називають розгорнуту анотацію, в якій розкривається зміст книги, а сам відбір матеріалу стає прихованою оцінкою.

Відгук – це 1) документ, що містить висновки уповноваженої особи (або кількох осіб) чи установи щодо запропонованих на розгляд вистави, рукописних робіт; 2) стисла форма письмової оцінки виконаної роботи (курсової, бакалаврської, магістерської кваліфікаційних робіт, кандидатського чи докторського дослідження).

Обсяг відгуку невеликий – 1-3 сторінки (3-5 сторінок для кандидатських і докторських дисертацій).

На відміну від рецензії, у відгуку подають загальну характеристику праці без докладного аналізу, проте він містить практичні поради.

Реферат. Автореферат дисертації

Реферат (лат. *referre* – доповідати, повідомляти) – вид письмового повідомлення, короткий виклад головних думок, поєднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення і оцінка; текст, що передає головну інформацію першоджерела.

Словник української мови в 11-ти томах подає таке визначення цього слова: «Реферат – це: 1) короткий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги; 2) доповідь на будь-яку тему, зроблена на основі критичного огляду літературних та інших джерел».

На відміну від курсових та дипломних робіт, реферат пишеться не лише зі спеціальних, а й із загальних дисциплін. Згідно з визначенням, реферат повинен містити малу кількість елементів новизни. Досить грамотно й логічно викладені

основні ідеї з заданої теми, що містяться в кількох джерелах, і згрупувати їх за точками зору.

Автореферат (від грец. autos – сам + реферат) – короткий письмовий виклад наукового твору самим автором, найчастіше – автореферат дисертації.

Призначення автореферату – широке ознайомлення наукових працівників із методикою дослідження, фактичними результатами й основними висновками дисертаційної роботи. Важливість автореферату як документа полягає в тому, що за наведеними в ньому даними оцінюють рівень дисертації та наукову кваліфікацію її автора, його навички оформлення результатів наукової праці. Останнє важливе й тому, що автореферат, як правило, не зазнає професійного редакторського оброблення, й тому здобувач наукового ступеня виступає в ролях автора й редактора одночасно. Процес складання автореферату – це згортання наукової інформації, спрямоване на те, щоб виявити й вибрати зі змісту дисертації найістотнішу інформацію й подати її в новій стислій формі.

Курсова та дипломна роботи

Наукова робота (курсowa, дипломна) – письмовий власних виклад результатів наукового дослідження, який ґрунтується на критичному огляді бібліографічних джерел. Наукові роботи пишуться для виявлення знання здобувачів вищої освіти із конкретної дисципліни на певному етапі навчання (закінчення курсу або повного циклу навчання у закладі вищої освіти). Вони підлягають обов'язковому оцінюванню, результати якого фіксуються у відповідних документах (наприклад, протоколах).

Курсова робота – це справжнє студентське наукове дослідження. Оскільки вона пишеться зі спеціального предмета або за обраним фахом, то призначення її – у тому, щоб виявити, наскільки студент оволодів навичками самостійної наукової діяльності. Саме тому свободу студента у виборі теми курсової не обмежують. Користуючись порадами наукового керівника й добраною ним літературою, студент упродовж кількох місяців проходить підготовчий етап роботи й пише текст, який потім здає своєму керівникові для прочитання й оцінки.

Кваліфікаційна (магістерська) робота - це самостійна науково-дослідна робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня магістра, а також - це випускна кваліфікаційна робота наукового змісту, що відображає хід та розробку обраної теми, відповідає сучасному рівню розвитку освіти та науки, є перспективною для подальшого наукового дослідження.

Виконання та публічний захист кваліфікаційної (магістерської) роботи здобувачем вищої освіти (студентом) є обов'язковою складовою освітньо-

професійної програми підготовки магістра та дозволяє виявити і застосувати поглиблені теоретичні та практичні знання фахових дисциплін, уміння, навички організації наукових досліджень, загальні засади методології наукової та професійної діяльності, виявити та застосувати теоретичні знання, уміння та навички, достатні для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової діяльності. Написана студентом робота повинна відображати його здатність на основі здобутих знань до оригінального мислення та інноваційної діяльності; розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань; зрозуміло та недвозначно доносити власні висновки, а також знання та пояснення, що їх обґрунтовують; застосовувати нові підходи та робити прогнози. Написання кваліфікаційної магістерської (дипломної) роботи є своєрідним підсумком, творчим звітом студента про теоретичні та практичні знання, вміння і навички, які він отримав за період навчання в академії.

Тези доповіді

Тези доповіді (гр. *thesis* – положення, твердження) – це опубліковані до початку наукової конференції матеріали із викладом основних аспектів наукової доповіді (див. Додаток К). Вони фіксують наукову точку зору автора і містять матеріали, які раніше не друкувалися. Завдяки влучно складеним тезам, автор має можливість створити собі репутацію фахівця, здатного в логічній і переконливій, ясній і доступній для адресата формі висловлювати результати своєї роботи.

Основне призначення тез – ознайомити учасників конференції зі змістом доповіді; донести в доступній формі інформацію про свої дослідження тим учасникам, які з різних причин не зможуть взяти участь у конференції; оприлюднити результати наукової роботи та зробити її надбанням фахівців, зацікавлених в отриманні відповідної інформації; установити пріоритет автора; засвідчити особистий внесок як дослідника в розробку наукової проблеми; підтвердити достовірність основних результатів і висновки наукової роботи, її новизну і рівень (оскільки, після виходу у світ, публікація стає об'єктом вивчення й оцінки широкою науковою громадськістю); підтвердити факт апробації та впровадження результатів і висновків наукової праці; висвітлити основний зміст наукової роботи та завершеність певного етапу дослідження.

Наукова стаття

Стаття – 1) науковий або публіцистичний твір невеликого розміру в збірнику, журналі, газеті тощо; 2) самостійний розділ, параграф у юридичному документі, описі, словнику тощо (див. Додаток 3).

Стаття є результатом мисленнєвого процесу, у якому поєднуються аналіз, структурування, формулювання та висловлення думок. Отже, стаття – це візуальне вираження мисленнєвої діяльності.

Стаття може мати різний обсяг (найчастіше 5-12 сторінок, іноді більше). У тексті робляться посилання на використану літературу. Стаття має ту саму будову, що й доповідь, реферат, курсова робота тощо (вступ, основна частина, висновки). Як науковий або публіцистичний твір вона містить думки, судження, спостереження автора. Часто використовується прийом зіставлення, порівняння матеріалу, на основі чого робляться висновки. Якщо думки автора не збігаються з думками попередніх дослідників, він може використати прийоми полеміки й доказу.

1.3. Структура та етапи науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти

Зміст, структура і характер науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти забезпечує послідовність її засобів і форм відповідно до логіки і послідовності освітнього процесу та визначається:

- проблематикою науково-дослідницької й науково-методичної діяльності кафедр, факультетів, закладу вищої освіти загалом;
- тематикою досліджень, яку здійснюють кафедри та викладачі кафедр у творчій співпраці із виробництвом;
- умовами дослідної роботи здобувачів вищої освіти, наявністю бази дослідження, можливостей доступу до потрібної наукової інформації, наявністю комп'ютерної техніки, кваліфікованим науковим керівництвом.

Структура дослідження повинна вміщувати такі основні компоненти: обґрунтування актуальності й доцільності дослідження конкретної теми; визначення об'єкта, предмета, мети, гіпотези, завдань дослідження; зазначення теоретичних основ дослідження; виділення новизни, теоретичного і практичного значення проведеного дослідження. Між указаними компонентами має простежуватися тісний логічний зв'язок.

Науково-педагогічне дослідження має бути логічним, послідовним, спрямованим на розв'язання окремих теоретичних завдань, що виокремлюються в системі загальних наукових проблем. Воно включає вивчення теоретичних та практичних аспектів теми, обґрунтування наукових

засобів для вирішення поставлених завдань; розробку педагогічних рекомендацій для впровадження результатів дослідження в практику.

В основу написання науково-дослідницької роботи (курсowego дослідження) може бути покладений досвід проведення студентами навчального дослідження, який набувається у межах вивчення освітніх компонентів. Технологія здійснення навчального дослідження включає такі етапи: перший – етап пошуку інформації та аналізу проблеми; другий – етап проведення навчального дослідження; третій – узагальнення результатів навчально-дослідної роботи. Зміст роботи студента у процесі здійснення навчального дослідження є таким (див. табл. 1).

Таблиця 1

Зміст роботи студента-дослідника в процесі здійснення навчального дослідження

Назва етапу	Зміст діяльності студента-дослідника
Пошуку інформації та аналізу проблеми	- ознайомлення з інформаційними джерелами; - виявлення та формулювання можливої проблеми; - пошук та аналіз інформації щодо досліджуваної проблеми; - формулювання можливих гіпотез вирішення проблеми і вибір остаточного варіанту
Проведення навчального дослідження	- розробка плану навчального дослідження; - вибір методів, методик проведення навчального дослідження та їх практичне застосування; - обробка, аналіз та узагальнення отриманих результатів; - вибір способів, форм, методів засобів поліпшення отриманих результатів; - підготовка наукового повідомлення з досліджуваної проблеми
Узагальнення результатів навчально-дослідної роботи	- написання наукової статті, виступ на конференції; - публікація наукових матеріалів

РОЗДІЛ 2

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ Й ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

2.1. Методичні поради до написання магістерських робіт

Магістерське дослідження – це випускова кваліфікаційна робота, яка виконується на завершальному етапі навчання здобувачів вищої освіти в академії й передбачає: систематизацію, закріплення, розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності та застосування їх при вирішенні конкретних наукових, технічних, економічних виробничих й інших завдань; розвиток навичок самостійної роботи; оволодіння методиками теоретичних та експериментальних досліджень експерименту, пов'язаних з темою роботи (проєкту).

Здобувач вищої освіти має право обрати тему випускової кваліфікаційної роботи (проєкту) за переліком тем, визначених випусковою кафедрою, або запропонувати свою тему роботи (проєкту) з обґрунтуванням доцільності її розробки.

Керівниками випускових кваліфікаційних робіт (проєктів) призначаються професори і доценти академії. Порядок підготовки і захисту випускових кваліфікаційних робіт (проєктів) здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Положення про порядок створення, організацію і роботу Екзаменаційної комісії (атестаційної) у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Положення про випуск кваліфікаційну роботу здобувачів вищої освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Магістерська робота – важлива форма підготовки й підсумкової атестації магістра за освітньо-професійною програмою. Вона демонструє ступінь опанування студентами знань, здатність до критичного аналізу певної проблеми в межах обраної філологічної парадигми та теорії, вміння обирати та застосовувати адекватну методологію та методику емпіричного дослідження та здійснювати ґрунтовний аналіз отриманих даних.

Магістерська робота закріплює отриману інформацію у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, в яких студент-магістрант упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить наукову цінність або практичну значимість тих чи інших положень. Специфічним є не лише зміст магістерської роботи, а й форма викладу,

яка характеризується певним ступенем абстрагування, аргументованістю суджень та точністю наведених даних.

Норми наукової комунікації суворо регламентують характер презентації наукової інформації, передбачаючи відмову від висловлювання власної думки у чистому вигляді. У зв'язку з цим автори роботи намагаються уживати безособові мовні конструкції (які виключають застосування особового займенника «я») та пасивні конструкції, що продиктовано вимогою об'єктивності наведеної інформації.

Кваліфікаційна робота магістра має:

- відповідати сучасному рівню розвитку науки, а її тема – бути актуальною;
- показати рівень спеціальної підготовки здобувачів вищої освіти, що має відповідати кваліфікаційним вимогам обраної освітньої програми спеціальності та здатність і вміння здобувачем вищої освіти застосовувати отримані знання з фахових освітніх компонентів для вирішення практичних завдань на основі використання емпіричних і теоретичних методів дослідження;
- базуватись на застосуванні прогресивних методів досліджень;
- містити обґрунтування актуальності теми, її теоретичної та практичної цінності;
- засвідчувати самостійність і системність підходу здобувачів вищої освіти під час виконання дослідження з конкретної проблеми;
- засвідчувати обізнаність здобувачів вищої освіти з науковою літературою з обраної теми;
- містити аналіз різних поглядів з посиланнями на джерела (у вигляді посилань або цитувань) і обов'язкове формулювання аргументованої авторської позиції щодо порушених у роботі дискусійних питань;
- повністю розкривати тему дослідження, містити аргументоване обґрунтування висновків і пропозицій, що становлять наукову та практичну цінність.

Зміст кваліфікаційної роботи в найбільш систематизованому вигляді фіксує як вихідні передумови наукового дослідження, так і весь його хід, а також отримані при цьому результати. Причому тут не просто описуються наукові факти, а й проводиться їх всебічний аналіз, розглядаються типові ситуації, відповідно до обраної теми.

Успішність виконання кваліфікаційної роботи магістра великою мірою залежить від уміння вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки

саме вони дозволяють досягти поставленої у роботі мети. Не менш важливим є і вибір найбільш ефективних способів презентації результатів дослідження.

2.2. Керівництво магістерськими роботами

Керівництво магістерськими роботами здійснюють професори, доценти, старші викладачі фахових кафедр, які мають досвід науково-педагогічної та практичної роботи. Кафедра призначає наукових керівників та встановлює терміни виконання курсових робіт

Здобувачі вищої освіти можуть обрати теми магістерських досліджень відповідно до своїх зацікавлень з таких сучасних лінгвістичних та інтердисциплінарних напрямів: когнітивна лінгвістика, лінгвоконцептологія, лінгвокультурологія, функціональна лінгвістика, комунікативна лінгвістика, генологія, лінгвоперсонологія, філологічна герменевтика, соціолінгвістика, психолінгвістика, теорія і практика реклами, етнолінгвістика, семіотика, теорія і практика реклами, корпусна лінгвістика, структурна лінгвістика, лексична семантика, типологічне мовознавство, текстологія, палеографія та кодикологія давніх слов'янських рукописів, історична граматики та лексикологія слов'янських мов, міжкультурна комунікація, лінгвістична просопографія тощо.

Здобувачі вищої освіти обирають теми магістерських робіт після індивідуальних консультацій з потенційним керівником або із запропонованого кафедрою списку, який щорічно оновлюють. Вони можуть також самостійно пропонувати тему в межах лінгвістичного чи міждисциплінарного напрямку або декількох напрямів, визначених для магістерської роботи викладачем. Роль наукового керівника при цьому полягає в консультаціях щодо точного формулювання теми та рекомендації основних позицій наукової літератури. Після узгодження з керівником тему затверджують на засіданні кафедри. В окремих випадках тема може бути уточнена або змінена після її затвердження, що відбувається лише за згодою наукового керівника у разі достатнього обґрунтування змін студентом, з дозволу завідувача кафедри. Оновлену тему затверджують на найближчому засіданні кафедри. Назва магістерської роботи повинна бути якомога коротшою, відповідати обраному лінгвістичному напрямку та суті дослідження.

Виконання магістерської роботи засвідчує ступінь засвоєння теоретичного матеріалу й отримання навичок у галузі вирішення практичних завдань лінгвістичного аналізу в обраній сфері лінгвістичних студій.

Із метою правильної організації дослідницької роботи студент зобов'язаний упродовж усього періоду праці над магістерською роботою

відвідувати консультації свого керівника відповідно до визначеного ним графіку. Обов'язковою є участь студентів у магістерських семінарах, які вони відвідують протягом трьох семестрів навчання в магістратурі, обговорюючи нові лінгвістичні видання та праці, написані в дотичних із мовознавством або літературознавством галузях; доповідають про окремі результати власної наукової роботи, розвиваючи й закріплюючи здобуті в попередні роки навички презентувати результати своїх наукових пошуків, публічно захищати основні тези дослідження й упевнено триматися перед аудиторією; беруть активну участь в обговоренні наукових досягнень своїх колег.

За час навчання в магістратурі здобувачі вищої освіти мають змогу виступити з матеріалами свого наукового дослідження на науковій конференції (університетській, всеукраїнській або міжнародній) та опублікувати на статтю або тези у фахових лінгвістичних часописах чи у збірнику, укладеному за матеріалами конференції.

На наукового керівника покладаються такі обов'язки:

а) надання допомоги студентові в уточненні змісту теми, визначенні її напрямку, укладанні завдання на розробку магістерської роботи, затвердженні календарного графіку підготовки дипломної роботи;

б) надання студентові допомоги в доборі бібліографії;

в) наукове керівництво і допомога в написанні магістерської роботи шляхом перегляду її частинами і в цілому; студент зобов'язаний звітувати про виконану роботу перед своїм керівником не рідше одного разу на два тижні. Науковий керівник регулярно повідомляє про хід виконання курсових робіт на засіданні кафедри;

г) сприяння студентові у збиранні та отриманні необхідних додаткових матеріалів;

д) контролювати процес виконання роботи й нести відповідальність за своєчасне і якісне виконання до моменту захисту;

е) написання відгуку на магістерську роботу. Відгук наукового керівника повинен показати, в якій мірі студент упорався з поставленим перед ним завданням. Тому важливим є окреслити теоретичний рівень роботи, її практичне значення, коректність узагальнення студентом практичних доробок роботи, ступінь новизни та доречність висунутих пропозиції, спрямованих на поліпшення роботи, визначити її загальну ефективність;

є) участь у попередньому захисті та захисті на засіданні комісії (кафедри).

2.3. Вимоги до написання магістерських робіт

1. Магістерську роботу здобувачі вищої освіти виконують згідно з навчальним планом.

2. Магістерська робота виконується на одну з тем, запропонованих кафедрою або запропонованою самостійно, за погодженням із відповідним викладачем кафедри.

3. Магістерська робота виконується українською або іноземною мовою відповідно до спеціалізації.

4. Робота має носити пошуковий, проблемний характер і сприяти розвитку у студента науково-дослідницьких умінь та здібностей.

5. Необхідно ретельно продумати добір ілюстративного матеріалу (конспект, фрагмент уроку, вправи, завдання, досліджуваний мовний матеріал тощо), прагнути, щоб він відповідав сучасному станові розвитку науки.

6. Кваліфікаційна робота має бути чітко структурована із дотриманням таких вимог щодо оформлення:

- окремі частини роботи виділяються;
- абзаци та нумерація сторінок оформляються згідно з загальними чинними вимогами;
- дотримуються правила паспортизації матеріалу (правильно оформляються посилання, виноски, цитати тощо);
- список використаних джерел укладається відповідно до сучасних чинних вимог.

7. Обсяг магістерської роботи становить **60-80 сторінок** друкованого тексту (комп'ютерного набору).

Наукова робота оформлюється комп'ютерним набором на білих аркушах формату А4 (210х297мм), міжрядковий інтервал – 1,5 (півтора), до тридцяти рядків на сторінці, 14 кеглем шрифту Times New Roman з абзацним відступом 1,25 мм та з полями таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору.

8. Магістерська робота має бути зброшурована, виконана акуратно й грамотно в мовному і стилістичному плані.

Технічні вимоги висвітлено у додатках (див. Додаток Ж).

2.4. Структура магістерської роботи

Композиція магістерської роботи охоплює такі структурні компоненти:

1. Титульна сторінка (див. Додаток А).
2. Завдання та подання на кваліфікаційну (магістерську) роботу (Додаток Б).
3. Анотація (див. Додаток В) [15].
4. Зміст (див. Додаток Г) [15].
5. Перелік умовних скорочень (за потреби).
6. Вступ (див. Додаток Д) [15].
7. Основна частина, яка передбачає мінімум три (теоретичний і два аналітичні) розділи з підрозділами та висновками до кожного розділу.
8. Загальні висновки (див. Додаток Т).
9. Список використаної літератури.
10. Список використаних джерел (за потреби).
11. Додатки (за потреби).

ТИТУЛЬНА СТОРІНКА наукового проекту містить:

- назву міністерства, департаменту, академії, кафедри, на якій виконано наукову роботу;
- назву виду кваліфікаційної праці студента (магістерська робота);
- повну назву теми роботи;
- основну (прізвище, ім'я, по батькові) та додаткову інформацію (спеціальність, спеціалізація, група, курс, факультет і т. ін.) про автора;
- основну (прізвище, ім'я, по батькові) та додаткову інформацію (науковий ступінь, учене звання, посада) про наукового керівника;
- місце (назва міста) і рік виконання наукового дослідження.

ЗАВДАННЯ вкладаються безпосередньо після титульного листа і містять таку інформацію: назва закладу вищої освіти, факультету, кафедри; освітній рівень, галузь знань, спеціальність (спеціалізація); прізвище та ініціали студента і керівника; тема кваліфікаційної роботи, що затверджена відповідним наказом ректора університету; термін подання виконаної роботи, вихідні дані, зміст пояснювальної записки, перелік графічного матеріалу, календарний план виконання роботи, підписи студента і відповідальних осіб.

АНОТАЦІЯ містить тему роботи; прізвище та ініціали автора і керівника роботи; обсяг пояснювальної записки і графічної частини, кількість таблиць, додатків, джерел згідно з переліком посилань; перелік ключових слів (5–15 слів або словосполучень); стислий опис виконаної роботи; підпис автора і дату

подання роботи до захисту. Анотація повинна мати до 500 слів і розміщуватися на одній сторінці формату А4.

ЗМІСТ – це елемент, який передбачає назву кожного структурного компонента та номери їх початкових сторінок.

УВАГА! І у змісті, і по тексту назви таких структурних компонентів, як анотація, зміст, перелік умовних скорочень, вступ, розділ, висновки, список використаної літератури, список використаних джерел, додатки, друкуються великими жирними літерами, як-от: **ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2, РОЗДІЛ 3** тощо, **ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТОК А, ДОДАТОК Б**. Кожну структурну частину варто починати з нового аркуша, який не нумерують, друкують по центру рядка без крапки в кінці. Відстань між заголовком і наступним (або попереднім, якщо це підрозділ) текстом має бути не менше двох рядків. Загалом же нумерацію розпочинають зі **ВСТУПУ**, номер сторінки проставляють арабськими цифрами зверху у правому кутку зі збереженням наскрізної нумерації всього тексту (за відсутності **ПЕРЕЛІКУ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ** нумерацію починають із четвертої сторінки, за наявності – із п'ятої).

Титульний аркуш також підлягає нумерації, але номер сторінки **НЕ СТАВЛЯТЬ**.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ подають двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їхнє детальне розшифрування, наприклад:

заст. застаріле слово зневажл. зневажливе слово

ВСТУП зазвичай займає 4–5 сторінок, де автор розкриває сутність і стан наукової проблеми, обґрунтовує актуальність обраної теми, формулює мету і завдання дослідження, означає його об'єкт і предмет, джерельну базу, методи, визначає наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, подає дані про її апробацію, тобто формулює науковий апарат роботи, а також інформацію про структуру наукової праці із зазначенням основних структурних компонентів та кількості сторінок основного тексту.

У вступі, який повинен починатися з мотивування **АКТУАЛЬНОСТІ** обраної теми. **АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ** залежить від того, наскільки його результати сприятимуть розв'язанню конкретних практичних завдань або усуненню суперечностей у відповідній науковій царині. Задля обґрунтування актуальності теми необхідно розкрити сутність і стан розробки наукової проблеми у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві, здійснити стислий огляд наукових праць із обраної теми, переконати в необхідності

проведення певної наукової розвідки, окресливши низку питань, які поки що не знайшли ґрунтового опрацювання в лінгвістиці, розглядалися принагідно й потребують комплексного аналізу.

Запорукою успішної науково-дослідницької діяльності є чітке бачення **МЕТИ**, яку загалом витлумачують як бажаний науковий результат.

Конкретні кроки досягнення цього результату вважають **ЗАВДАННЯМИ** (від трьох до п'яти), що їх необхідно розв'язати у процесі виконання наукової праці, тобто мета дослідження конкретизується в завданнях, що дають уявлення про його спрямованість, завдання ж розкривають мету дослідження, і в сукупності повинні бути адекватними їй. Ці завдання можуть включати такі складові: 1) розв'язання певних теоретичних питань, що входять до загальної проблеми дослідження; 2) вивчення практики вирішення проблеми, її стану; 3) аналіз труднощів та їх причин; 4) обґрунтування необхідної системи заходів щодо реалізації проблеми тощо. Завдання слід формувати у формі переліку дій: *встановити, обґрунтувати, вивчити, дослідити, розробити* та ін.

У вступі формулюють **ОБ'ЄКТ** і **ПРЕДМЕТ** дослідження, де перший потрактовують як явище, що породжує проблемну ситуацію, обрану для вивчення, другий – як те, що знаходиться в межах об'єкта, тобто об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове. **ОБ'ЄКТ** – це матеріал, який безпосередньо аналізують, систематизують, опрацьовують у роботі і на основі опису якого робляться відповідні висновки. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження.

ПРЕДМЕТ – це явище, обране для вивчення, що зумовлює проблемну ситуацію.

Отже, об'єкт – це загальна сфера пошуку, а предмет – те конкретне, що досліджується.

Основна увага автора наукової праці скерована на предмет дослідження, оскільки саме він визначає тему наукової роботи.

Далі автор описує **ДЖЕРЕЛЬНУ БАЗУ** дослідження, тобто вказує ту художню (особливо якщо це кілька творів одного автора або твори різних авторів) або наукову (наприклад, словники) літературу, яка й стала джерелом для написання роботи. Якщо досліджується якийсь один твір (збірка), про які згадано вище, джерельну базу можна не прописувати окремо.

Мета, завдання, об'єкт, предмет наукового проєкту зумовлюють обрання відповідних загальнонаукових (спостереження, порівняння, індуктивно-дедуктивний і т. ін.) та спеціальних, лінгвістичних (описовий, структурний, структурно-семантичний, семантико-стилістичний, лінгвокультурологічний тощо) **МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ**, які реалізується як сукупність прийомів (контекстуального, компонентного, дистрибутивного, трансформаційного,

статистичного, соціологічного аналізів тощо), операцій, спрямованих на теоретичне відображення або практичне опанування об'єкта пізнання, діяльності. Їх варто не лише перерахувати, а й зазначити, що саме досліджувалося тим чи тим методом.

Наступним компонентом наукового апарату є **НАУКОВА НОВИЗНА** роботи, де магістрант вказує, що нового він вніс у процес дослідження обраної теми, проте формулювати її слід коректно, уникаючи слів на зразок уперше описано, уперше проаналізовано. Варто зазначити відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (удосконалено..., отримало подальший розвиток..., створено..., зроблено спробу...).

Цінність кваліфікаційної роботи підтверджує чітко сформульоване її теоретичне і практичне значення.

ТЕОРЕТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ – це осмислення, систематизація певних явищ, дослідження закономірностей та тенденцій їх функціонування. Тут потрібно вказати, уявлення про які теоретичні поняття чи явища допомогло розширити це дослідження.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ – це вказівка на можливість використати результати дослідження в практичній діяльності.

Результати будь-якого наукового дослідження мають пройти **АПРОБАЦІЮ**, тобто заслуховуватися на засіданнях наукового гуртка, кафедри, на конференціях, висвітлюватися у збірниках наукових праць тощо. Здобувач вищої освіти повинен до захисту роботи здійснити мінімум 1 публікацію та взяти участь хоча б в одній конференції.

Свої статті магістрантам слід внести у загальний список літератури (згідно з алфавітом), який поданий після висновків.

СТРУКТУРА РОБОТИ містить інформацію про композиційні елементи, загальний обсяг та обсяг основного тексту, кількість бібліографічних одиниць (позицій використаної літератури та джерел фактичного матеріалу), наявність додатків.

УВАГА! Структурні компоненти **ВСТУПУ** не нумерують, але виділяють графічно (жирним шрифтом).

ОСНОВНА ЧАСТИНА студентської наукової роботи містить аналіз предмета дослідження, необхідний та достатній для розкриття його суті. Вона складається з розділів (**РОЗДІЛ 1**), підрозділів (**1.1.**), пунктів (**1.1.1.**), підпунктів (**1.1.1.1.**) і т. ін.

ОСНОВНА ЧАСТИНА – це найбільший за обсягом пласт кваліфікаційної роботи, який відображає вміння магістранта самостійно описувати, аналізувати й систематизувати теоретичний та практичний матеріал, зіставляти й узагальнювати різні досліджувані явища. Зміст розділів і підрозділів основної

частини повинні точно відповідати темі роботи і повністю її розкривати. Ці розділи мають показати вміння стисло, логічно й аргументовано викладати матеріал. Обов'язковою умовою написання роботи є цитування наукової та науково-методичної літератури, власні висновки щодо цитованих думок, підтвердження відповідним ілюстративним матеріалом. Усі приклади подаються курсивом, а окремі досліджувані одиниці виділяються жирним.

Кваліфікаційна робота повинна мати мінімум три розділи. Кожен із розділів обов'язково повинен мати подальшу структурну диференціацію, яка передбачала б мінімум дві позиції (у першому розділі, два підрозділи, у кожному з підрозділів – по два пункти і т. ін.). Розділи повинні бути симетричними як за структурним поділом, так і за обсягом.

УВАГА! НЕ МОЖЕ розділ складатися з одного підрозділу або підрозділ – із одного пункту.

Кожен розділ висвітлює самостійне питання (підрозділ – окрему частину цього питання), тому починається з нової сторінки, його назва друкується великими жирними літерами по центру рядка без крапки в кінці.

Розділи, підрозділи, пункти повинні мати заголовки, підпункти можуть мати, а можуть і не мати заголовкової назви. Заголовки підрозділів друкують на окремому рядку маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу після нумерації, яка передбачає номер розділу та порядковий номер підрозділу, розділені крапкою. У кінці номера підрозділу має бути крапка. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх також розділяють крапкою.

Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) із абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Номер пункту складається з номера розділу, номера підрозділу й порядкового номера пункту, розділених крапками. У кінці номера пункту повинна стояти крапка.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як і пункти.

Орієнтовне наповнення розділів роботи

У першому підрозділі (1.1.) першого розділу (який бажано ділити мінімум на два підрозділи) слід схарактеризувати основну наукову та науково-методичну літературу з обраної теми, взявши до уваги й окремі статті, у яких простежуються визначальні для певного напрямку наукових студій висновки. Структура огляду літератури може бути орієнтовно такою: 1) джерела, що висвітлюють історію розвитку проблеми; 2) теоретичні роботи, які повністю присвячені темі; 3) роботи, які розкривають проблему частково. Крім того, можна зосередитися на взаємозв'язках мови або літератури (залежно від теми)

із певними історичними фактами, із практикою з метою зрозуміти особливості епохи, закономірності розвитку і функціонування відповідних філологічних галузей.

У другому (третьому (1.3.)) підрозділі (1.2.) першого розділу варто з'ясувати сутність усіх понять, які описуються у кваліфікаційній роботі, проаналізувати наявні типи класифікацій наукового матеріалу, зазначити власну траєкторію дослідження тощо.

Другий і третій розділи повинні містити результати власного наукового дослідження. Розділи слід структурувати на підрозділи (2.1., 2.2. ...) (пункти, підпункти (2.1.1, 2.1.2. ... / 3.2.1., 3.2.2. ...)). Якщо в першому розділі магістрант зосереджував увагу на результатах досліджень науковців, то тут, залежно від теми, він пропонує власну градацію, класифікацію, характеристику і диференціацію досліджуваних явищ; аналізує ідейно-художній зміст і композицію текстів; описує специфіку перекладів, екстралінгвальні та етнолінгвістичні зв'язки тощо. Текст обов'язково має супроводжуватися польськомовним ілюстративним матеріалом, дібраним із джерел дослідження. Увагу слід зосереджувати й на висвітленні проблематики теми роботи в українсько-польському порівнянні. Тобто в цих розділах магістрант обов'язково має викласти те нове, що він з'ясував у процесі дослідження.

За бажанням магістранта останній (третій / четвертий) розділ може бути присвячений проблематиці й питанням використання описаного й опрацьованого у попередніх розділах кваліфікаційної роботи матеріалу під час викладання філологічних (полоністичних) дисциплін у процесі підготовки здобувачів вищої освіти – майбутніх філологів-полоністів. У першому підрозділі можна запропонувати загальний теоретичний матеріал (дотичний до теми кваліфікаційної роботи (мовної, літературної, перекладознавчої)), що стосується методики його викладання у відповідних дисциплінах із полоністики (технології, методики, методи, форми, засоби тощо) для здобувачів вищої освіти. У другому-третьому підрозділах слід запропонувати вправи, завдання, рекомендації для викладачів, а для цього необхідно використовувати ілюстративний пласт, опрацьований у кваліфікаційній роботі, показавши місце застосування такого матеріалу і його користь у викладанні філологічних дисциплін.

Зібраний фактичний матеріал систематизується й диференціюється залежно від певних принципів і на основі виробленої в теоретичному розділі класифікаційної схеми. Відповідні твердження супроводжуються ілюстративним матеріалом, що виділяється графічно (курсивом або жирним курсивом), уводиться у структуру наукового тексту без лапок, після двокрапки й передбачає обов'язкову паспортизацію – покликання на джерельну базу.

Для паспортизації використовуються круглі дужки, у яких зазначається позиція джерела фактичного матеріалу і сторінка, між якими наявна кома, як-от: (1, с. 44); (2, с. 68) або (за відсутності списку джерел фактичного матеріалу) лише сторінка, наприклад (с. 45); (с. 98) тощо. Якщо ілюстрацій є кілька, то між ними ставиться (після покликання на джерело фактичного матеріалу) крапка з комою, яку не варто виділяти курсивом.

Кожен із розділів повинен містити цитати – дослівно (зі збереженням особливостей авторського написання, без перекручень, довільного скорочення і т. ін.) наведені уривки з оприлюднених наукових текстів для підтвердження певної думки.

Їх беруть у лапки, розділові знаки ставлять, як при прямій мові. Непряме цитування подають без лапок, воно має бути гранично точним. Кожна цитата супроводжується покликанням на джерела, зокрема на першоджерело [6, с. 12], за недоступності якого можна скористатися перепокликанням і використанням спеціального застереження [цит. за: 21, с. 24]. Спеціальні застереження (ініціали автора наукового тексту) використовуються при цитуванні й тоді, коли науковець вдається до певних модифікацій (підкреслення, виділення тощо), наприклад (підкреслення наше – Н. Д.).

За наявності таблиць на них має бути покликання в тексті в межах розділу. Вони нумеруються так: у правому верхньому кутку над обов'язковою заголовковою назвою таблиці розміщують напис *Таблиця* із зазначенням номера, що складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: *Таблиця 1.3.* (третя таблиця першого розділу).

Кожен із розділів завершується короткими узагальненнями, короткими висновками до розділів.

УВАГА! НЕ МОЖНА завершувати ні розділ, ні підрозділ, ні пункт, ні підпункт ілюстративним матеріалом. НЕ МОЖНА розміщувати той чи той заголовок у нижній частині сторінки, якщо після нього залишається менше, ніж три рядки тексту.

Студентська наукова робота завершується загальними **ВИСНОВКАМИ**, які зазвичай подають у вигляді окремих лаконічних положень.

ВИСНОВКИ – це обов'язковий елемент будь-якого наукового тексту. У кваліфікаційній роботі повинні бути висновкові абзаци до підрозділів і розділів, а також загальні висновки до всього дослідження.

Висновки до підрозділів – це одне-два узагальнювальні речення після кожного підрозділу, пункту, підпункту, у яких коротко вказується про результат викладеного.

Висновки до розділів повинні відображати узагальнену інформацію про розділ, виходячи зі змісту кожного підрозділу, проте не дублювати висновкові речення, написані до них. Висновки до розділів можна виокремлювати під такою ж назвою, а можна написати після останнього параграфу з абзацу без назви.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ – це стислий послідовний і логічний виклад теоретичних і практичних результатів, отриманих автором кваліфікаційної роботи, що свідчить про реалізацію мети і розв’язання поставлених завдань.

Щоб розкрити суть усіх частин кваліфікаційної роботи, на кожну з них варто відвести по 1–2 абзаци. У висновках відсутні посилання на інших авторів, цитати, ілюстративний матеріал, оскільки це узагальнення усього сказаного в розділах дослідження. Необхідно, аби висновки відповідали поставленим завданням, що дасть змогу пересвідчитися в досягненні сформульованої у вступі мети. Варто чітко, стисло, переконливо наголосити на окремих важливих здобутках, обґрунтувати їх достовірність. У висновках можна зазначити не лише те позитивне, що вдалося виявити в результаті опрацювання теми, а й проблеми та конкретні пропозиції щодо їх усунення. У висновках не пропонують ніякої нової інформації. Результати роботи можна підтвердити відсотковими даними.

В останньому абзаці слід вказати про перспективу дослідження, зазначивши, в якому аспекті кваліфікаційна робота може знайти своє продовження.

УВАГА! Загальні висновки **НЕ ПОВИННІ** дублювати висновки до розділів, слово у слово повторювати деякі моменти, твердження основної частини чи вступу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ – це перелік наукових праць, на які покликається автор для підтвердження тих чи тих наукових позицій. Список літератури повинен містити **не менше 60 позицій**. На всі наукові джерела, подані у списку, повинні бути посилання в тексті магістерської роботи.

Студентська наукова робота вимагає від її автора покликатися на цитовану літературу або на праці, звідки взято певні ідеї, концепції, твердження, положення. Покликатися слід на останні видання публікацій, зазначаючи в тексті порядковий номер позиції зі списку використаної літератури та сторінку, розміщуючи їх у квадратних дужках, як-от: [11, с. 18].

Бібліографічні описи подають в алфавітному порядку (спочатку кириличного, а потім латинського зразків) прізвищ перших авторів або заголовків відповідно до держспоживстандартів України (наказ ДП «УкрНДНЦ» від 22 червня 2015 р. № 61 з 2016-07-01; згідно з наказом

ДП «УкрНДНЦ» від 04 березня 2016 р. № 65 змінено дату чинності. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с. URL : <http://aphd.ua/v-ukrani-nabuv-chynnosti-dstu-83022015-pro-oformlennia-bibliohrafichnykh-posylan/>) (див. Додаток Е).

Список використаної літератури засвідчує наукове підґрунтя роботи, репрезентує інформацію про рівень опрацювання досліджуваної проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ – це перелік матеріалів, які послужили джерельною базою добору фактажу. Його оформляють аналогічно до списку використаної літератури.

Виявлення та фіксацію фактичного матеріалу здійснюють водночас із опрацюванням наукової літератури. Обсяг фактажу для має складати від 100 до 200 лінгвоодиниць.

УВАГА! Специфіка окремих тем уможливує виконання наукового дослідження й на основі значно менших обсягів фактичного матеріалу. Його кількість зумовлена відповідною джерельною базою (скажімо, кількість фразеологічних одиниць із компонентами-назвами частин тіла, згідно з матеріалами спеціальних лексикографічних праць, є обмеженою й складає менше ста одиниць; так само є обмеженою кількість українських прізвищ, утворених лексико-синтаксичним способом тощо).

Задля полегшення систематизації фактичного матеріалу кожен ілюстрацію оформлюють на спеціальних картках, на яких, залежно від теми дослідження, вписують чи то контексти, чи то окремі одиниці із зазначенням паспортизації. У контексті підкреслюють лінгвоодиницю, що є об'єктом і предметом наукової уваги, у подальшому на такій картці зазначають усю необхідну інформацію, що сприятиме систематизації.

У наукових працях із неології, дериватології, крім ілюстрації й паспортизації, на картках фактичного матеріалу можна зазначати й таку додаткову інформацію, як-от: тлумачення, спосіб творення, визначення дериваційної бази, твірного слова і тощо. Відповідна інформація обов'язково супроводжує ілюстративний матеріал, який добирається зі спеціальних лексикографічних праць.

ДОДАТКИ – це необов'язкова, але в багатьох випадках необхідна частина дослідження. До них зазвичай залучають матеріали, які через великий обсяг або форму подання не можна ввести до основної частини (таблиці, схеми, різні реєстри і т. ін.). Кожен додаток починають з нової сторінки, друкують зверху у правому кутку малими літерами, позначають послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, И, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, Додаток А; Додаток Б; Додаток В. Нумерація сторінок, на яких містяться додатки, повинна бути наскрізною і продовжувати загальну нумерацію сторінок основного тексту.

Зв'язок основного тексту з додатками здійснюється через покликання, наприклад: (див. Додаток А).

2.5. Етапи підготовки кваліфікаційної роботи (вибір теми, наукового керівника, складання плану, опрацювання літератури, написання тексту, захист)

Загальною умовою успішного виконання кваліфікаційної роботи є глибоке усвідомлення сутності досліджуваної проблеми.

Виділяють такі етапи виконання кваліфікаційної роботи:

1. Вибір теми і консультація наукового керівника.
2. Укладання графіку виконання магістерської роботи.
3. Складання плану.
4. Добір і опрацювання наукової літератури з теми магістерської роботи.
5. Збирання й опрацювання фактичного матеріалу.
6. Написання чернетки (зв'язний виклад результатів самостійного вивчення, аналізу зібраного).
7. Ознайомлення наукового керівника з роботою, врахування його міркувань, пропозицій, зауважень.
8. Завершальне оформлення магістерської роботи.
9. Захист.

Вибір теми й опрацювання наукової літератури

Першим етапом виконання магістерської роботи є вибір теми та консультація наукового керівника. На вступній консультації студент отримує загальні настанови щодо роботи над темою: визначається обсяг матеріалу, що стане предметом дослідження, з'ясовується актуальність і новизна запропонованої проблеми, мета й поетапні завдання наукового пошуку, окреслюється попередній план роботи та основна література.

Самостійна робота студента починається зі складання бібліографії. Добір літератури здійснюється у такий спосіб:

1. Найбільш важливі праці рекомендує науковий керівник.
2. Вивчення спеціальної мовознавчої чи лінгводидактичної літератури, куди входять посібники, монографії, журнальні статті, в яких питання з теми висвітлюються в теоретичному плані.
3. Вивчення додаткової літератури, що не має прямого відношення до обраної теми: складання картотеки монографій, статей.

4. Укладання списку джерел, самостійно опрацьованих студентом, або тих, на які посилаються автори посібників, підручників, статей.

Бібліографічні записи найбільш зручно робити на спеціальних картках у такій послідовності: 1) Прізвище та ініціали автора (авторів, якщо їх кілька). 2) Назва праці (без скорочень). 3) Вихідні дані (місто видання, назва видавництва, рік видання, кількість сторінок).

Складання плану (змісту) роботи

План (який у структурі роботи іменується як ЗМІСТ) – це ескіз майбутньої праці, в якому повинні бути визначені необхідна кількість розділів або підрозділів та їхня назва. Він також містить номери початкових сторінок усіх розділів та пунктів, формулювання яких має бути чітким, логічним і лаконічним (як правило, використовуються односкладні номінативні або двоскладні еліптичні речення).

При написанні роботи формулюється два варіанти плану:

– попередній (своєрідна ідея роботи, складається переважно після вибору теми й ознайомлення з основними джерелами)

– кінцевий (формулюється після написання роботи відповідно до опрацьованого матеріалу) варіанти.

Опрацювання дібраної літератури

Опрацювання наукової та науково-методичної літератури з обраної теми дозволяє авторові кваліфікаційної роботи опанувати певні факти, ознайомитися з поглядами попередніх дослідників, доповнити їх власними спостереженнями, судженнями, самостійними висновками. Вартісність роботи зростає, якщо магістрант намагається порівняти теоретичні твердження, думки, виробивши власну позицію або ж схилившись до найбільш прийнятної для нього. Із метою уникнути плагіату або компіляції усі твердження необхідно паспортизувати.

Кваліфікаційна робота магістра здебільшого ґрунтується на дослідженнях тексту твору чи кількох творів певного автора або кількох авторів, що передбачає укладання картотеки мовних / літературних фактів, за допомогою якої в основній частині роботи здійснюється систематизація і класифікація досліджуваного матеріалу. Увесь ілюстративний матеріал також повинен бути відповідно паспортизований.

Дібравши всю необхідну літературу, студент ґрунтовно вивчає й конспектує її. Читати літературу треба критично, щоб не потрапити в полон «чужих» думок.

Читання й реферування – це творча робота. Тому слід не просто конспектувати, цитувати, механічно переказувати думки й погляди вчених,

а критично їх сприймати, зіставляти погляди різних науковців, виявляти суперечності, якщо вони є, і своє ставлення до них: міркувати, коментувати, оцінювати, робити висновки. Процес читання – це процес не тільки сприймання, а й формування самостійних думок, умовиводів, висновків.

Результатом опрацьованої літератури є два види матеріалів: конспекти й виписки. Тому треба дотримуватися певних вимог щодо цих записів:

1. Конспектуючи будь-яку працю, студент повинен відшукувати в ній найважливіші думки, звертаючи особливу увагу на манеру викладу думок того чи іншого автора – від загального до конкретного чи навпаки. Залежно від цього головні думки, тези, ідеї подаються на початку або в кінці абзаців.

2. У конспекті основні положення необхідно викладати словами автора. Якщо між кількома думками пропущено ланку менш суттєвих доказів чи роздумів, то для збереження логічного зв'язку можна пропущені думки передати своїми словами, обов'язково позначивши, на яких сторінках опрацьованого джерела знаходяться занотовані твердження, висновки тощо.

3. На відміну від конспектів, виписки – це дослівно виписані цитати із зазначенням джерела. Цитатами слід користуватися уміло. Не можна зловживати, а використовувати тоді, коли є потреба зіставити суперечливі погляди або послатись на авторитетного вченого. Подавати цитату треба повністю, не обривати, тобто не опускати такої частини, без якої зміст цитованого може бути викривленим або недостатньо зрозумілим.

4. Обидва види записів рекомендується робити не в зошиті, а на картках. Пізніше це дозволить тематично згрупувати записи, об'єднати їх за хронологією розвитку ідей, за спільними чи відмінними ознаками тощо.

Мова і стиль магістерської роботи

Не менш важливим є стиль викладу. Думки треба викладати ясно, точно, дохідливо, дотримуватися правильної побудови речень, уникати одноманітних виразів, великих синтаксичних конструкцій, канцелярських зворотів, штампів, пишних фраз. Робота повинна бути бездоганно грамотною. Навіть незначна кількість орфографічних чи пунктуаційних помилок може значно вплинути на оцінку роботи, незважаючи на те, що з боку змісту і композиції робота була бездоганною.

Характерною особливістю наукової мови є смислова завершеність, цілісність і зв'язність думок. Для вираження логічних залежностей у мові служать спеціальні функціонально-лексичні засоби зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки (по-перше, отже, таким чином, насамперед та ін.); причиново-наслідкові відношення (тому, завдяки цьому, крім того та ін.); перехід від однієї думки до іншої (звернімося до..., розгляньмо... та ін.);

підсумок, висновок (отже, все сказане дає змогу дійти висновків...та ін.). Засобами логічного зв'язку можуть виступати займенники, прикметники, дієприкметники (такий, названий та ін.). Основна функція наукового стилю – повідомлення. Її реалізація досягається шляхом доведення теорії, обґрунтування гіпотези, через повідомлення наслідків дослідження, з'ясування явищ, систематичного викладу певних знань, що зумовлює логічний характер викладу.

Синтаксис наукової мови характеризується вживанням складних речень різних видів із чіткими синтаксичними зв'язками. Стель роботи – безособовий монолог, який ведеться від третьої особи. Замість займенника я вживається займенник ми, що дає змогу висловити власну думку як позицію певної групи людей, наукової школи.

Варто звернути увагу, що пункти змісту оформлюються називними реченнями.

До основних якостей тексту магістерської роботи необхідно віднести правильність, точність, логічність, стислість, ясність, багатство й різноманітність мовлення як в усній, так і в писемній формі.

Рецензування магістерської кваліфікаційної (дипломної) роботи

Завершена магістерська кваліфікаційну (дипломна) робота направляється на рецензію не пізніше ніж з місяць до захисту роботу. Оформлення рецензії (див. Додаток П).

Процедура прилюдного захисту кваліфікаційної роботи

Завершену магістерську кваліфікаційну (дипломну) роботу студенту необхідно подати на кафедру за тиждень до захисту в паперовому та електронному вигляді (в форматі doc. на CD); презентацію – не пізніше, ніж за 2 дні до захисту в паперовому та електронному вигляді.

Перед прилюдним захистом студент зобов'язаний ознайомитися з висновком керівника, рецензією, проаналізувати їх та підготувати відповіді на зауваження.

Дата захисту магістерської роботи визначається графіком засідань атестаційної комісії, що затверджується ректором академії.

До захисту магістерської роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які повністю виконали навчальний план, підготували магістерську роботу, отримали допуск й направлення до рецензента.

Захист кваліфікаційних робіт проводиться на відкритому засіданні атестаційної комісії, що проводиться під керівництвом її голови.

Перед початком захисту магістерських робіт в атестаційну комісію подаються документи:

- подання (див. Додаток Б;)
- рецензія на кваліфікаційну роботу;
- магістерська кваліфікаційна робота;
- довідка про перевірку наукової роботи здобувачів освіти на плагіат через сервіс Unicheck або Strike Plagiarism (див. Додаток Н);
- форма опису роботи (див. Додаток М).

Захист проходить в обстановці високої вимогливості, принципності дотримання наукової етики. Ґрунтовному аналізу повинні піддаватися достовірність усіх висновків та рекомендацій наукового і практичного характеру, які містяться в роботі.

Виступ автора кваліфікаційної роботи для короткого розкриття змісту і форми свого дослідження триває 5-7 хвилин.

Свій виступ здобувач може подати у формі читання (а краще переказу) тексту доповіді, покликаної показати високий рівень теоретичної підготовки її автора, його ерудицію і здатність дохідливо викласти основні наукові результати проведеного дослідження. Для цього необхідно скласти розгорнутий план на 2-4 сторінки.

Доповідь починається зі звертання: «Шановний пане голово! Шановні члени атестаційної комісії! Шановні присутні! До вашої уваги подається магістерська робота ПШБ на тему.....».

Далі здобувач коротко викладає сутність наукової проблеми (задачі) і стан питання, обґрунтовує актуальність наукової проблеми, показує її зв'язок з плановими науково-дослідними роботами, викладає мету наукових досліджень. Формулюються основні наукові положення, котрі автор виносить на захист. Розкривається постановка вирішеної наукової проблеми (задачі), умови та припущення, за яких виконувалися дослідження.

Назва теми роботи, формулювання вирішеної наукової проблеми (завдання), мета дослідження, наукові положення, винесені на захист, розміщуються на 1-3 слайдах.

Доповідач усно може не характеризувати науковий апарат дослідження, а звернути увагу присутніх на його висвітлення на презентованих слайдах.

Наприклад, «Дозвольте мені, не зупинятись на понятійному апараті дослідження, його представлено на слайді, а перейти до розгляду основного змісту роботи». Під час доповіді потрібно уникати перелічення прізвищ науковців, вони мають бути представлені на слайді презентації, за необхідності. Особливу увагу при викладанні змісту роботи необхідно приділити результатам, отриманим особисто автором (що саме запропоновано,

узагальнено, одержано, рекомендовано і тощо), обґрунтуванню їх достовірності, новизни, значущості для теорії та практики. При викладенні запропонованих методів вирішення наукової проблеми (задачі) і наявних результатів треба зробити акцент на порівнянні їх з уже відомими.

У прикінцевій частині доповіді викладаються (зачитуються) основні результати та висновки роботи, їх реалізація, можливі шляхи подальшого використання. Не слід повністю копіювати матеріал з магістерської (дипломної) роботи – краще ущільнити подані положення, виокремлюючи найголовніше.

Цей фрагмент доповіді можна почати таким чином: «Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що.....». Кінцева фраза виступу: «Дякую за увагу!».

Оскільки не тільки зміст доповіді, а й характер її прочитання (чи переказу), впевненість у відповідях на поставлені запитання значною мірою визначають оцінку захисту, є потреба зосередити увагу на деяких правилах публічного виступу. Особливо важливо, щоб мовлення здобувача освіти було зрозуміле, граматично правильне, впевнене, що робить його зрозумілим і переконливим. Здобувач мусить зробити доповідь науковою, добре аргументованою, а отже, зрозумілою широкій аудиторії спеціалістів. Мовлення здобувача має бути ще й виразним, що залежить від темпу, гучності та інтонації. Якість виступу різко знижується, коли говорять квапливо, ковтаючи закінчення слів або дуже тихо і невиразно. Спокійна, некваплива манера викладу завжди імпонує слухачам. Неприпустимі порушення норм літературної вимови, зокрема, використання неправильних наголосів у словах. І ще кілька порад, які допоможуть здобувачу освіти добре прочитати текст доповіді: усі цифри в тексті записуйте тільки словами, щоб не довелося підраховувати кількість нулів і розрядів, підкреслюйте ключові слова. залишайте великі береги при друкуванні, щоб можна було доповнити виступ своїми зауваженнями, повторюйте іменники, уникаючи займенників, використовуйте прості слова і прості розповідні речення, не переобтяжуйте текст складнопідрядними реченнями. Слід зважати також на вибір одягу, пози під час виступу, а також жестів, міміки, манер, інших зовнішніх форм поведінки.

Елегантність, охайність в одязі (без підкресленої екстравагантності) сприяє прихильному ставленню до здобувача членів атестаційної комісії, а також усіх присутніх на захисті.

Під час захисту члени комісії й усі присутні можуть ставити випускникові запитання з профілю його дослідження, методології та методики. Вони, проте, не повинні дуже відхилятися від теми випускної роботи – слід урахувати психологічну налаштованість здобувача вищої освіти.

Відповідати на запитання членів атестаційної комісії тільки за суттю справи. Здобувачеві треба виявляти скромність в оцінці своїх наукових результатів і тактовність стосовно тих, хто ставить запитання. Перед тим, як відповідати на запитання, необхідно уважно його вислухати до кінця і за можливості записати. Після кожного поставленого запитання потрібно дякувати («Дякую за запитання шановний (шановна)»). Слід відповідати коротко, кожна відповідь має тривати не більше півхвилини. Після зачитання рецензії головою атестаційної комісії здобувач освіти дає вичерпні відповіді на зауваження рецензента, зберігаючи, безумовно, такт під час полеміки. Здобувач вищої освіти має змогу підготуватися до відповідей на зауваження рецензента, адже зі змістом рецензії він ознайомлюється заздалегідь.

Незважаючи на гостроту зауважень до роботи, здобувач освіти мусить витримати їх на високому принциповому рівні, виявити витримку і коректність.

Під час захисту оцінюється: актуальність теми та відповідність викладеного в роботі матеріалу дослідження; теоретичний, методичний рівні роботи в цілому та її практичне значення; базування аналітичної частини роботи на фактичних матеріалах; уміння ґрунтовно дослідити практичні ситуації, зробити всебічний аналіз недоліків на конкретних прикладах, уникаючи висновків і пропозицій загального характеру; вміння стисло, логічно і аргументовано викладати зміст і результати дослідження; творчий підхід виконавця роботи, його вміння неординарно мислити; наявність творчих здобутків у вигляді конкретних рекомендацій, пропозицій; загальне оформлення роботи.

Перебіг захисту реєструється у спеціальному протоколі атестаційної комісії (див. Додаток Л).

Зберігання магістерської роботи

Магістерські дослідження протягом трьох днів після закінчення роботи атестаційної комісії мають бути відправлені на п'ятирічне зберігання – паперова версія кваліфікаційної роботи здається до бібліотечного фонду академії, а електронна версія – до цифрового репозиторію академії.

2.6. Критерії оцінювання магістерської роботи

При оцінці магістерської роботи виходять з того, що студент-випускник повинен уміти:

- 1) скласти план дослідження, визначити його мету і завдання;
- 2) застосовувати сучасні методи наукового дослідження, виходячи із завдань конкретного дослідження;

3) вести бібліографічний пошук із застосуванням сучасних інформаційних технологій;

4) опрацювати отримані дані, синтезувати й аналізувати їх на основі відомих літературних праць;

5) оформляти результати досліджень відповідно до сучасних вимог.

Рівень компетентності	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	2	3
Високий (творчий)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повна відповідність змісту магістерської роботи завданню та вимогам навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - творча самостійність розв'язання поставленої задачі, проектного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць без помилок; - наявність елементів науково-дослідного характеру; - використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - якісне оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів згідно з вимогами конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	70
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив глибокі знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, вміння творчо застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач та творчі здатності аргументованого обґрунтування прийнятих рішень та розв'язків практичних задач й аналізувати достовірність одержаних результатів.</p>	30
Достатній (конструктивно-варіативний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - повна відповідність змісту магістерської роботи завданню та вимогам навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - самостійність розв'язання поставленої задачі, проектного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць з незначним відхиленням щодо вимог без помилок; - наявність елементів науково-дослідного характеру; - використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - якісне оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів згідно з вимогами конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	65
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив достатні знання й розуміння навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач та здатності аргументованого обґрунтування прийнятих рішень та розв'язків практичних задач.</p>	24

Достатній (конструктивний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - достатня відповідність змісту магістерської роботи завданню та вимогам навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - самостійність розв'язання поставленої задачі, проектного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць з незначним відхиленням щодо вимог та незначною кількістю помилок; - наявність елементів науково-дослідного характеру; - часткове використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів з незначними відхиленнями від вимог конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	60
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив достатні знання й розуміння навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.</p>	19
Середній (репродуктивний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - достатня відповідність змісту магістерської роботи завданню та вимогам навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - розв'язання поставленої задачі, проектного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць з незначним відхиленням щодо вимог та значною кількістю помилок; - часткове використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів із значними відхиленнями від вимог конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	50
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив середні знання основних положень навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач на репродуктивному рівні.</p>	14
Достатній (репродуктивний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значні відхилення змісту магістерської роботи від завдання та вимог навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - розв'язання поставленої задачі, проектного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць із значними відхиленнями щодо вимог та значною кількістю помилок; - відсутність використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів із значними помилками та відхиленнями від вимог конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	45
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив знання навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни на мінімальному рівні, вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач на репродуктивному рівні.</p>	14

Низький (рецептивно-продуктивний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значні відхилення змісту магістерської роботи від завдання та вимог навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - розв'язання поставленої задачі, проєктуного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць із значними відхиленнями щодо вимог та значною кількістю помилок; - відсутність використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів із значними помилками та відхиленнями від вимог конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	35
	<p>Захист:</p> <p>студент виявив знання за змістом навчальної дисципліни на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу, не володіє вміннями застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.</p>	10
Низький (непродуктивний)	<p>Виконання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - невідповідність змісту магістерської роботи завданню та вимогам навчально-методичних рекомендацій щодо його виконання; - неправильне розв'язання поставленої задачі, проєктуного рішення, виконання розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - відсутність використання комп'ютерних технологій при виконанні всіх розрахунків, креслень, графіків та таблиць; - невідповідність оформлення пояснювальної записки, графічних матеріалів вимогам конструкторської та технологічної документації, ДСТУ. 	20
	<p>Захист:</p> <p>студент не виявив знань за змістом навчальної дисципліни, не володіє вміннями застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.</p>	5

Магістерська робота допускається до захисту за умови, що її попередня оцінка за висновками наукового керівника становить **не менше 40 балів**.

Оцінка “Відмінно” (90-100А). Наукова праця написана на основі особистих пошуків, бездоганна у виконанні, містить елементи новизни, має практичне значення, тема розкрита повністю, одержані результати достовірні й систематизовані, висновки логічні й розкривають результати розв'язання поставлених завдань; доповідь на захисті логічна і стисла, цілісно відображає зміст роботи, проголошена вільно, зі знанням справи, наукової проблематики зі спеціальності; відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії аргументовані, переконливі, правильні, повні; на можливі зауваження рецензента відповіді обґрунтовані; науковий проєкт відповідає всім вимогам.

У такому разі можна стверджувати, що випускник:

1) виконав роботу самостійно, на високому науково-теоретичному рівні, що свідчить про його глибокі теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності;

2) оволодів навичками науково-дослідницької роботи у збиранні й систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, системного й логічного викладу, формулювання висновків;

3) показав критичне ставлення до опрацьованої наукової літератури, увів елементи наукової новизни, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації;

4) оформив кваліфікаційну роботу з додержанням вимог держспоживстандартів України;

5) написав науковий текст бездоганно, грамотною українською літературною мовою;

6) на захисті продемонстрував глибокі знання з теми дослідження, твердо і впевнено відповів на запитання членів комісії;

7) апробував результати дослідження на наукових заходах (виступ на конференції, публікація і т. ін.).

Оцінка «Добре» (82-89 В). Магістерська робота написана на основі особистих пошуків, тема розкрита, але наявні окремі недоліки непринципового характеру: структура не повністю відображає зміст, є невідповідність завдань та висновків, недостатньо використані інформаційні матеріали, обмежена кількість покликань на використані наукові праці; робота загалом оформлена згідно з чинними вимогами, проте містить окремі несистематичні огріхи; є окремі зауваження в рецензії та відгуку наукового керівника; доповідь логічна, проголошена вільно, відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії здебільшого правильні, але не досить повні, відповіді на можливі зауваження рецензента обґрунтовані.

У такому разі можна стверджувати, що випускник:

1) виконав роботу самостійно, на належному науково-теоретичному рівні, що свідчить про його достатньо високі теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності;

2) оволодів навичками науково-дослідницької роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, аналізу, формулювання висновків, однак допустив незначні порушення логічності й системності викладу;

3) увів елементи наукової новизни, на належному рівні проаналізував опрацьовану літературу з досліджуваної проблеми, критично оцінив її, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації;

4) оформив кваліфікаційну роботу з додержанням вимог держспоживстандартів України, але допустив при цьому кілька помилок чи неточностей;

5) написав науковий текст грамотною українською літературною мовою, але допустив при цьому поодинокі орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки;

6) на захисті продемонстрував глибокі знання з теми дослідження, відповів на запитання членів комісії;

7) апробував результати дослідження на наукових заходах (виступ на конференції, публікація і т. ін.).

Оцінка «Добре» (74-81 С). Тема магістерської роботи розкрита, але наявні окремі недоліки: структура не повністю відображає зміст, є невідповідність завдань та висновків, поверхово проаналізовані літературні джерела, елементи новизни та практичного значення не мають чіткого вираження, недостатньо використані інформаційні матеріали; робота загалом оформлена згідно з чинними вимогами, проте містить окремі несистематичні огріхи; є окремі зауваження в рецензії та відгуку наукового керівника; доповідь логічна, проголошена вільно, але відображає не всі змістові акценти роботи, відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії здебільшого правильні, але не досить повні, відповіді на можливі зауваження рецензента недостатньо обґрунтовані.

У такому разі можна стверджувати, що випускник:

1) виконав роботу самостійно, на належному науково-теоретичному рівні, що свідчить про його достатньо високі теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності;

2) оволодів навичками науково-дослідницької роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, творчого осмислення, аналізу, формулювання висновків, однак допустив незначні порушення логічності й системності викладу;

3) увів елементи наукової новизни, на належному рівні проаналізував опрацьовану літературу з досліджуваної проблеми, критично оцінив її, сформулював власні пропозиції і практичні рекомендації;

4) оформив кваліфікаційну роботу з додержанням вимог держспоживстандартів України, але допустив при цьому ряд помилок чи неточностей;

5) написав науковий текст грамотною українською літературною мовою, але допустив при цьому незначні орфографічні, пунктуаційні та стилістичні помилки;

6) на захисті продемонстрував достатні знання з теми дослідження, загалом відповів на запитання членів комісії;

7) апробував результати дослідження на наукових заходах (виступ на конференції, публікація і т. ін.).

Оцінка «Задовільно» (64-73 D). Тема магістерської роботи розкрита, але наявні недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована мета, зміст має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, теоретичний розділ позначений реферативним викладом, в аналітичній частині спостерігається надлишок елементів описовості, висновки сформульовані з надмірною узагальненістю, добір інформаційно-ілюстративних матеріалів (таблиці, графіки, схеми тощо) не завжди вмотивований, подані в роботі авторські емпіричні наукові положення і пропозиції щодо їх практичного використання обґрунтовані непереконливо; є зауваження щодо оформлення роботи, рецензія та відгук наукового керівника містять суттєві зауваження; не всі відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії правильні; доповідь прочитана за заздалегідь підготовленим текстом.

У такому разі можна стверджувати, що випускник:

1) виконав роботу самостійно, на достатньому науково-теоретичному рівні, що свідчить про його теоретичні знання і практичні навички, здатність до професійної діяльності;

2) оволодів навичками науково-дослідницької роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, осмислення, аналізу, формулювання висновків, але допустив при цьому низку порушень системності, логічності й послідовності викладу матеріалу, продемонстрував невміння критично оцінювати наукові праці своїх попередників;

3) робота вирізняється реферативністю, компілятивністю, відсутні елементи наукової новизни, нечітко сформульовані або відсутні власні пропозиції і практичні рекомендації;

4) допустив ряд помилок при оформленні роботи та її науково-довідкового апарату з відхиленням від вимог держспоживстандартів України;

5) написав науковий текст українською літературною мовою, але допустив при цьому велику кількість орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок;

6) на захисті продемонстрував неглибокі знання теми з дослідження, не зумів відповісти на окремі запитання членів комісії;

7) результати дослідження не пройшли відповідну апробацію.

Оцінка «Задовільно» (60-63 E). Тема магістерської роботи в основному розкрита, але наявні недоліки змістовного характеру: нечітко сформульована

мета дослідження, зміст має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, теоретичний розділ позначений реферативним викладом, не містить аналізу підходів до висвітлення проблем, заявлених у темі роботи, в аналітичній частині спостерігається надлишок елементів описовості, висновки сформульовані з надмірною узагальненістю, добір інформаційно-ілюстративних матеріалів (таблиці, графіки, схеми тощо) не вмотивований, робота не містить авторських пропозицій щодо практичного використання матеріалів дослідження; є зауваження щодо оформлення роботи; рецензія та відгук наукового керівника містять суттєві зауваження; не всі відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії правильні.

У такому разі можна стверджувати, що випускник:

1) виконав роботу на низькому науково-теоретичному рівні, не зумів належно застосувати здобуті теоретичні знання і набуті практичні навички, виявив слабку готовність до професійної діяльності;

2) не повною мірою оволодів навичками науково-дослідницької роботи у збиранні і систематизації даних, їх обробки, осмислення, системного викладу, формулювання висновків, але допустив при цьому низку порушень системності, логічності й послідовності викладу матеріалу, продемонстрував невміння критично оцінювати наукові праці своїх попередників;

3) робота вирізняється реферативністю, компілятивністю, відсутні елементи наукової новизни, нечітко сформульовані або відсутні власні пропозиції і практичні рекомендації;

4) допустив ряд помилок при оформленні роботи та її науково-довідкового апарату з відхиленням від вимог держспоживстандартів України;

5) написав науковий текст українською літературною мовою, але допустив при цьому велику кількість орфографічних, пунктуаційних та стилістичних помилок;

6) на захисті продемонстрував неглибокі знання теми з дослідження, не зумів відповісти на більшість запитань членів комісії;

7) результати дослідження не пройшли відповідну апробацію.

Оцінка «Незадовільно» (35-59 Fx). Нечітко сформульована мета роботи, розділи не пов'язані між собою, відсутній критичний огляд сучасних літературних джерел, аналіз виконаний поверхово, у роботі переважають описовість і реферативність, відсутня системність, висновки не видаються достовірними, фактичний (ілюстративний) матеріал дослідження не паспортизований; оформлення роботи не відповідає вимогам; рецензія та відгук наукового керівника містять принципові зауваження; відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії неточні, неповні, неправильні або й узагалі відсутні.

Оцінка «Незадовільно» (0-34 F) ставиться в тому разі, коли на захисті виявляється, що поданий науковий текст є плагіатом.

УВАГА! Магістерська робота **НЕ ДОПУСКАЄТЬСЯ** до захисту, якщо вона 1) подана науковому керівникові невчасно, з порушенням термінів, установлених графіком навчального процесу; 2) написана на тему, своєчасно не затверджену в установленому порядку затвердження тем відповідних наукових проектів; 3) виконана сторонньою особою; 4) вкрай недбало або неправильно оформлена; 5) немає відгуку наукового керівника або рецензії.

УВАГА! Кваліфікаційна робота покликана передовсім сформувати у здобувачів вищої освіти культуру наукового дослідження, що значною мірою виявляється в оформленні роботи, яке є одним із важливих показників якості студентської праці. Її зовнішній вигляд (охайність, технічна грамотність, естетичність тощо) суттєво впливають на загальну оцінку роботи.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Кожен спеціальний дослідницький метод втілюється в певну систему логічних дій ученого, стандартизованих прийомів збору, обробки й узагальнення фактів.

3.1. Методи дослідження у галузі мовознавства

Мовознавство (лінгвістика), подібно до інших галузей науки, має цілий арсенал таких прийомів, без достатнього володіння якими неможливо досягти бажаної мети. У суму результатів наукової роботи (курсової, дипломної) входять також відомості і про те, як це дослідження було виконане, якими методами та прийомами користувався автор. Нижче на допомогу студентові подаємо стисло характеристику основних дослідницьких методів у галузі лінгвістики.

Мовні явища можуть вивчатися в синхронії та діяхронії. У мові поєднуються дві протилежні риси – статичність та динамічність. Відповідно до цього говорять про синхронічний та діяхронічний підхід до вивчення мови.

Синхронія (від грец. одночасний) – це аспект лінгвістичного дослідження, що передбачає вивчення стану певної мови у даний конкретний невеликий відрізок часу, протягом якого мова начебто не змінюється.

Діахронія – це протилежний синхронії аспект дослідження, спрямований на вивчення мови чи її явищ і елементів у процесі їх історичного розвитку.

Сучасне мовознавство розрізняє синхронію та діахронію, але не розриває їх, бо в мові водночас діють дві протилежні тенденції – статика й динаміка, взаємодія яких і визначає її розвиток, однак не слід змішувати синхронічний і діахронічний плани дослідження.

Найдавнішим і найпоширенішим мовознавчим методом є описовий.

Описовий метод

Описовий метод – цілеспрямоване (залежно від дослідної мети) мовне виділення та інвентаризація одиниць мови, пояснення особливостей їх будови та функціонування на певному (даному) етапі розвитку мови.

В описовому методі розрізняють такі послідовні етапи: 1) виділення одиниць аналізу (фонем, морфем, лексем, конструкцій тощо); 2) членування виділених одиниць (вторинна сегментація), наприклад, поділ речення на словосполучення, словосполучення на словоформи, словоформи на морфеми, морфеми на фонеми, фонеми на диференційні ознаки; 3) класифікація й інтерпретація (пояснення, опис) виділених одиниць.

За допомогою цього методу були створені в минулому й складаються зараз численні так звані описові граматики різних мов, вишівські та шкільні підручники, посібники, словники – база лексикологічних досліджень і одна із умов успіху науки в боротьбі за мовну культуру суспільства.

Описовий метод має широке застосування. Його використовують не тільки для систематизації та опису мовних елементів (фонем, морфем, слів, конструкцій, граматичних категорій тощо), а й для вивчення їх функціонування.

Порівняльно-історичний метод

Порівняльно-історичний метод (компаративний, лінгвогенетичний) – сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення історичних закономірностей їх розвитку.

Техніка порівняльно-історичного методу складається з двох паралельних процедур: порівняння мовних явищ (причому для цього залучають тільки споріднені мови) і їх розгляд в історичному аспекті.

Порівняльно-історичний метод був і залишається найважливішим інструментом установлення спорідненості мов і пізнання їх історії. Для встановлення спорідненості передусім залучаються звуки та морфеми, оскільки слова легко запозичуються з однієї мови в іншу. Найважливішою процедурою порівняльно-історичного методу є реконструкція звуків і морфологічних типів, характерних для давніх етапів розвитку мови чи групи споріднених мов.

Розрізняють зовнішню і внутрішню реконструкції. Прийом зовнішньої реконструкції пов'язаний з виходом за межі однієї мови і залученням матеріалу споріднених мов. Наприклад, О. Х. Востоков, порівнюючи слова типу рос. мясо і польськ. *tięso*, рос. ручка і польськ. *raçzka* зі старослов'янськими *męso*, *roçka*, реконструював праслов'янські форми **tięso*, **raçzka*, довів, як слід вимовляти старослов'янські юси (як носові голосні).

Прийом внутрішньої реконструкції базується на використанні фактів тільки однієї мови, але ці етимологічно споріднені дані повинні співвідноситися як мовні елементи різної давності. Так, порівнюючи укр. впасти – впаду, вести – веду, можна реконструювати давні інфінітивні форми **vpadti*, **vedti*.

Хоч порівняльно-історичний метод спрямований у минуле, не засвідчене писемними документами, однак він дає можливість, простежуючи історичне минуле якоїсь мови, ґрунтовніше й повніше висвітлити її сучасний стан.

За допомогою порівняльно-історичного методу створені порівняльні та історичні граматики мов, етимологічні словники. Цей метод дав багато

результатів великого наукового значення у вивченні спорідненості мов, закономірностей історичного розвитку їх звукової і морфологічної структур.

Метод лінгвістичної географії (ареальний)

Метод лінгвістичної географії (ареальний) – сукупність прийомів, які полягають у картографуванні елементів мови, що розрізняють її діалекти. За його допомогою вивчають й інтерпретують територіальне розміщення діалектних мовних явищ. Метод цей головним чином використовується в діалектології, результатом його є картографування діалектних особливостей у межах даної мови або географічного поширення тої чи іншої національної мови (напр., української, польської, білоруської тощо).

Лінгвогеографічне дослідження передбачає такі етапи: 1) складання питальника; 2) збір матеріалу (анкетним чи польовим способом); 3) картографування – нанесення на карту за допомогою умовних позначень зібраного матеріалу; 4) інтерпретація нанесеного на карту діалектного матеріалу.

Одним із найважливіших завдань лінгвістичної географії є точне вивчення зон поширення певних мовних (діалектних) явищ. Нанесення цих явищ на географічні карти з часом привело до опрацювання принципів і методики картографування та укладання діалектологічних карт, зокрема таких атласів, як «Атлас української мови» в 3-х томах, «Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті» Т. Назарової, «Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області» Й. Дзєндзелівського, «Атлас українських говірок Північної Буковини» К. Германа, «Загально-слов'янський лінгвістичний атлас» (над яким зараз працюють мовознавці багатьох країн), «Атлас будівельної лексики Західного Полісся» О. Євтушка та ін.

Зіставний метод (контрастивний, типологічний)

Зіставний метод (контрастивний, типологічний) – сукупність прийомів дослідження й опису певної мови з метою виявлення її специфіки через системне порівняння з іншою мовою.

Цей метод застосовується до вивчення будь-яких мов – споріднених і неспоріднених. Подібно до описового методу, він спрямований на сучасний даний, певний стан мови. Головним його предметом є дослідження особливостей структури зіставляваних мов у їх подібностях і відмінностях, наприклад, «Система голосних в українській та англійській мовах», «Способи вираження відмінкових значень в українській та німецькій мовах» тощо.

Зіставний метод спрямований передусім на виявлення відмінностей між зіставляваними мовами і тому називається також контрастивним.

Зіставний метод має велике практичне значення. За його допомогою виявляють збіг і розбіжності в зіставляваних мовах, що є дуже цінним для теорії та практики перекладу і методики навчання іноземних мов (споріднених чи неспоріднених). Він дає можливість розкрити конкретні специфічні особливості мови, які важко, а то й неможливо помітити при її «внутрішньому» вивченні, встановити спільні закономірності, властиві зіставляваним мовам. За допомогою цього методу створені зіставні граматики різних мов і перекладні словники.

Структурний метод

Структурний метод – метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі взаємозв'язків і відношень між мовними елементами.

Основні ідеї теорії структуралізму можна звести до таких положень: 1) реальним є не окремий факт (звук, морф, слово та ін.), а реальною є мова як система; система не є сумою, що складається з елементів, – вона визначає ці елементи; 2) відношення домінують над елементами; основними є опозиційні відношення; 3) оскільки в мові основним є відношення, то для вивчення мови можна застосовувати математичні методи. Мета структурного методу – вивчення мови як цілісної функціональної структури, складники якої взаємопов'язані строгою системою лінгвальних відношень. Структурний підхід до вивчення мови спрямований на вивчення внутрішньої організації самого механізму мови. Структурний метод реалізується в ряді методик – дистрибутивній, безпосередніх складників тощо.

Дистрибутивний аналіз

Дистрибутивний аналіз (лат. *distributio* – розподіл) – методика дослідження мови на основі вивчення оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті. Так, наприклад, за допомогою цієї методики визначено кількість фонем в українській мові. Ефективне застосування знайшов дистрибутивний аналіз у лексикології (за його допомогою розмежовують значення полісемічних слів).

Методика безпосередніх складників

Методика безпосередніх складників – прийом подання словотвірної структури слова й синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових елементів. Наприклад, в основі слова учительк(а) виділяємо твірну основу учитель-, яка в свою чергу має твірну основу учи-, що складається з кореня уч- та суфікса -и-. Аналіз за безпосередніми складниками дає можливість виявити послідовні ланки й етапи механізму творення слова.

В основу аналізу за безпосередніми складниками покладено поступове членування висловлювання на бінарні складники, яке продовжується доти, поки не залишаться неподільні елементи (кінцеві складники). Речення (коли йдеться про аналіз на синтаксичному рівні) поступово згортається до «ядерної» одиниці, тобто одиниці, яка лежить в основі його будови.

Кількісний (статистичний) метод

Кількісний (статистичний) метод можна б назвати й математичним, інша ще його назва – квантитативний (від лат. *quantitas* – кількість, величина, обсяг). Як відомо, елементи, складові частини мовної структури мають кількісну характеристику: одних елементів багато, інших мало, одні використовуються рідко, інші часто, одні строго вишиковуються у великі ряди, інші весь час порушують логіку таких рядів і т.д. Статистичний метод і полягає у визначенні кількісних показників (параметрів) мовних одиниць у певних вибірках (більших чи менших відрізках) тексту – звуків, слів і т.д., при підрахунках нерідко використовуються відповідні математичні формули, рівняння. Найважливішим з практичного боку здобутком цього методу є створення частотних словників (вже складені такі словники для української, російської, іспанської, англійської та ін. мов).

Методи соціолінгвістики

Методи соціолінгвістики – синтез лінгвістичних і соціологічних процедур. Серед них виділяють методи польового дослідження (методика збирання матеріалу) і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу (обробка інформації). До перших належать різні форми опитування (анкетування, інтерв'ювання), а також безпосереднє спостереження, експериментування, вивчення документальних джерел (матеріалів перепису населення, статистичних та інших довідників). Дослідник повинен прагнути отримати якомога повнішу інформацію про об'єкт дослідження. Найпоширенішим прийомом збору матеріалу є анкетування, але його необхідно поєднувати зі спостереженнями, які допомагають зіставити інформацію, подану респондентом, з об'єктивними фактами. В анкеті, скажімо, дають правильні відповіді про наголошування слів, їх граматичні форми, сферу застосування лексичних одиниць тощо, а в мовленні в цих самих випадках припускаються помилок. Дослідники давно вже помітили, що в анкетах інформанти намагаються завжди навести нормативні форми, тоді як у спонтанному мовленні не так пильно стежать за культурою мовлення і припускаються значно більше помилок, ніж в анкетах.

Однією з форм спостереження є інтерв'ю. Слухаючи відповіді інформанта, інтерв'юер може одночасно спостерігати за особливостями його мовлення. Із інтерв'ю можна отримати значно повнішу інформацію, ніж на основі анкет. Тут у разі необхідності можна уточнити відповідь і навіть почерпнути важливу інформацію із зовнішніх реакцій респондента. Мовлення учасників комунікативного акту можна записувати на магнітофонну стрічку. Найрезультативнішим таке спостереження є у випадках, коли інформацію збирають у малих групах людей – у сім'ї, серед друзів, у гуртках за інтересами тощо. Спостереження над мовленням інформантів потрібно проводити так, щоб усунути будь-який вплив експериментатора на їх мовленнєву поведінку.

Зібраний матеріал опрацьовують і класифікують за наперед продуманою програмою. Оброблені дані представляють у вигляді таблиць та графіків взаємозалежностей, що робить результати дослідження конкретно наочними.

Психолінгвістичний метод

Суть психолінгвістичного методу полягає в тому, що з його допомогою одержуємо дані від інформантів у результаті спеціально організованих експериментів. Найчастіше практикують два різновиди психолінгвістичних досліджень: 1) вивчення фізіологічних реакцій людського організму на певні мовленнєві стимули (судинна реакція, розширення зіниць ока, зміна частоти пульсу тощо); 2) аналіз асоціацій, які викликають у реципієнта слова-стимули. Так, експериментатор називає слова, а реципієнт відповідає, яке слово (чи слова) в зв'язку з наведеним спало йому першим на думку. Слова-реакції підраховують, розміщують за спадом частот і таким чином встановлюється асоціативне поле слова. За цією методикою укладають словники асоціативних норм певної мови. Ось який вигляд має стаття «Літо» (наводимо лише фрагмент) у «Словнику асоціативних норм української мови» Н. Бутенко: Літо (967) – тепле (286), жарке (110), тепло (99), сонце (47), сухе (47), зима (30), гаряче (27), сонячне (26), дощове (19), довге (18)...

Асоціативний експеримент ефективно використовують у дослідженні семантичних зв'язків між словами (синонімічних, антонімічних, фразеологічних тощо), для розмежування значень полісемічних слів та полісемії й омонімії. За допомогою асоціацій можна також визначити семантичний обсяг слова: чим більше асоціацій має слово, тим багатше його змістове наповнення.

За допомогою психолінгвістичних методів мову вивчають у дії, у динаміці, у зв'язку з мисленням та іншими психічними процесами.

Сучасне мовознавство прагне поєднати й розумно комбінувати різні загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні методи. Різні методи доповнюють

один одного і разом ефективніше допомагають досліджувати такий складний феномен, яким є мова. Описані вище стисло методи, прийоми лінгвістичних досліджень не вичерпують, звичайно, того арсеналу, яким володіє сучасне мовознавство.

Метод – це вироблені на основі досягнутих закономірностей правила, це спосіб досягнення результату, конкретний спосіб здійснення тієї чи іншої діяльності, інструмент аналізу. Обраний метод вивчення об'єкта передбачає певну і строго упорядкованість дослідної думки, послідовність пізнавальних процедур і операцій, дотримання вченим ряду обов'язкових правил, норм аналізу.

3.2. Методи дослідження у галузі літературознавства

Методи дослідження у галузі літературознавства – це сукупність засобів та прийомів вивчення літературних явищ, які засновані на теоретичних уявленнях про сутність літератури. Нині успішно співіснують як традиційні, так і нетрадиційні методи літератури, засновані на контекстуальному вивченні літературного твору, і такі, що спрямовані на вивчення його внутрішніх елементів та зв'язків між ними.

Літературознавча методологія – це система методів, які використовуються в науці про літературу, а також застосовуються під час дослідження літературних явищ задля досягнення поставленої мети. Прочитання смислу твору і його оцінка здійснюються за допомогою **методу**.

Методи дослідження спираються на ті чи інші принципи, конкретизують і розвивають їх. У літературознавстві виокремлюють такі **основні принципи аналізу художнього твору**: аналіз твору в єдності змісту і форми; принцип історизму, принцип ідейності, принцип художності.

Аналіз твору в єдності змісту і форми. Зміст і форма – поняття співвідносні, не можуть існувати одне без одного, саме вони є визначальною основою естетичної цілісності твору. Форма впорядковує зміст, організовує його, забезпечує творові його конкретну визначеність, самостійність у колі аналогічних літературних явищ. У їх єдності головний елемент – зміст, бо він активніший за форму, визначає її, форма залежить від змісту, відповідає йому, а не навпаки. Тому зміна змісту веде до зміни форми, а не навпаки.

Принцип історизму. Кожен твір доцільно вивчати як явище відповідної історичної та історико-літературної епохи. Твір мистецтва своїм корінням пов'язаний з історичною дійсністю. Поза часом не можна зрозуміти ні творчості письменника загалом, ні окремі його твори. Зв'язок твору з історичною дійсністю виявляється в осмисленні письменником сучасних йому

подій. Тому принцип історизму передбачає характеристику історичної епохи, в яку з'явився твір, духовного життя народу того часу; визначення рис суто літературного життя епохи. Також принцип історизму передбачає вивчення твору в контексті доробку самого автора, допомагає з'ясувати відповідність тексту духові доби. Це дозволяє з'ясувати конкретний внесок письменника в літературу, рух жанрів, розвиток літературних напрямів, течій, стилів.

Принцип ідейності. Ідейність – одна з істотних якостей літератури, зумовлена оцінним ставленням письменника до зображуваного і представленого у творах світу (відображеного чи створеного уявою, ізоморфного з реальним світом чи деформованого, небувалого), внаслідок чого ідейність виявляється як пафос, як естетична ідея, виражається цілісною структурою твору і поза його структурою не існує. Ідейність письменника – відданість його як особистості певній системі ідей, що призводить до свідомого їх обстоювання, до їх цілеспрямованого втілення у власних художніх творах, до тенденційності. Проблеми при визначенні ідейності такі: слід уміти відрізнити органічну ідейність твору від тенденційності як ілюстративного втілення наперед засвоєної чи заданої ідеї; осягати майстерність письменника, який домогся єдності ідейності і художності; уміти відчутти і збагнути відмінність між ідейним задумом фізичного автора (реального письменника) та ідейною позицією текстуального автора (образу автора, втіленого в творі) – суб'єктивна/об'єктивна ідея. Принцип художності. Художність твору – це його мистецька досконалість, якість змальованих у творі картин та образів, цінність його як твору мистецтва взагалі. Вона залежить від життєвої правдивості твору; ступеня типізації змальованих картин та образів; майстерності композиції та досконалості володіння мовностильовими засобами.

Методологія вивчення (літературознавчого аналізу) художнього твору передбачає кілька етапів. На першому етапі відбувається ознайомлення з твором, формується естетичне ставлення до нього, оцінюється мистецький рівень письменника, здійснюється максимальне осягнення літературного твору, усвідомлення його смислу. Реципієнт стає співтворцем, вступає з автором у діалог.

Аналізуючи твір, з'ясовуємо наукові відомості про нього, специфіку розвитку літературного процесу періоду написання твору, місце твору в розвитку регіональної, національної чи й світової літератури.

Аналіз літературного твору передбачає розчленування літературного твору на елементи та компоненти, вивчення особливостей кожного з них, їх опис та встановлення взаємозв'язків між ними, що дає змогу досягнути своєрідності художнього тексту.

Під час аналізу дослідник визначає тему, ідею, проблематику художнього твору, з'ясовує його жанрову специфіку, композиційно-сюжетну структуру, розглядає особливості образної системи та мовностильову своєрідність. Аналіз художнього твору завершується синтетичними узагальненнями (висновками). Аналіз сприяє встановленню основних рис, ознак, зв'язків, що характеризують твір в цілому та у його відношеннях з різними художніми системами.

Аналіз літературного твору здійснюється за допомогою принципів, методів та підходів, які добираються й здійснюються відповідно до мети та завдань дослідження.

Біографічний метод

Передбачає вивчення літератури з урахуванням того, що особистість письменника і його біографія – визначальний чинник творчості. Досліджуючи твір, науковець, відповідно до поставлених завдань, вивчає коло інтересів письменника, характер його стосунків з оточенням, умови формування і розвитку його особистості. Творчі зацікавлення і пошуки митця часто розкриваються в його листах, щоденниках, спогадах, статтях; саме в них слід шукати літературознавчі коментарі, оцінки творів, естетичні рефлексії тощо. Життєві колізії письменника допомагають збагнути як джерела світогляду, так і джерела твору. Біографія митця може відкрити завісу над самим твором (прояснити різного роду алюзії чи таємний зміст окремих слів і образів), допомогти побачити феномен письменника, засвідчити моральні, інтелектуальні та емоційні доміанти його особистості; системно вивчити психологію як митця, так і самого творчого процесу.

Слід зважати на те, що існують такі два типи письменників: об'єктивні, які демонструють здатність автора відмежуватися від власного «Я», і суб'єктивні, що прагнуть всіляко самовиразитись. Якщо твір і має біографічні чи автобіографічні риси, то вони зазнають значної трансформації і втрачають особистісну забарвленість, стаючи художнім матеріалом твору.

Культурно-історичний метод

Вивчає художній твір у системі історико-культурних зв'язків, залучаючи в поле уваги дослідника літератури соціальні, економічні, політичні, релігійні проблеми доби, у яку був написаний твір. З'ясовується обумовленість письменницької діяльності зовнішніми явищами, перш за все – суспільною психологією. Тому увагу дослідників привертають звичаї, думки і почуття, що виявляються в образах і картинах твору і часто відображають «дух часу», національні, соціальногрупові особливості людей певної епохи. Культурно-

історичний метод покликаний дати характеристику історичного колориту твору, що особливу вагу має при вивченні творів історичних жанрів.

Порівняльно-історичний метод (компаративістики)

Предметом **порівняльно-історичного методу (компаративістики)** є міжлітературні, генетичні, генетично-контактні зв'язки і типологічні збіги в національних, регіональних і світових літературах, різноманітні форми зовнішніх і внутрішніх контактів, впливів, міжлітературної рецепції, спільні художні парадигми, процес міграції сюжетів тощо. У порівняльно-типологічний спосіб можуть вивчатися теми, мотиви, ідеї, роди, жанри та жанрові різновиди, художні течії і стилі, сюжети, образи тощо. Метод компаративного аналізу розкриває сутність художнього твору шляхом аналізу його зв'язків чи об'єктивних співвідношень з іншим фактом, що дозволяє визначити їх місце в культурно-літературному русі.

Міфологічний метод

Допомагає інтерпретувати художній твір через пошук у тексті слідів первісної міфологічної свідомості, елементів давніх міфологічних уявлень, сюжетів, мотивів ритуальних дійств, етногенетичних зв'язків. При аналізі твору необхідно виділити міфологізми (трансформовані міфи, фольклорні мотиви, сюжети, образи), з'ясувати специфіку використання міфологем та міфем (частин міфу, що втратив первісні функції). До дослідження може залучатись архетипний аналіз.

Методика міфологічного аналізу передбачає: розпізнавання і виявлення у художньому творі міфів або міфологічних структур; ідентифікацію літературного варіанту міфу з інваріантом; зіставлення літературного міфу із виділеним інваріантом; з'ясування смислів і значень літературного міфологічного образу в загальній структурі художнього твору; визначення контексту літературних міфологічних образів чи мотивів; з'ясування художнього колориту міфологічного образу (з урахуванням історичної епохи, типу творчості, стильових різновидів тощо); дослідження мотиву звернення письменника до міфологічних образів.

Філологічний метод

Метод дослідження творів, зокрема старовинних літературних пам'яток, який опирається на опис, вивчення тексту, його коментування тощо. Основоположником методу вважають Володимира Перетца. Т. Пастух зазначає: «У цілому проголошену модель філологічного методу Перетца можна звести до таких положень: ретельна фактографічна робота закладає основи для критичної

перевірки літературних пам'яток і встановлення автентичних текстів; вивчення культурного дискурсу певної історичної доби дає змогу простежити певні історико-культурні тенденції розвитку літературного процесу і наголосити на генетичних основах виникнення певних явищ (важливим у цьому випадку є порівняльний підхід); головним об'єктом розгляду еволюційних змін стає формальний бік літературного твору (те, «як» він написаний).

Поруч із філологічним методом на формі твору дають змогу зосередитись формальний та структуральний методи.

Формальний метод

Формальний метод хоч і визнає вивчення органічної єдності змісту й форми, усе ж увагу зосереджує на формі. Цей метод дає змогу вивчати прийоми художнього зображення та їх функціонування, а також розкриває формальні особливості літературного стилю, заглиблюється в жанрові ознаки художнього тексту.

Структуралісти, на відміну від формалістів, розглядають твір як складну структуру, що має системний характер. Аналіз структури тексту як моделі здійснюється шляхом розкладання його на ієрархічні рівні, у межах яких діють взаємопов'язані між собою елементи й компоненти. Структуральний метод доцільно використовувати, вивчаючи художню мову, віршування, композицію художнього твору. З метою точності при аналізі тексту застосовують математичні розрахунки. У 70-х рр. ХХ ст. структуралізм еволюціонував у постструктуралізм.

Постструктуралізм заперечив концепцію знака, висунувши концепцію ТЕКСТУ. Прихильники методу зосереджують увагу на поняттях «текст», «інтертекст», «текст-гра». Для теорії та методології постструктуралізму центральними є:

1) концепція «смерті автора» (розроблена Р. Бартом). Вона заперечує традиційне уявлення про автора як про єдине джерело твору; відтепер читач – творчий співучасник гри значень у тексті;

2) концепція дискурсу – увага зосередилась на системі висловлювань, у якій відобразились різні культурні коди;

3) концепція тексту (на місце «твору» у концепції постструктуралізму стає «текст»). Постструктуралісти порівнюють текст із тканиною, називаючи його текстурою, плетивом різних інтертекстів-контекстів;

4) концепція тексту як гри (текст – гра, читач – гравець; гра текстом);

5) концепція «культура як текст» та «світ як текст»;

6) концепція письма як сплетіння різних кодів у тексті;

7) концепція текстуального аналізу (спрямована на пізнання множинності тексту, його кодів). Завдання дослідника – поетапно розбирати текст на окремі елементи, сегменти;

8) концепція інтертекстуальності (розуміння тексту як перетину кодів, дискурсів; текст «зітканий» із цитат, посилань; він не є закритою структурою);

9) концепція відкритого твору (відкриті твори, за У. Еко, розраховують на взаємодію з читачем; закриті – хочуть, щоб ми думали по-їхньому). На думку У. Еко, у взаємодії інтенцій автора, інтенцій твору та інтенцій читача народжується розуміння твору.

Методика постструктуралізму допомагає пізнати множинність кодів, глибини текстуальних значень, підкаже шляхи інтерпретаційних рішень.

Семіотика вивчає функціонування знакових систем. Вона розглядає мову як систему засобів передачі думок і почуттів, систему різних сигналів побутового, сакрального, обрядового характеру тощо. Семіотика досліджує всі аспекти й чинники формування й інтерпретації знаків. Знак у семіотиці – центральне поняття. Розрізняють форму знака та його смисловий зміст. Літературознавча семіотика досліджує художні твори як цілісність змістових та формальних характеристик, як знакову систему, виявляє окремі елементи тексту та розглядає їх функціональні властивості. У літературознавстві семіотика зблизилася зі структуралізмом. Так утворилась структурна семіотика.

РОЗДІЛ 4

Апробація наукових результатів

Апробація (від лат. approbation – схвалення, визнання) – схвалення, затвердження; обговорення наукових положень і висновків на наукових конференціях, симпозіумах, засіданнях тощо.

Види апробації:

- проведення бесід із колегами, практичними працівниками, представниками наукового середовища;
- рецензування роботи авторитетними вченими чи організаціями;
- складання та направлення на громадські та державні органи так званих записок-пропозицій, які ще не розглядалися;
- публікації в рецензованих журналах результатів проведеного наукового дослідження;
- виголошення доповідей претендента на обговорення в рамках наукових конференцій.

Отже, апробація – це різновид наукової діяльності у формі проведення перевірок результатів дослідження. Мета, звичайно ж, полягає у встановленні придатності результатів для реалізації конкретних завдань.

Проведення апробації

Усі прагнення отримати високу оцінку і схвалення дослідження в результаті можна представити у вигляді алгоритму з цілями, завданнями, інструментами реалізації.

Дії

- перегляд методів, що використовувалися,
- доопрацювання матеріалу,
- більш глибоке вивчення наукових положень

Інструменти

тези
статті
книги
брошури

Альтернатива

обговорення з колегами
практиками
викладачами

Локації

наукові конференції
симпозіуми
засідання кафедри
наукові заходи

Впровадження раціоналізаторської пропозиції через свою специфіку ускладнює процес отримання апробації. У цьому випадку спочатку автор готує та направляє пропозицію у відповідну організацію. Тут недостатньо просто згадки про апробацію дисертації.

Якщо йдеться про раціоналізаторські пропозиції, вони можуть застосовуватися в різних галузях промисловості й господарства до завершення дослідження. У такому випадку додатковим інструментом апробації стають розроблені навчально-методичні матеріали, нові інструкції та посібники.

4.1. Основні рекомендації до написання тез

Після закінчення досліджень та експериментів вам потрібно написати тези вашої роботи.

Тези (грец. *Thesis* – основна думка) – коротко сформульовані положення наукових матеріалів: статті, лекції, доповіді). Вони розкривають суть усієї інформації.

Розрізняють два види тез:

- відбір автором цитат із першоджерела;
- формулювання основних положень статті чи розділу книги власними словами.

Класичною для тез можна назвати таку структуру (див. Додаток К):

- постановка завдання: історія завдання, її значимість (особливо слід підкреслити зв'язок із сучасними дослідженнями у відповідній галузі), визначення та терміни (не слід перераховувати всі загальноприйняті терміни, використані в роботі, а проте поняття, властиві певній конкретній галузі, слід згадати), безпосередня постановка задачі та її місце в загальному контексті дослідження;

- методи, використані автором: перерахувати методи. Також слід вказати основні інструменти дослідження, як то: лабораторія, в якій проведено дослідження, наукове програмне забезпечення тощо;

- основні результати: слід сформулювати Ваші основні досягнення. У цьому пункті дотримуйтеся максимальної чіткості і ясності. Однак якщо Ваші результати технічні (наприклад, в секції «Математика», Ви можете розвинути техніку дослідження, зручну для обраної галузі), слід дати коротке пояснення суті Ваших досягнень популярною мовою. Чітко зазначте, яку частину завдання, сформульованої в першому пункті, Ви виконали, і яка значимість цієї частини в загальному контексті завдання;

- висновок і можливі шляхи застосування своїх досліджень: опишіть результати з точки зору загальної значущості для вашої галузі дослідження, сформулюйте можливі шляхи розвитку завдання, а також можливості застосування в інших галузях науки, економіці, виробництві тощо;

Слід пам'ятати, що тези не повинні містити докладних доказів/опису процедур дослідження. Вони мають давати чітке уявлення про проведене дослідження. У тезах увага повинна бути зосереджена на роботі виконаній цього року. Окрім всього, не можна писати про досягнення, або роботу виконану не вами.

Як правило текст тез не повинен перевищувати 6000 символів.

Тема. По-перше, тема тез має відповідати тематиці конференції і містити щось нове. Краще не брати тему, яка добре досліджена. По-друге, вона має бути небагатоплановою: Вам потрібно робити доповідь на 10-15 хвилин, і вмістити у цей час усе навряд чи вийде. Доповідач, зазвичай, розривається між прагненням викласти глобальні висновки та необхідністю наводити конкретні приклади. У недосконалих тезах конкретні приклади або відсутні,

або недоказані. У тезах глобальні висновки мають бути виконані на основі аналізу конкретних прикладів. Виклад ідей без конкретного аналізу виглядає бездоказовим. Аналіз матеріалу без загальної ідеї – це шкільне перелічення фактів. Головне – не відступати від теми та дотримуватися логіки її розвитку.

Назва. Не бійтеся конкретних і простих назв. Не варто намагатися вмістити у назву весь перший абзац своєї роботи. Із вдалої назви відразу зрозуміло, про що йтиметься. Назва повинна відповідати змісту.

Основна структура роботи: Вступ. Найважче – це перше речення роботи. У ньому потрібно відповісти на просте запитання: «Чому те, про що я буду писати далі, важливо». Зазвичай, пишуть про те, що певна проблема є актуальною, тому що вона мало досліджувана. Або писали дуже багато відомих учених, але ви в ній побачили те, чого не бачили інші. Або застосували відомий метод на об'єктах і одержали значимі результати – тобто такі, що здатні вплинути на подальший розвиток гіпотези. Це називається «наукова новизна». Роботи без наукової новизни є рефератами. Тобто, якщо ви просто перелічили, які бувають точки зору на якусь проблему в різних учених – це погано. Якщо вам вдалося якось їх систематизувати, виділити закономірності, описати причини – уже краще, є елемент самостійної роботи. Але вона буде поступатися тій, у якій є самостійне дослідження матеріалу. Позначайте у вступі, що саме ви збираєтеся робити: «у даній статті ми розглянемо...», «наша робота присвячена...» тощо. Це вдалі звороти, які допомагають чітко задати тему роботи. Якщо у роботі менше 10000 знаків, вступ не повинен перевищувати 1 абзацу і містити зміст робіт, які вже були написані на дану тему. Невдалим вважається вступ, що займає дві третини усього тексту та містить загальні слова про важливість конкретної науки, якою ви займаєтеся. Тобто, вступ має бути чітким, конкретним і коротким. Ті, хто буде читати або слухати вашу роботу, самі знають про важливість науки, якою ви займаєтеся: вони теж нею займаються.

Текст роботи має бути чітко структурованим, положення – підкріплені прикладами, приклади – їх аналізом. Не зловживайте прикладами: на кожне положення досить 1-2 фактів.

Висновок має узагальнити досліджувану тему. У висновку не має бути нових положень або прикладів: він підбиває підсумок написаної роботи (див. Додаток К).

4.2. Основні рекомендації до написання наукової статті

Для апробації свої наукових досліджень здобувачі вищої освіти пишуть наукові статті та тези доповідей, в яких оприлюднюють основні результати своєї пошукової роботи.

Наукова стаття – вид наукової публікації, у якому описано кінцеві або проміжні результати проведеного дослідження, обґрунтовано способи їх отримання, а також накреслено перспективи подальших напрацювань.

Обсяг наукової статті зазвичай становить від 12 до 24 сторінок, тобто 0,5 – 1 др. арк. За змістом наукові статті класифікують на:

- власне наукові статті (виклад основних результатів роботи);
- науково-популярні статті (орієнтують на читацьку аудиторію, серед якої можуть бути непрофесіонали). Ознакою таких статей є доступність змістової інформації;

- науково-навчальні та науково-методичні статті (містять практичний виклад закономірностей, досліджуваних об'єктів, методи їх застосування у практичній діяльності);

- науково-публіцистичні статті (присвячені актуальним для наукової громадськості проблемам).

Призначені наукові статті науковцям, спеціалістам певної галузі або кількох галузей. За кількістю авторів наукові статті бувають одноосібні (один автор) або колективні (колектив авторів).

За галузевим призначенням виокремлюють статті мовознавчі, літературознавчі, педагогічні, психологічні, історичні та ін. За науковим завданням – теоретичні і прикладні.

Наукові статті виконують дослідницьку функцію (подають наукові результати), презентаційну (представляють дослідника в науковому товаристві), оцінну (оцінюють стан наукових досліджень з певної проблеми) та комунікативну (слугують засобом спілкування дослідників).

Ознаками мови наукової статті є логічність, ясність, стислість, точність наукової термінології, вірогідність вихідної інформації, критичність у відборі фактів, доказовість змісту тексту, завершеність (цілісність розкриття одного або кількох питань), логічність і обґрунтованість висновків, наявність міркувань і посилань.

За способом розкриття статті поділяють на оглядові, проблемні і методологічні. Оглядові статті містять характеристику стану і перспектив наукових досліджень у тій чи тій предметній галузі. У проблемних статтях наявний аналіз проблеми, яка не одержала всебічного осмислення. Методологічні статті подають обґрунтування методології розв'язання проблеми.

Підготовка наукової статті охоплює такі етапи:

1. Формулювання робочої назви статті:

- заголовок має бути лаконічним і однозначним;
- заголовок повинен сконцентрувати увагу читача на предметі дослідження.

2. Визначення меж теми та обсягів наукової інформації, представленої в науковій статті.

3. Розроблення орієнтовного плану (змісту) статті: вступу, основної частини, висновків, перспективи дослідження.

4. Окреслення у вступі змісту роботи:

- постановка проблеми, з'ясування її актуальності та науково-практичного значення;

- аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання певної проблеми і на які опирається автор;

- порушення не вирішених раніше питань, яким присвячена стаття;

- формулювання мети і завдань статті.

5. Визначення методів дослідження, джерельної бази, підготовки основних тез-відповідей на завдання.

6. Глумачення використаних у статті термінів.

7. Обґрунтування в основній частині отриманих результатів. Текст має опиратися на принципи «від відомого до невідомого», «від простого до складного».

8. Перевірка узгодженості між заголовком, метою, завданнями і висновками.

9. Міркування над перспективами наступних розвідок у цьому питанні.

10. Проведення самоконтролю виконаної роботи на змістовому, логічному, мовностилістичному рівнях. Перевірка тексту статті на відповідність:

- чинним правописним нормам;

- вимогам наукового стилю.

11. Оформлення списку використаних джерел за чинними стандартами. Приклад статті подано у додатках (див. Додаток Е).

РОЗДІЛ 5

Академічна доброчесність та оригінальність наукових текстів

5.1. Основні поняття академічної доброчесності

Кафедра визначає порядок проведення перевірки текстових документів наукових проєктів, які виконуються здобувачами вищої освіти, на наявність ознак плагіату (текстових збігів) та має на меті розвиток навичок коректної роботи із джерелами інформації; дотримання вимог наукової етики, активізацію самостійності й індивідуальності при створенні авторського твору і відповідальності за порушення загальноприйнятих правил цитування; підвищення відповідальності за порушення загальноприйнятих правил.

Задля дотримання академічної доброчесності і здобувачі вищої освіти, і їхні наукові керівники повинні відштовхуватися від адекватного розуміння ключових термінів, як-от:

Плагіат (від лат. *plagiatus* – викрадений) – привласнення авторства на чужий текст, копіювання чужих ідей, використання (повне або часткове) у власній праці чужого тексту без покликання на першоджерело; оприлюднення чужого тексту під іменем особи, яка не є автором його автором (ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Академічний плагіат – привласнення авторства на чужий науковий (навчально-науковий, навчально-методичний і т. ін.) текст або відкриття, винахід і т. ін., використання (повне або часткове) і, відповідно, оприлюднення й подання наукових здобутків, отриманих іншими особами, як результат власних наукових пошуків; репрезентація опублікованих чужих текстів без покликання на їх авторів.

Автор (від лат. *auctor* – засновник, творець) – особа, яка створила художній, науковий, мистецький чи інший текст (проєкту, винахід тощо).

Текст (від лат. *textum* – тканина, зв'язок, побудова) – закінчене мовленнєве утворення, змістова, структурно-граматична єдність, об'єктивована в усній або писемній формі.

Науковий текст – цілісний комунікативний блок, що вирізняється чіткою, логічною структурою із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, пунктами, параграфами, абзацами), насиченими відповідною термінологією; спеціалізований зразок функціонального різновиду літературної мови, що обслуговує різні галузі науки, виробництва, освіти; об'єктивований у відповідній формі (курсова робота, стаття, тези, реферат тощо) результат наукової, навчально-наукової і т. ін. діяльності тієї чи тієї особи (тих чи тих осіб).

Електронний текст – писемне текстове утворення, розміщене на електронному носії.

Наукове дослідження – процес вироблення нових наукових знань, вид пізнавальної діяльності, що характеризується об'єктивністю, відтворюваністю, доказовістю, точністю, логічністю тощо.

Науковий етикет (від фр. etiquette, від estiquien – прикріплювати) – сукупність правил діяльності й поведінки, які забезпечують дотримання основних принципів наукової етики і сприяють створенню комфортних умов роботи дослідника.

Компіляція (від лат. textum – compilation – крадіжка) – несамостійний, неоригінальний текст, написаний на основі запозичення тих чи тих матеріалів в інших авторів, без поглибленого вивчення проблеми через копіювання тексту із низки джерел без внесення в нього правок, із покликанням на авторів.

Цитата (від нім. Zitat, від лат. cito – наводжу, проголошую) – буквально відтворені фрагменти чужого тексту (промови, монографії, дисертації, статті тощо) для підтвердження власного погляду, для полеміки з цитованим автором або з іншою метою; дослівно наведений уривок з якогось тексту для підтвердження або ілюстрації тієї чи тієї думки.

Оригінальність наукового тексту – відсоткове співвідношення авторського тексту, що не має збігів з неавторським, до загального обсягу текстового матеріалу (див. Додаток Н).

5.2. Шляхи запобігання академічному плагіату

Попередження плагіату в академічному середовищі здійснює кафедра через комплекс профілактичних заходів, як-от: ознайомлення з «Положенням про порядок перевірки наукових, навчально-методичних, дисертаційних, магістерських та інших робіт на наявність плагіату», сутністю ключових понять, пов'язаних із академічною доброчесністю, різновидами плагіату, правилами наукової етики тощо; залучення авторів створених наукових текстів до самостійної перевірки на оригінальність та унікальність із використанням відповідних програмно-технічних засобів; посилення відповідальності виконавців наукових проєктів, їхніх наукових керівників за дотримання правил наукової етики, норм наукової діяльності, зокрема й цитування та покликання.

Запобігання академічного плагіату сприятиме його профілактика та виявлення на ранніх етапах створення наукових текстів. А відтак необхідно постійно тримати питання виконання наукових проєктів на контролі (звіти про виконання робіт необхідно заслуховувати на засіданні кафедри) та за умови виявлення плагіату, низького рівня оригінальності, унікальності тексту

складати необхідний акт, рішенням експертної комісії роботу не допускати до захисту.

5.3. Критерії оцінювання оригінальності наукових текстів

Після офіційного підтвердження в роботі здобувачів вищої освіти відсутності плагіату, запозичень із чужих наукових текстів, непідкріплених відповідними покликаннями, запропонований текст завантажуватимуть у відповідну систему для експертизи онлайн-сервісом. Науковий текст, оформлений у форматі doc (Word 97 – Word 2003), вводиться повністю, починаючи з титульного аркуша, без додатків.

Показники рівня оригінальності наукового тексту є диференційованими, визначаються у відсотках за відповідною шкалою.

Рівень оригінальності	Показники оригінальності	Кількість відсотків
Дуже високий	Наукова праця виконана самостійно, на високому науково-теоретичному рівні, написана на основі особистих пошуків, бездоганна у виконанні, зокрема щодо покликань і цитації.	понад 80 %
Високий	Наукова праця виконана самостійно, на високому науково-теоретичному рівні, написана на основі особистих пошуків, однак не є бездоганною, зокрема щодо покликань і цитації.	понад 70 %
Середній	Наявна праця виконана загалом самостійно, допущені недоліки в покликаннях на першоджерела, цитати подекуди перекручені; внесені незначні правки у скопійований матеріал (переформулювання речень, зміна порядку слів у них тощо).	61 % – 70 %
Задовільний	Наявні окремі ознаки академічного плагіату, зокрема й дослівне копіювання фрагментів тексту (від фрази до набору речень) без належного оформлення цитування; створення значного масиву тексту відбувається без поглибленого вивчення проблеми через копіювання тексту із низки джерел.	51 % – 60 %

Низький	Наявні окремі ознаки академічного плагіату, переказ своїми словами чужих думок, ідей, заміна слів (знаків), фразеологічних зворотів або пропозицій при використанні будь-якої авторської наукової праці, спостерігається поєднання власних і запозичених аргументів без належного цитування; створений текст вирізняється компіляцією чужих думок, узятих із низки джерел без будь-яких правок, з посиланням на авторів, але «маскуванням» шляхом написання перехідних речень між скопійованими частинами тексту.	40 % – 50 %
Незадовільний	Наявні істотні ознаки академічного плагіату, автор видає чужу працю (уривки чужої праці) за власну без будь-яких змін.	менше 40 %

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти-філологів. 2-е вид. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 28с.
2. Вимоги до написання та захисту курсових робіт : навч.-метод. посіб. / Упоряд. Б. С. Кришук, О. М. Севастьянова. Хмельницький : ХГПА, 2011. 53с.
3. Дипломні роботи : від бакалавра до магістра. Вінниця : РВВ ВДПУ, 2012. 154 с.
4. Колоїз Ж. В., Остроушко О. А. Студентська наукова робота з української мови : навч. посіб. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2016. 162 с.
5. Конобродська В. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир : Полісся, 2003. 235 с.
6. Мацько Л. І., Денискіна Г. О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
7. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення : лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. Харків, 2000. 97с.
8. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
9. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
10. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 296 с.

Додаткова:

11. Артемчик Г. І., Курило В. М., Кочерган М. П. Методика організації науково-дослідницької роботи : підручник. Київ : Форум, 2000. 270 с.
12. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник. Київ : АБУ, 2002. 480 с.
13. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання : ДСТУ 8302 : 2015 [наказ ДП «УкрНДНЦ» від 22 червня 2015 р. № 61 з 2016-07-01; згідно з наказом ДП «УкрНДНЦ» від 04 березня 2016 р. № 65 змінено дату чинності]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.
URL : <http://aphd.ua/v-ukrani-nabuv-chynnostidstu-83022015-pro-oformlennia-bibliohrafichnykh-posylan/>
14. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2009. 240 с.

15. Маліновська Н. М. Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській фразеології : кваліфікаційна робота магістра : 035 Філологія / Н. М. Маліновська ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2022. – 85 с.

16. Поляруш Н. С., Віннічук А. П. Науково-дослідна робота з української літератури (курсів, дипломні, магістерські роботи) : навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра, магістра. Вінниця, 2017. 65 с.

17. Правила оформлення посилань на архівні документи у прикнижкових, прикінцевих, пристатейних списках джерел. *Бюлетень ВАК України*. 2010. № 3. С. 20–22.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Кафедра української лінгвістики, літератури та методики навчання

До захисту допускається
завідувач кафедри _____
“ ___ ” _____ 202__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

**Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській
фразеології**

Виконала студентки 2 курсу 611уф групи
психолого-педагогічного факультету
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мова та література
(переклад включно), перша - польська
Освітня програма Філологія. Польська мова та література.
Українська мова та література)
Попович Галина Іванівна

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Демченко Н.Д.

Рецензент доктор філологічних наук, доцент Міняйло Р.В.

Харків –2023

Зразок завдання та подання на кваліфікаційну роботу студентів

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра української лінгвістики, літератури та методики навчання

Ступінь вищої освіти магістр
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«__» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
СТУДЕНТУ**

Іанова Петра Федоровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник
роботи _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «__» _____ 20__ року № ____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

6. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка

Здобувач освіти

(підпис)

(прізвище та ім'я)

Керівник роботи

(підпис)

(прізвище та ім'я)

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ЩОДО ЗАХИСТУ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (ДИПЛОМНОЇ) РОБОТИ**

Направляється студент _____ до захисту
(прізвище та ініціали)
кваліфікаційної роботи за галуззю знань 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва галузі)

спеціальністю 035 Філологія
(шифр і назва спеціальності)
на тему: _____
(назва теми)

Кваліфікаційна (дипломна) робота і рецензії додаються.

Декан факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

_____ за період навчання в академії,
(прізвище та ініціали студента)
на психолого-педагогічному факультеті з 20__ року до 20__ року повністю
виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:
національною шкалою:
відмінно ____ %, добре ____ %, задовільно ____ % ;
шкалою ECTS:
A ____ %; B ____ %; C ____ %; D ____ %; E ____ %.

Секретар факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника кваліфікаційної (дипломної) роботи
Студент(ка)

Керівник роботи _____
(підпис)

«__» _____ 20__ року

Висновок кафедри про кваліфікаційну (дипломну) роботу

Магістерська кваліфікаційна робота розглянута.

Студент(ка) _____
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту роботи на засіданні Атестаційної комісії.

Завідувач кафедри
української лінгвістики,
літератури та методики навчання

(підпис) (прізвище та ім'я)

Зразок оформлення анотацій до кваліфікаційної магістерської роботи

Анотація

Маліновська Н.М. «Лексико-семантичне поле «рослини» в українській та польській фразеології». – Рукопис

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 035 Філологія. – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2022. – 80 с.

Зміст анотації. Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню фітономенів в українській та польській фразеології.

Системний підхід вивчення флоронімічної лексики української та польської мов дозволяє краще розуміти і зіставляти матеріал з пункту зору соціальних норм поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про рослини розширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину. Отже, актуальність теми дослідження яка полягає в розкритті динаміки та особливостей формування флорономенів у сучасній лінгвістиці польської та української фразеології.

Меті підпорядковується вирішення завдань: описати історію та структуру лексико- семантичного поля; здійснити класифікацію фразеологічних одиниць в українському мовознавстві; провести опис джерел та класифікацію фразеологізмів у польському мовознавстві; дослідити вплив семантики флорономенів на загальний зміст фразеологізмів; класифікувати фітосимвол як елемент образної основи фразеологічних одиниць; визначити національно-культурну специфіку фразеологізмів в польській та українській мовах; висвітлити, порівняти та показати представлені групи фразеологізмів; розкрити символіку флорометафори у культурно-національній історії України та Польщі; дослідити лінгвокультурне значення фразеологізмів із флорономенами.

Об'єктом дослідження є корпус фразеологічних одиниць, у складі яких виявлено флорономени. Предметом вивчення є склад, поглиблена семантична характеристика, внутрішня форма фразеологічних одиниць із флористичним компонентом. Матеріал дослідження становлять українські та польські фразеологізми та прислів'я із флорономенами, вилучені методом суцільної вибірки з фундаментальних лексикографічних праць. Джерельну базу роботи складають фразеологічні словники польської та української мов, збірки прислів'їв та приказок, перекладні двомовні й тлумачні словники, а також етимологічні лексикографічні джерела.

У процесі дослідження встановлено, що фітоніми відіграють значну роль у житті людини не лише у декоративному і естетичному аспекті, а й беруть участь у передачі релігійних, символічних, естетичних і міфологічних уявлень. Засобами своєї експресивності і емоційності флористична фразеологія найяскравіше і найточніше відбиває дух народу, культурно-історичний досвід

пізнання світу, і навіть його національний менталітет. Фрагмент фразеологічної картини світу, характерний одному народу, може цілком ігноруватися у фразеологічній картині світу іншого народу чи розглядатися іншими засобами мовного вираження.

Кожен народ по-своєму розчленовує фрагменти світу та по-своєму називає їх. Формується світ тих, хто говорить цією мовою, тобто формуються лексико-семантичні поля як сукупність знань про світ, що фіксується у лексиці, граматиці, фразеології.

Ключові слова: флорономен, фітономен, концепт, семантика, лінгвокультурологія, фразеологічні одиниці, фітосимвол, мовні засоби, мовна картина світу, лексеми, прислів'я, приказки, легенди, вірування, дерева, куці, городина, ягоди, гриби, злаки, квіти.

Автор

підпис автора і дата подання роботи до захисту

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ	11
1.1. Історія становлення поняття лексико-семантичного поля.....	11
1.2. Визначення та властивості лексико-семантичного поля, зв'язки різних слів усередині поля.....	15
1.3. Склад та структура лексико-семантичних полів.....	17
1.4. Джерела походження фразеологізмів з флорономенами у польській мові.....	21
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «РОСЛИНИ» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ	25
2.1. Семантика і тематичні групи назв рослин у складі фразеологічних одиниць української та польської мови.....	25
2.1.1 Лексеми на позначення дерев та кущів.....	27
2.1.2 Лексеми на позначення квітів.....	31
2.1.3 Лексеми на позначення злаків, збіжжя та городини.....	34
2.1.4 Лексеми на позначення бур'янів.....	38
2.1.5 Лексеми на позначення фруктів, ягід та грибів.....	40
2.2. Структурні особливості фразем української та польської мови з копонентом-флорономеном.....	43
Висновки до розділу 2	48
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ ПАРАМЕТРИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ МОВ З ЛЕКСЕМАМИ-НАЗВАМИ РОСЛИН	49
3.1. Мовні картини світу українців і поляків.....	50
3.2. Фітосимволи як елементи образної основи фразеологічних одиниць української і польської мов з лексемами-назвами рослин.....	53
Висновки до розділу 3	73
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	

ВСТУП, його композиція (структура)

ВСТУП

Особливістю фразеологічного фонду мови є його усталеність. На відміну від лексики, фразеологічний фонд не має такої динаміки, як лексичний. На нашу думку, особливий інтерес становить порівняльне вивчення фразеології споріднених мов, бо існує тісний зв'язок у їхньому розвитку та формуванні. Хоча, з іншого боку, у цьому випадку виникають і певні труднощі: іноді буває важко встановити, що є наслідком спільного історичного розвитку, а що утворилося на ґрунті окремої мови.

Системний підхід вивчення флоронімічної лексики української та польської мов дозволяє краще розуміти і зіставляти матеріал з пункту зору соціальних норм поведінки суспільства, їхніх цінностей. Вони фіксуються у мові, менталітеті, і, безперечно, відображаються у ній. Відомості про рослини розширюють кругозір людини та поглиблюють знання про саму людину. Отже, **актуальність теми дослідження** визначається розкриттям динаміки та особливостей формування флорономенів у сучасній лінгвістиці польської та української мов.

Дослідники вивчають мовні картини світу з погляду функціонування мовних засобів. Важливе місце тут належить насамперед фразеологічній системі, зокрема об'єктом пильного наукового аналізу не раз ставала фітонімна лексика у її складі. Фразеологічні одиниці (ФО) з фітонімічним компонентом досліджувалися на матеріалі різних національних мов.

Існують різні терміни на позначення назв рослин, а саме: “флоризми”, “фітоніми”, “флоролексеми”, “ботанізми” тощо. У нашій роботі аналізуємо рослинні концепти, які називаємо ще флористичними, репрезентантами яких у мові виступають флорономенами.

Рослинні символи в контексті традиційної календарної обрядовості українського народу досліджували Г. Булашев [12], Е. Гаврилук [6], М. Костомаров [9], В. Скуратівський [37] та ін.

Незважаючи на давність наукових зацікавлень флористичними образами З. Васильїв [14], І. Коломієць [25], В. Кононенко [26], Н. Слухай [9], Н. Сологуб [4], Л. Ставицька [39], в україністиці бракує праць, присвячених їхньому комплексному аналізу як концептуальних одиниць.

Не проведено, зокрема, комплексного дослідження фразеологічних одиниць з рослинними компонентами-символами. В українському мовознавстві наявні лише поодинокі дослідження семантики та функціонування таких

номінацій у фразеологічних одиницях З. Васильків [14], М. Дмитренко [16], Л. Мовчун [32] та ін.

Світ природи, репрезентований в українських фразеологізмах, характеризується як універсальністю, так і своєрідністю національного сприйняття. Своєрідність полягає у виборі компонентного складу фразеологічних одиниць, у наділенні їх мовнообразною символікою еталона порівняння, оцінки, їх проекцією на контекст народної культури, звичаїв, прикмет.

Мета роботи – проаналізувати лексико-семантичне поле «рослини» у складі фразеологічних одиниць поля в українській та польській мові.

Завдання підпорядковані меті:

1. Описати історію та структуру лексико-семантичного поля.
2. Проаналізувати класифікацію фразеологічних одиниць в українському мовознавстві.
3. Провести опис джерел та класифікацію фразеологізмів у польському мовознавстві.
4. Дослідити вплив семантики флорономенів на загальний зміст фразеологізмів.
5. Класифікувати фітосимвол як елемент образної основи фразеологічних одиниць.
6. Визначити національно-культурну специфіку фразеологізмів у польській та українській мовах.
7. Висвітлити, порівняти та показати представлені групи фразеологізмів.
8. Розкрити символіку флорометафори у культурно-національній історії України та Польщі.
9. Дослідити лінгвокультурне значення фразеологізмів із флорономенами.

Об'єкт дослідження – корпус фразеологічних одиниць, у складі яких виявлено флорономени.

Предметом є склад, поглиблена семантична характеристика, внутрішня форма фразеологічних одиниць із флористичним компонентом.

Матеріал дослідження складають українські та польські ФО (фразеологічні одиниці) та паремії із флорономенами, вилучені методом суцільної вибірки з фундаментальних лексикографічних праць.

Джерельну базу роботи складають фразеологічні словники польської та української мов, збірки прислів'їв та приказок, перекладні двомовні й тлумачні словники, а також етимологічні лексикографічні джерела.

Мета та завдання дослідження, а також специфіка об'єкта зумовили використання таких **методів** лінгвістичного аналізу: *метод суцільної вибірки* для здійснення вибірки фразеологізмів з флорономенами зі словників, статей,

монографій; *зіставний метод*, який уможлиблює висвітлення спільних і відмінних функційних, прагматичних, конотативних та стилістичних ознак фразеологізмів досліджуваних мов; *метод компаративного аналізу* – для виявлення спільних та відмінних ознак досліджуваних ФО в польській та українській мовах, а також концептів, асоціацій та конотацій закріплених за конкретними флорономенами; *метод лінгвостилістичної абстракції* – для аналізу та опису ФО з урахуванням взаємозв'язків між людиною, культурою і мовою; *методи кількісного та якісного аналізу* – для характеристики частотності вживання конкретних ФО на позначення позитивних, негативних та нейтральних аспектів людського існування; *описовий метод* – задля характеристики результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в детальному дослідженні семантики, функціональності, специфіки фразеологічних одиниць з флористичним (рослинним) компонентом польської та української мов, здійсненні зіставного аналізу вибраних ФО двох споріднених мов з компонентами-назвами рослин, з'ясуванні лінгвокультурологічного значення ФО для відображення мовної картини світу двох народів.

Теоретичне значення полягає в перспективі подальшого вивчення проблем семантичної, структурної, стилістичної, граматичної класифікації фразеологізмів, дослідженні їх внутрішньої форми та конотативних значень. Отримані результати мають безпосереднє значення для перспективи дослідження цілої низки актуальних питань польської і української фразеології, для вивчення мовних картин світу двох народів. Теоретичні узагальнення мають безпосереднє значення для виявлення взаємовідношення семантики компонентів і цілісного значення фразеологізмів.

Практичне значення зумовлено тим, що матеріали можуть бути використані в лексикографічній практиці при укладанні перекладних двомовних (польсько-українських) фразеологічних словників; у практиці перекладу художніх творів та в подальших працях з цієї проблематики. Досліджуваний нами матеріал можна використати на заняттях з лексикології та фразеології польської /української мови, для гурткової роботи зі стилістики, перекладу, порівняльного мовознавства тощо.

Результати дослідження можна використати у закладах вищої освіти при викладанні спецкурсів та спецсемінарів „Фразеологія польської мови”, „Порівняльна фразеологія слов'янських мов”, „Польська етнолінгвістика”,

„Країнознавство Польщі”, а також у закладах середньої освіти при вивченні польської мови, літератури рідного краю, під час проведення виховних заходів у закладах освіти. Крім того результати досліджень можуть допомогти студентам-філологам при написанні наукових робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження, а також його окремих розділів було викладено в доповідях на Міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (Хмельницький 2022р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у 2 матеріалах доповідей на студентських наукових конференціях.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку джерел посилання. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок. Основний текст дослідження викладено на 80 сторінках.

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел наукової роботи

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Зверніть УВАГУ на таке:

1. При посиланні на книгу в списку використаної літератури вказують загальну кількість сторінок. При посиланні на частину книги чи статтю в збірці вказують номери сторінок, на яких починається і закінчується стаття.

2. Якщо у літературного джерела один автор, то його прізвище вказують перед назвою, якщо два і більше – після назви. Якщо у джерела п'ять і більше авторів, після назви вказують тільки три перших прізвища з уточненням «та ін.».

3. Якщо прізвища авторів вказують перед назвою роботи, то ініціали зазначають після них (Білецький О. І. Назва ...). Якщо ж спочатку вказують назву джерела, то ініціали зазначають перед прізвищем автора (Назва... О. І. Білецький ...).

4. Обов'язково необхідно вказувати не тільки місце видання, а й видавництво.

5. Місце видання пишуть повністю (Запоріжжя, Донецьк, Львів, Відень тощо), за винятком столиць держав: N.Y. (Нью-Йорк), L. (Лондон), P. (Париж).

УВАГА! Двокрапка як елемент пунктуації у бібліографічному описі виконує дві функції:

1) звичайний розділовий знак, при цьому перед двокрапкою немає проміжку в один друкований знак;

2) умовний розділовий знак – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису та їх елементами. У такому випадку двокрапка виконує розпізнавальну функцію елементів та зон, тому до і після двокрапки як приписаного знака залишають проміжок в один друкований знак.

Наприклад, тут перша двокрапка – звичайний розділовий знак у назві посібника (проміжок до двокрапки відсутній), а друга і третя двокрапка – знак приписної пунктуації, який ставлять між зонами бібліографічного опису (зона специфічних відомостей-вид видання; зона вихідних даних – місто видання і назва видавництва) – проміжок до і після двокрапки наявний: Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти. вищ. навч. закладів. Київ : Слово, 2014. 440 с.

Книги

Один автор

1. Мялковська Л.М. Мова художніх творів І.С. Нечуя-Левицького: лексикографічна і лінгвокогнітивна рецепція. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 608 с.

2. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд. НДІУ. Київ, 2007. 444 с.

Два автори

1. Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування : практич. посіб. Київ : Академія, 2015. 299 с.

2. Загнітко А., Сахарук І. Лінгвокультурологія : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти закладів вищої освіти. Донецьк : ДонНУ, 2014. 274 с.

Три і більше авторів

1. Загнітко А., Данилюк І., Краснобаєва-Чорна Ж., Путіліна О., Ситар Г. Парадигмально-категорійні основи прикладної лінгвістики : монографія. Вінниця : ДонНУ, 2015. 472 с.

2. Різун В. В., Непийвода Н. Ф., Корнєєв В. М. Лінгвістика впливу: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 148 с.

Один чи більше авторів із редактором

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник / за наук. ред. О. Галича. Вид. 4-те, стереотипне. Київ : Либідь, 2008. 486 с.

2. Єрмоленко С. Я. Орфоєпія. Українська мова: енциклопедія / редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ : Укр. енцикл., 2000. 752 с.

Джерело без вказівки автора

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів : Літопис, 2001. 832 с.

3. Фразеологічний словник української мови / укл. В. М. Білоноженко та ін.. Київ : Наукова думка, 1999. 984 с.

Багатотомний документ

1. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. Київ : Аконт, 1998. Т. 2. 912 с.

2. Курс історії української літературної мови / за ред. Білодіда І. К. Київ : АН УРСР, 1958. Т. 1. 595 с.

Дисертації

1. Чибор І. Репрезентація міфологічного етнокоду культури в українській фразеології : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2015. 302 с.
2. Щербачук Л. Ф. Загальнономовна та індивідуально-авторська фразеологія в художніх текстах (на матеріалі творів О. Гончара) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Щербачук Лідія Федорівна. Сімферополь, 2000. 211 с.

Автореферати дисертацій

1. Юрченко Т. Г. Оказіоналізми у творчості Павла Загребельного : структурносемантичний і стилістичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 18 с

Матеріали конференцій

1. Свердан Тетяна. Символьне значення фауноназв у складі фразеологічних одиниць української мови / Тетяна Свердан, Валентина Ткач. Мовознавчі студії : Фразеологізм і слово у тексті і в словнику : матеріали всеукр. наук. конф. на пошану 75-річчя від дня народження проф. Мар'яна Демського). (м. Дрогобич, 4–5 лютого 2010 р.) / упоряд. : К. Іваночко, О. Кушлик, П. Мацьків, М. Стецик, М. Яким, Я. Яремко, Л. Баранська. Дрогобич : Посвіт, 2010. Вип. 2. С. 355–359.
2. Нерян С. О. Спілкування в соцмережах: основні функції. Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глокалізації національної економіки: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науковопрактичної конференції. Одеса: «Друкарський дім», 2018. С. 250–252.

Електронні ресурси

1. Словник символів : [Електронний ресурс] / за ред. О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. Київ, 1997. URL : <http://ukrlife.org/main/evshan.htm>.

Статті з журналів та періодичних збірників

1. Скоробагатько Н. Символічність соматизмів як фразеотворчий чинник. Лінгвістичні студії : збірник наукових праць / укл. : Анатолій Загнітко та ін. Донецьк : ДонНУ, 2008. Вип. 16. С. 189–193.
2. Нерян С. О. Мовні засоби аргументації в мережевому спілкуванні (на матеріалі дописів українськомовного сегменту Facebook). Закарпатські філологічні студії. 2019. Вип. 8. Т. 2. С. 22–26.

Бібліографічні покажчики

1. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).

Архівні документи

1. Наукове товариство ім. Шевченка. *Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України*. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

Стандарти

1. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила(ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

Закони та інші нормативні документи

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.11.2017).

2. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. *Офіційний вісник України*. 2017. № 20. С. 136–141.

Технічні вимоги до оформлення магістерської роботи

Кваліфікаційні роботи виконують державною мовою. Стиль викладу науковий.

Для наукового стилю мовлення властиві такі особливості:

- зрозумілість і предметність тлумачень,
- логічна послідовність і аргументованість викладу, □ узагальненість понять і явищ, їх об'єктивний аналіз,
- точність і лаконічність висловлювань,
- аргументація й переконливість тверджень, □ однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень,
- докладні висновки.

Мовностилістична культура роботи найкраще демонструє загальну культуру її автора. Мова і стиль кваліфікаційної роботи, як частина писемної мови, склалися під впливом так званого академічного етикету, сутністю якого є інтерпретація власної та запозичених позицій з метою обґрунтування істини.

Володіння мовою спеціальності, основу якої становить впорядкована і стандартизована термінологія, – один з основних показників рівня підготовки студента.

Найхарактернішою ознакою писемної наукової мови є формально-логічний спосіб викладу матеріалу, точність, ясність, стислість, смислова завершеність.

Стиль писемної наукової мови – це безособовий монолог. Тому виклад, звичайно, ведеться від третьої особи. Нині стало неписаним правилом у наукових роботах замість «я» використовувати «ми» та похідні від цього займенника словосполучення (наприклад, «на нашу думку»). Тому радимо використовувати **конструкції з неозначено-особовими реченнями**. Поширена також форма викладу від **третьої особи** («На думку автора...», «Дослідник вважає...»). Аналогічну функцію виконує речення з пасивними дієприкметниками («Розроблений комплексний підхід до вивчення...»).

Основна стилістична особливість писемної мови – об'єктивність викладу. Звідси, наявність у тексті багатьох видань вставних слів і словосполучень на позначення ступеня достовірності повідомлення.

Завдяки таким словам той чи інший факт можна подати як достовірний (дійсно, насправді, зрозуміло), припустимий (очевидно, треба вважати), можливий (ймовірно, можливо).

Обов'язковою вимогою об'єктивності викладу матеріалу є також посилення на джерело повідомлення, автора висловленої думки чи якогось виразу. У тексті це можна реалізувати за допомогою спеціальних вставних слів і словосполучень («як свідчить», «за повідомленням», «на думку», «за даними», «на нашу думку»).

Варто запам'ятати, що для будь-якого тексту характерним є смислова завершеність, цілісність і зв'язність. Найважливішим засобом вираження логічних зв'язків у цьому розумінні є: спеціальні функціонально-синтаксичні засоби зв'язку, що вказують на послідовність розвитку думки («спочатку», «насамперед», «по-перше», «по-друге», «потім» тощо), заперечення («проте», «тим часом», «але», «у той час як», «аж ніяк», «однак»), причинно-наслідкові зв'язки («таким чином», «завдяки цьому», «тому», «відповідно», «внаслідок цього», «крім того», «до того ж»), перехід від однієї думки до іншої «перш ніж перейти до...», «звернімося до...», «розглянемо», «зупинимося на...», «розглянувши...», «перейдемо до...», «необхідно зупинитися на...», «необхідно розглянути...»), результат, висновок («отже», «значить», «як висновок», «на закінчення зазначимо...», «все сказане дає змогу зробити висновок», «підсумовуючи, слід сказати...»).

Для синтаксису наукового мовлення характерними є:

– безособові речення із присудком, вираженим дієслівною формою на -но, -то та об'єктом – прямим додатком у формі іменника у знахідному відмінку без прийменника (нами застосовано метод, прочитано дисертацію);

– складні речення з чітко вираженим складносурядним або складнопідрядним зв'язком (що, оскільки, в наслідок того, у зв'язку з тим, бо, тоді як тощо).

Аби допомогти студенту вирішити це завдання (див. Додаток С) наведені приклади мовних конструкцій, які можна використати як засіб зв'язку між реченнями магістерської роботи.

Отже, ознаками високої якості роботи є грамотність, чітка логіка викладу, правильність мовностилістичного оформлення. аргументовано викладати зміст і результати дослідження, уникати загальних слів, бездоказових тверджень, тавтології, не використовувати займенник «я», натомість використовувати за необхідності займенник «ми». Загальний обсяг бакалаврської роботи – 25-35 сторінок основного тексту, кількість використаної літератури – 20-30 позицій.

Правила комп'ютерного набору тексту

Кваліфікаційну роботу друкують за допомогою комп'ютерного набору на білому папері формату А4 (210x297 мм) відповідно до ДСТУ 4163-2003 «Вимоги до оформлювання документів» та ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання». Шрифт друку повинен бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Переніс слів з одного рядка в другий у тексті дипломної роботи не допускається.

Текст із граматичними, пунктуаційними та орфографічними помилками є неприпустимим.

Текст роботи необхідно друкувати з одного боку аркуша, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Основні вимоги до комп'ютерного набору тексту магістерської роботи:

- текстовий редактор – WORD;
- гарнітура шрифту – Times New Roman, вирівнювання – по ширині;

- кегль шрифту (розмір) – 14;
- кількість символів у рядку – не менше 60;
- абзац – 1,25 см;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- кількість рядків на сторінці – до 30;
- назви структурних частин роботи: ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ друкують великими літерами симетрично до тексту (шрифт – 14 жирний), вирівнюючи по центру;
- усі названі структурні частини роботи слід починати з нової сторінки;
- новий підрозділ друкують на тій же сторінці, на якій закінчився попередній, відступ між підрозділами – два полуторних інтервали;
- заголовки підрозділів друкують маленькими літерами, крім першої – великої, з абзацного відступу, шрифт – 14 жирний. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком розділу та заголовком підрозділу – два полуторних інтервали;
- у роботі дозволяється виділяти важливий текст таким чином: напівжирний, курсив, напівжирний курсив або підкреслений – але виділення по всьому тексту повинні бути виконані в одному стилі. Не допускається виділяти частину тексту за допомогою інших шрифтів, крім Times New Roman, іншого розміру, крім 14, іншого інтервалу тощо;
- використовувані в роботі лапки повинні бути одного стилю: “” або «», або """, або „,“. Аналогічно є вимога і до стилю апострофів: ’ або ’ – однаково по всьому тексту;
- зазначаючи в тексті роботи прізвища та ініціали дослідників, необхідно дотримуватись одного стилю: М. С. Грицай, П. М. Федченко, або М. Грицай, П. Федченко. Між прізвищем та ініціалами (слідкуючи, щоб вони лишились в одному рядку) необхідно використовувати нерозривний пробіл (стандартне сполучення клавіш «Shift – Ctrl – Пробіл»). При цьому необхідно пам’ятати, що псевдоніми письменників не скорочують (Панас Мирний, Леся Українка, Марко Черемшина);
- не допускається розташування заголовку підрозділу внизу сторінки, якщо під ним не вміщується щонайменше два рядки – у такому разі назву підрозділу разом із тестом переносять на наступну сторінку;
- не можна починати абзац внизу сторінки, якщо на ній поміститься тільки один рядок з нього – в такому разі слід переносити весь абзац на наступну сторінку. Аналогічно не можна переносити один рядок з абзацу на наступну сторінку.

Нумерація

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті. Крапка після номеру сторінки не ставиться. Нумерують всі аркуші, у тому числі додатки. На титульній сторінці номер не ставлять. Нумерацію починають з третьої сторінки (на якій вміщено вступ) з цифри 3.

Зміст, вступ, висновки, список використаної літератури не мають порядкових номерів. У тексті кваліфікаційної роботи номер розділу ставлять

після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: 2.3. – третій підрозділ другого розділу. Потім у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу.

Оформлення таблиць

Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують слово «Таблиця» із зазначенням її номера, наприклад: **Таблиця 1.1.** Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують по центру сторінки симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами пишеться «Продовження табл. 1.1.». Приклад оформлення таблиці подано у додатках (див. Додаток Р). Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. У тексті повинна бути вказівка на таблицю, наприклад: «... основні події життя і творчості письменника наведено в таблиці 1.1.».

Таблицю розміщують таким чином, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.

Цитування та посилання на використані джерела

Цитати – дослівні уривки з використаних джерел – використовуються в кваліфікаційній роботі для обґрунтування, підтвердження авторських аргументів або для критичного аналізу літературних джерел.

Якщо студент, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, щоб посилити їх значення, він має зробити у тексті в дужках відповідні застереження і вказати свої ініціали, наприклад: (виділено мною – Н. Д.) або (курсив мій – Н. Д.). Цитата не повинна бути надто довгою (не більша ніж на півсторінки). Також не слід подавати кілька цитат поруч, нанизуючи їх одна на одну. Вживання цитати має бути доцільним, обґрунтовуватися у коментарях студента.

Перевантажувати текст цитатами недоречно. Натомість можна вдатися до переказу чужих думок. Переказ має бути максимально точним. Як і цитата, він має супроводжуватись посиланням на використане джерело. Наприклад: «Згідно з Ю. Лавріненком...», «М. Коцюбинська пропонує розглядати епістолярій як...»).

При написанні наукової роботи студент повинен давати посилання на джерела, матеріали або окремі результати досліджень, на ідеях та висновках яких відбувалось вивчення теми роботи. Такі посилання дають змогу відшукати використане у роботі джерело і перевірити достовірність цитування. Якщо було використано відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати

номери сторінок, ілюстрацій, таблиць з джерела, на яке зроблено посилання у роботі.

Приклад: Цитата в тексті: «Послання, епістола (лат. *epistole* – лист) – жанр поезії й публіцистики: твір, написаний у формі листа чи звертання до когось» [15, с. 166]. Відповідне подання у списку літератури:

15. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. 2-е вид., доп. Львів : Літопис, 2001. 832 с.

КОНЦЕПТ «ГРОМАДА» В СЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТ ЄДНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Наталя Демченко,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

e-mail: demchenko_natalia@ukr.net

телефон: +380506410807

<https://orcid.org/0000-0002-5792-0428>

Анна Чала,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

e-mail: anya.chalaya@ukr.net

телефон: +380989379559

<https://orcid.org/0000-0002-5915-0965>

Карина Сапелка,

магістрантка освітньої програми Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

e-mail: sapelkakarina4@gmail.com

телефон: +380950115289

<https://orcid.org/0000-0002-3556-8312>

У статті заактуалізовано на антропоцентризмі в сучасній лінгвістиці, згідно з яким осмислення мови відбувається невід'ємно від людини і людини невід'ємно від мови, що спонукає до осягнення мовних фактів у соціолінгвальній, ментальній, етнокультурній площинах.

З'ясовано, що концепт, будучи багатомірним поняттям, включає в себе емоційні й раціональні, конкретні й абстрактні, універсальні й етнічні, загальнонаціональні й індивідуально особистісні складники.

У статті проаналізовано концепт ГРОМАДА, особливості його вербалізації, його здатність омовити базові духовні цінності, визначено специфіку ментальності носіїв говірки Центральної Слобожанщини.

Діалектологічні матеріали засвідчують, що громада – це певна стійка соціальна спільнота, яка об'єднана спільними духовними, господарськими поглядами та устроєм життя, а також із однаковим світосприйняттям і традиціями. Вербалізація концепту ГРОМАДА простежується у взаємозв'язку із поняттям спільної праці людей, спільного відпочинку, святкування радісних подій.

Підкреслено, що сільська громада відрізняється від міської тим, що у селах або селищах завжди всі один одного знають, гостюють один в одного й допомагають, спільно виконують якусь діяльність. З'ясовано, що концепт ГРОМАДИ, особливо сільської, тісно перегукується з концептом РОДИНА, бо багато представників асоціює своє село або окрему вулиця з великою сім'єю. З огляду на це, виокремлено спільні характерні риси світогляду

певної громади, які різняться не від людини до людини, а від одного населеного пункту до іншого.

Виявлено, що для дієвого функціонування громади, вона має бути самоорганізованою, мати ватажка, спільні інтереси, сповідувати одні цінності й традиції. Підкреслено, що найкращий варіант, коли ці цінності є традиційними, сталими, які передаються з покоління до покоління. Також концепт ГРОМАДИ краще вербалізується, коли представник влади в цій громаді вихідець із неї, а не приїзжа людина, адже тоді не порушується єдність та спільність, тяглість традицій.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми, перспективним вбачаємо проведення компаративного аналізу динамічних змін вербалізації концепту ГРОМАДА після повномасштабного вторгнення російської федерації.

Ключові слова: ГРОМАДА, сільська громада, концепт, українське суспільство.

The article updates on anthropocentrism in modern linguistics, according to which the understanding of language occurs inseparably from a person and inseparably from a person to language, that encourages understanding of language facts in sociolinguistic, mental, ethnocultural spheres.

It was found that the concept, being a multidimensional concept, includes emotional and rational, concrete and abstract, universal and ethnic, national and individually personal components.

The article analyzes the concept of COMMUNITY, features of its verbalization, its ability to light the basic spiritual values. The specificity of the mentality of the local speakers of the Central Slobozhanshchyna is determined. Dialectological materials testify that the community is a certain stable social community that is united by common spiritual, economic views and organization life, as well as with the same worldview and traditions. Verbalization of the concept COMMUNITY can be traced in the relationship with the concept of joint work of people, common rest, celebration of joyful events.

It is emphasized that the rural community differs from the urban one by such factors as unity of villagers, their friendship, desire to help each other and to perform some activities. It was found that the concept of COMMUNITY, especially rural, is narrow resonates with the concept of FAMILY, because many representatives associate their village or a separate street with a large family. With this in mind, common characteristics have been singled out worldview of a certain community, which doesn't differ from person to person, but from one settlement to another.

It was found that for the effective functioning of the community, it must be self-organized, must have a leader, common interests, share the same values and traditions. It is emphasized that the best option is when these values are traditional, stable, which passed down from generation to generation. Also, the concept of COMMUNITY is better verbalized, when the representative of the authorities in this community is a native citizen, and not a person who has arrived, because then the unity and commonality, the durability of traditions are not broken.

The conducted research does not exhaust all aspects of this multifaceted problem, we consider its promising to conduct a comparative analysis of dynamic changes verbalization of the COMMUNITY concept after the full-scale invasion of Russian federation

Keywords: COMMUNITY, rural community, concept, Ukrainian society.

Вступ. Серед найактуальніших проблем українського мовознавства останнім часом є питання національної специфіки мовних і мовленнєвих явищ, що дозволяють дослідити сакральні питання національного способу мислення, ментальності українців. Значна увага приділяється проблемам мовної картини світу людини, як об'єкта дослідження нерозривного зв'язку концептуальної картини світу й позамовної дійсності. Інтерес зумовлений значними змінами наукової парадигми, що відбуваються в кінці ХХ та на початку ХХІ ст. Поява низки нових підходів та ідей дослідження мови, зокрема антропоцентричний, що залучає й дослідження впливу людського фактору – осмислення мови невід'ємно від людини і

людини невід'ємно від мови; когнітивний – мова виступає способом організації й передачі знань і уявлень людини про світ; лінгвокультуральний – установлення тісного зв'язку мови з культурою народу.

У сучасних реаліях України, зауважимо, що для українців актуальним є дослідження історичних зрізів територіальних різновидів мови з метою виявлення динамічних ознак на різних структурних рівнях, з'ясування напрямів перетворень та їхніх причин.

Проекція на соціолінгвістичну площину видається актуальною в умовах війни в Україні, що посилюється маніпуляціями щодо питань мови та протиставлення Сходу й Заходу. Через повномасштабне вторгнення росії в Україну, тривалі бої велика кількість сіл просто знищена. Така ситуація негативно вплине на майбутній розвиток держави. Щонайскоріша відбудова сільської місцевості й правильна організація сільської громади – це єдино-правильний шлях відродження нашої держави.

Порівняльно-історичне вивчення етнокультурних концептів східних і західних українців дасть можливість простежити ступінь синхронізації ключових національно значущих концептів у широкому часовому діапазоні, отже, сприятиме формуванню соціально-психологічної стабільності в суспільстві, опірності політичним маніпулятивним стратегіям. На сьогодні не лише в українців посилюється інтерес до вивчення мовної картини світу, опису її окремих частин, зокрема лексичного рівня, що містять культурологічну інформацію релігійного, фольклорного, філософського, міфологічного характеру, висвітлюють світоглядні концепти, а й викликає інтерес це питання в українській діаспорі, зокрема канадській. **Канадський інституту українознавства**, що є осередком українсько-канадських студій із гуманітарних наук **Альбертського університету Канади**, підтримав і частково профінансував польові дослідження зі збирання українських діалектів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Існує низка джерел і досліджень, у яких висвітлюються окремі аспекти дослідження такого поняття як громада. Зокрема серед українських дослідників зазначають М. Баймуратова, О. Батанова, М. Корнієнко, М. Лацибу.

Серед лінгвістичних досліджень концептосфери можна виділити таких учених, як: Н. Аругюнова, О. Ахманова, А. Вежбицька, В. Гумбольдт, О. Кубрякова, Л. Лисиченко, О. Потебня, О. Селіванова, А. Серебренникова, І. Серебрянська та ін.

Зазначені наукові доробки є основою для подальших досліджень проблеми мовної картини світу, зокрема українців, а також поглибленого аналізу окремих її фрагментів, на основі когнітивного підходу.

Методи дослідження. Під час наукового дослідження були впроваджені як загальнонаукові методи, до яких належать метод аналізу та синтезу, описовий метод, так і суто лінгвістичні: інтерв'ювання, метод когнітивного аналізу, зіставний і метод семантико-стилістичного аналізу. Такі підходи дадуть змогу глибше пізнати природу духовного світу сучасних українців.

Виклад основного матеріалу. Специфічним напрямком дослідження є розуміння термінологічного апарату. Лінгвокогнітологія базується не на мовних елементах, а на концептах – одиниці специфічної природи, що виступають як носії різноманітної інформації й пояснюються засобами мови. Концепти як одиниці людської свідомості віддзеркалюють світ національного світосприймання понять і предметів засобами певної мови, а сукупність концептів – концептуальна картина світу, що містить знання, досвід результатів людського буття та процеси світопізнання. Світосприйняття виступає у вербальному вираженні, а лексика є основною формою об'єктивації мовної свідомості людини. Відомо, що модель світу закодована в мові й виконує функцію збереження й передачі національної самосвідомості, духовних, культурних традицій.

Наукова розвідка є спробою теоретичного обґрунтування поняття концепту ГРОМАДА як національного складника українського сучасного діалектного дискурсу.

Відомо, що формальним вербалізатором концепту є слово, відповідно аналіз концепту та його складових завжди починається з аналізу структури слова, тобто його компонентного аналізу. Це метод дослідження змістовної сторони значущих одиниць мови розробляється в

рамках структурної семантики й має на меті розкласти значення на мінімальні семантичні складові (Іващенко, 2004). При виконанні компонентного аналізу на основі словникових дефініцій виявляються характерні для досліджуваної мовної одиниці диференціальні ознаки.

Зазвичай, дослідники пропонують різні дефініції концепту, але вони здебільшого не суперечать, а доповнюють одна одну. При всій різноманітності варіантів тлумачення «концепт» одноставно визнається одиницею ментального простору. Він структурує знання про світ і відображає національну специфіку членування світу, є своєрідним результатом взаємодії факторів національної традиції, фольклору, релігії, ідеології, життєвого досвіду, образів мистецтва, відчуттів та системи цінностей. Тому, перспективним на нашу думку, є подальше дослідження понять «концепт» у різних наукових парадигмах.

Для розуміння сутності концепту ГРОМАДА як політичного поняття, так і соціолінгвістичного необхідно проаналізувати відомі терміни і дефініції.

У Великому тлумачному словнику української мови термін «грумада» має декілька дефініцій, зокрема такі: 1. Група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів і т. ін. 2. Об'єднання людей, що ставить перед собою певні спільні завдання; організація. 3. іст. На Україні і в Білорусі – поземельне селянське об'єднання, а також збори членів цього об'єднання. 4. Організація української ліберально-буржуазної інтелігенції в 60-90 рр. ХІХ ст. (Словник, 2005).

Наукова орієнтація зосереджена на спробі обґрунтування поняття концепту ГРОМАДА як репрезентанта єдності українського суспільства; визначенні, чи впливає цей концепт на свідомість сучасних українців Сходу, зокрема на єдність сільських громад.

Віддавна в українській традиції громади асоціюються як спільноти рівноправних людей. Саме така репрезентація простежується у творчих доробках багатьох поколінь української інтелігенції ще за часів Тараса Шевченка. Як зазначає сучасна письменниця Оксана Забужко, що «...це був коперніківський переворот» в українській політичній історії, наслідком якого стала трансформація малоросійського дворянства в українську інтелігенцію (Забужко, 2007).

Ще Іван Франко зазначав, що громада є найменшою складовою одиницею держави. У своїх громадських поглядах він дотримувався такої думки: «...коли кожний повіт, кожний край, кожна держава складається з громад – сільських чи міських, то все одно перша і найголовніша задача тих, що управляють державою, краями, повітами, повинна би бути така, щоб добре упорядкувати і мудрими правами якнайліпше забезпечити ту найменшу, але основну одиницю. Бо коли громада зле впорядкована, бідна, темна і сама в собі розлазиться, то очевидно, ще й увесь побудований на ній порядок повітовий, крайовий і державний не може бути тривалий» (Франко, 1985).

Якщо звернути увагу на процеси, що відбувалися в українській літературі, то можна простежити започаткування численних зборів, об'єднань і громад української інтелігенції. Як приклад – гуртки О. Пчілки і В. Антоновича; об'єднання різночинного молодого покоління в Є. Тригубова; потужні братства, різні культурні товариства, колегії, домашні академії тощо (Забужко, 2007).

Зауважимо, що до угруповувань-громад повинні були належати не лише винятково близькі за духом, а й ті, хто за тогочасним світосприйняттям були об'єднані господарської діяльністю. Така особливість залишається актуальною й до сьогодні. При проведенні польового дослідження діалектологічної експедиції, а також при роботі над грантовим проектом опрацьовано усні тексти слобожанської говірки, в яких є відбиття такої інтерпретації концепту ГРОМАДА, наприклад: *«Пішла сразу працювати. У нас величезний же ж тада завод... Яка... Як я пишлася тим, щьо я була частинкаю тоєї великаї заводської родини, яка... «Централіт» же ж у нас був. Боже! Яке підприємство! Душа проста розривається і плаче. Ну я вам, дійсно, декілька слів ще розкажу пра те, щьо в нас було в місті і зараз ми його вже патеряли. Так от, я на «Централіті» прарабила на перших електронних машинах. Це був семісят другий рік... [...] В семісят другому році я... перші електронні машини були, і завод же ж тада, ну, ви ж разумієте, да, як він развивався» (7).*

Для українців окреме місце належить поняттю сільської громади як цілісного соціально-економічного й правового об'єднання, якому належить особливе місце в історії національної культури загалом, і українського селянства зокрема. Якщо звернути увагу на дослідження з історіографії, то існують різні теорії виникнення й становлення української сільської общини. Першоджерелами розуміння визначення громади є історичні пам'ятки, у яких зафіксовано, що тодішні племена склалися з окремих сімейних спільнот. Відомо, що окремі сім'ї гуртувалися в общини, назви яких зафіксовані такими лексемами, як: «мир», «верв», рідше «люди», «село». Найдавнішими письмовими свідченнями існування громад є пам'ятки в «Руській Правді» (Линиченко, 1899).

Зазначимо, що більшість респондентів – це люди, які народилися й жили довгий час в умовах Радянського союзу, тому вплив соціалістичного устрою простежується у фактичних матеріалах, наприклад: *«У нас оце бабушка тут жила, вона померла, і нам вона у спадок цей тоже двір достався, земля два пая, ми її похоронили, пам'ятник поставили їй хороший, те, що вона забажала. Ми з нею ніколи, оце у нас земля, вона каже: «Наташа, вихаді». Вони русь.., кацани. «Вихаді, будешь отмерять агарод». А я кажу: «Баба Маруся, та я вам трохи дам, хай буде».* (2) Із прикладу можна зробити висновок, що тогочасні відносини базувалися не на кровних зв'язках, а на однаковій ідейності мислення.

Вербалізація концепту ГРОМАДА простежується у взаємозв'язку із поняттям спільної праці людей. За радянських часів у селах активно розвивалися різні сфери життя. Обов'язково в кожному селі на Слобожанщині був або колгосп, або сільськгосп, або завод, ферма тощо. Більшість людей працювали колективно, їм виділялося житло від заводів, тому більшість колективу була ще й сусідами, що згуртовувало їх, наприклад: *«Все гуртом робили, пособляли всі сусіди, і всі збиралися, і ми обмазували, ну все, ліпили, обмазували, все щекотурили, строїли хати»*(8). Рівні соціальні умови, спільні інтереси людей, однакові проблеми й питання – усе це було єднальним чинником взаєморозуміння й взаємопідтримки один одного. Наприклад: *«Ну раніше... я не знаю... душа радувалась! Оце встаєш ти в п'ять годин... хотя б була вчитель... вчителькою, а держала... і дві, і три корови було, і п'ятнацять поросят, і свиноматка, і кнур, і встаєш у п'ять годин... і тут роботи... І тут село оживає: їдуть доярки, їдуть свинарки... й на машині... пісні співають... [А яких пісень співали?] А ми... я знаю... я йще в школі училася... ми сідаєм на машину... ми ж раніше робили на полі, возили... і співаєм»* (9). Спільні цілі й завдання щодо забезпечення якіснішого життя в селі, сприяння благоустрою громади є невід'ємним складником до єдності соціуму. Наприклад: *«Ми усі гуртом копанку чистили, криницю чистили, усі гуртом! Сходилися уся вулиця і чистили, работали...»* (1).

У житті сільської громади важливим життєстверджувальним фактором є, як і колись, морально-етичні засади, традиції духовності в її найрізноманітніших проявах. Усвідомлення цінності людського буття, професійних умінь кожного окремого громадянина є ментальною особливістю сільського населення, наприклад: *«Толока. Збиралися. Коли хтось строїться, вся вулиця сходилася. А потім сідали вечеряти. Раніше різали кабана. Зібралися. Одному скошили. Другому. Гуртом. Викопали картоплю».* (6). *«Хрещених в основному друзів беремо. Сусідів, буває»* (6). [Як готувалися до свят?] *«Як там готувалися [сміється]: хто, що принесе, те і їли. І картошку варили, і вареники варили – усього потрошку»* (1).

Із історії України відомо, що упродовж історичного розвитку нашої країни сільська громада набувала різного як соціальної, так і правової сутності поняття. Наприклад, у період XV-XVI ст. сільська громада Галичини відображає те, що простежуються ознаки ще тієї, про яку зазначається в «Руській Правді» (Линиченко, 1899). Це простежується як в окремих функціях, так і в назвах виборних осіб тощо. Зокрема до кінця XV ст. члени такої громади були вільними людьми, які мали свої двори, земельні наділи, необхідне знаряддя праці тощо, саме це вплинуло на формування своєрідної соціально-психологічної свідомості українців. Тогочасна влада майже не втручалася у внутрішні устрої громади, не забороняла певних правових традицій і звичаїв, саме це дало підстави М. Грушевському зазначити, що у східних

землях Великого князівства Литовського можна було бачити «в досить чисто захованій формі» старі вільні громади (Грушевський, 1994).

Ще з давніх часів духовне життя сільської громади розкривалося переважно через ритуальні дії, ігри, розваги під час календарно-обрядових або сімейних святкувань. Така традиція зберіглася й до сьогодні, наприклад: *«А ще десь отуда за село два кілометри там буряки були. Ідуть, ну ладно, туди ще, може, знаєте, хто проснувся, хто ні – співають. Ну йдуть уже назад, це ж уже понаморюються так, вироблені, (і тоді ж провіряли там, щоб через кожні двадцять сантиметрів бурячок цей ріс, строго ж дивилися, щоб не так уже ж, як навстоячі щас уже, вже я полола вже навстоячі, а тоді ж проривали отак пальчиками), ідуть – співають. Вечером ідуть – співають»* (3).

Реципієнти самі зазначають про відмінності між життям у місті й сільській місцевості, наприклад: *«В городе как: живьши в квартире і даже можеш не знать своїх соседей, а в селе каждый день на улице відіся. Вот соседка у меня в Петровском была, ми с ней каждый день общались, а потом она умерла, син остался. Так вот он утром виходит в огород і кричит: «Нелля ти єщю жива?», - а я кричу: «Да», - а он мне в ответ: «Так тебе і надо». Вот это пріветствие такое било»* (5).

Важливою передумовою для існування є збереження сільської громади є залучення молоді для розуміння й переймання функцій і традицій такого об'єднання. Такі факти відомі ще з глибокої давнини. У різних селах України існували громади молоді, а саме – дівочі й парубочі. Наприклад, парубоча громада повинна була мати ватажка (його ще називали «вожай», «береза», «старший парубок» або «отаман»), який зачасту мав або помічника, або скарбника. А от у дівочих громадах старшу називали «маткою» або ж як і у хлопців – «береза», «отаманка». Традиційно такі молодіжні громади влаштовували різні святкування й заходи: спільні забави, досвітки або вечорниці. Старший парубок і матка повинні були організувати й керувати такими розвагами, а також вирішувати непорозуміння.

На основі зазначеного вище можна припустити, що незначна кількість або ж повна відсутність в селі молодого покоління призводить до того, що існування сільської громади поступово зникає. На жаль, останніми десятиліттями така тенденція спостерігається в слобожанських селах, про це зазначають самі жителі, наприклад: *«Раньше выйдеш, а тут детей було стоко. Бегают, іграют, співають, а щас глянеш – нікого».* (5) *«Тоді було легше. Народ дружніший. Люди були добріші».* *«Раніше збиралося село, і всі гуляли. Робили шалаши. Столи накривали. На другий день купали батьків. До колодязя возили в тачках»* (6). *«Он там кум за Павлушом жив, а там кума дальше жила, повмірالی вже. Сусідів брали кумами. А зараз такого немає»*(5).

Незбереження функцій сільської громади, брак молоді, накладання нових стереотипів (зовнішніх) для громади призводить до того, що люди не можуть знайти об'єднувального чинника, що дуже важливо для нашого суспільства. Місцева влада, високопосадовці ззовні впливають на устрій і життя сільської громади, про це говорять і самі селяни, наприклад: *«Тепер це село розділилося на чотири хазяїна...Неплохо тоді (коли були колгости) було. (Зараз) Платять за паї. Що дальше буде, хтозна?»* *«Тоді легше було, народ був добріший. А зараз ніщета...Не всі однаково живуть. У нас роботи в принципі нема. Роблять мало людей. Надо кудись їхати»* *«Треба створювати громади. І тогда буде всьо. Раніше було живе село»* *«Раніше було живе село. Дом культури. І цирк возили. Концерти...Був тут город. Танцювальні гуртки»* (6).

Неприродні зовнішні важелі впливу на сільську громаду негативно впливають на її функціонування. Сільська громада повинна створюватися й розвиватися всередині, тобто необхідно забезпечувати всі необхідні умови для того, щоб молоде покоління українців залишалося жити в громаді. Лише тоді історичні компоненти структури концепту ГРОМАДА як: 'добррозичливість', 'взаємна іронія', 'пісня як консолідуючий чинник', 'спільна праця як консолідуючий чинник', 'соціальний устрій і побуд сільського життя' зможуть закріпитися й виконувати об'єднувальну функцію, як це було колись, наприклад: *«У мене чоловік називається Никихвор. А удома звали Ничіпор. [...] Одного там, на тому, в*

Вільшані дражнили Чіпка. Отож не Нечіпор, а Чіпка. Приїжджає сюда ж, у те, в магазин: «Дай бутилку вина». А ті ж уже: «Ну а гроші де?». «Та запиши, той, на Чіпку». Чіпка. Ну а його ж по-ласковому тут у селі так і звали – Чіпка. Бо Нечіпор» (3)

«А ще десь отуда за село два кілометри там буряки були. Ідуть, ну ладно, туди ще, може, знаєте, хто проснувсь, хто ні – співають. Ну йдуть уже назад, це ж уже понаморюються так, вироблені, (і тоді ж провіряли там, щоб через кожні двадцять сантиметрів бурячок цей ріс, строго ж дивилися, щоб не так уже ж, як навстоячі щас уже, вже я полола вже навстоячі, а тоді ж проривали отак пальчиками), ідуть – співають. Вечером ідуть – співають» (3).

Така ідея ще започаткована Іваном Франком, він писав, що «...новий соціально справедливий устрій базуватиметься на якнайширшому самоуправлінні общин і країв, складених із вільних людей і об'єднаних між собою вільною федерацією, що ґрунтується на солідарності інтересів, відсутності політичного тиску згори на народ. Сам народ знизу управляє собою, працює сам на себе, сам освічується й сам захищається» (Франко, 1985).

Концептуально важливим для розуміння особливостей вербалізації концепту ГРОМАДА є розуміння, що громади нового часу базуватимуться не на спільності норм територіальних утворень, а на спільності інтересів. Вироблення ж соціальних норм буде відбуватися відповідно до плідності взаємодії в таких «спільнотах за інтересами».

Діалектологічне дослідження окреслило, що ознакою сучасної громади є наявність в ній певної системи взаємодій, структур та механізмів, сформованих їх членами, а також існування у ній організацій та груп, покликаних здійснювати взаємодію, координацію та життя заходів у відповідь на виклики й потреби, що зачіпають ці спільноти.

Отже, концепт ГРОМАДА є репрезентантом єдності українського суспільства за умови розуміння громади як спільноти на основі зв'язків між її членами, а не тільки приналежності до певної території. Саме тому концепт ГРОМАДА у процесі вербалізації частково перегукується із концептом РОДИНА.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження можна визначити, що концепт ГРОМАДА необхідно розуміти як певну стійку соціальну спільноту, що об'єднує в соціальну групу людей із спільними духовними, господарськими поглядами та устроєм життя, а також із однаковим світосприйняттям і традиціями. Функціонування й розвиток такої громади зумовлює наявність спільного соціального простору контактного типу, для безпосередньої соціально-психологічної взаємодії, наслідком чого є формування системи стійких соціальних зв'язків.

Соціокультурний підхід є важливим для концепту ГРОМАДА, зокрема сільської. Він дозволяє повно відтворити смислове навантаження таких необхідних сьогодні для нашої країни важелів впливу, як соціокультурний простір соціобуття громади, типи соціальної взаємодії тощо.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень можуть бути відстеження динаміки розвитку концепту ГРОМАДА у воєнний та повоєнний час, виявлення консолідуючих чинників єдності українського суспільства в цілому та громад зокрема, що обов'язково будуть віддзеркалені у мовній картині світу українців.

Література

Батанов О. В. (2001). *Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 260 с.

Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.

Грушевський М. (1994). *Історія України-Руси*. Київ. Т. 5, С. 357.

Забужко О. (2007). *Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфології*. Київ: Факт, 640 с.

Іващенко В. Л. (2004). Термін «концепт» в контексті лінгвістичних методів дослідження. *Мовні й концептуальні картини світу*. Київ, Вип. 10. С. 182–191.

Линиченко І. (1899). *Суспільні верстви Галицької Русі XIV-XV в.* Львів, С. 81-82.

Франко І. (1985). Що таке громада і чим вона повинна бути? Збір. творів: у 50 т. Київ, Т. 44. Кн. 1.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Матеріали проектного діалектологічного дослідження, зібрані від Рудич Марія Василівна, 81 рік; народилася в с. Кривошіївка (Білгородська область), але в 18 років переїхала жити в м. Дергачі, Харківської області.

2. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Харченко Наталі Миколаївни, 46 років; с. Колодязне, Куп'янський район Харківської області.

3. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Філімонової Ольги Миколаївни, 72 роки; с. Токарівка, Куп'янський район Харківської області.

4. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Москальової Неллі Навалівни, 71 рік; с. Токарівка, Куп'янський район Харківської області.

5. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Бунчикова Олександра Антоновича, 76 років; с. Колодязне, Куп'янський район Харківської області.

6. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Губанова Павла Григоровича, 55 років; с. Колодязне, Куп'янський район Харківської області.

7. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Мілодан Ольги Володимирівни, 67 років; м. Куп'янськ, Куп'янський район Харківської області.

8. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Ковальова Любов Олександрівна, 63 роки; Куп'янський район Харківської області.

9. Матеріали діалектологічної експедиції, зібрані від Альбошиної Надії Вікторівни, 66 років; с. Токарівка, Куп'янський район Харківської області.

Referensec

1. Batanov O. V. (2001). *Terytorialna hromada – osnova mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini: Monohrafiia*. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 260 s. [in Ukrainian]

2. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy : 250000 / uklad. ta holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: Perun, 2005. VIII, 1728 s. [in Ukrainian]

3. Hrushevskiy M. (1994). *Istoriia Ukrainy-Rusy*. Kyiv. T. 5, S. 357. [in Ukrainian]

4. Zabuzhko O. (2007). *Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka v konflikti mifolohii*. Kyiv: Fakt, 640 s. [in Ukrainian]

5. Ivashchenko V. L. (2004). Termin «kontsept» v konteksti linhvichnykh metodiv doclidzhennia. *Movni y kontseptualni kartyny cvitu*. Kyiv, Vyp. 10. С. 182–191. [in Ukrainian]

6. Lynychenko I. (1899). *Suspilni verstvy Halyskoi Rusi XIV-XV v.* Lviv, S. 81-82. [in Ukrainian]

7. Franko I. (1985). Shcho take hromada i chym вона povynna buty? Zibr. tvoriv: u 50 t. Kyiv, T. 44. Kn. 1. [in Ukrainian]

Sources of illustrative material

1. Materialy proiektneho dialektolohichnoho doslidzhennia, zibrani vid Rudykh Mariia Vasylivna, 81 rik; narodylasia v s. Kryvoshyivka (Bilhorodska oblast), ale v 18 rokiv pereikhala zhyty v m. Derhachi, Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]

2. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Kharchenko Natali Mykolaivny, 46 rokiv; s. Kolodiazne, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]

3. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Filimonovoi Olhy Mykolaivny, 72 roky; s. Tokarivka, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]

4. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Moskalovoi Nelli Navalivny, 71 rik; s. Tokarivka, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]

5. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Bunchykova Oleksandra Antonovycha, 76

- rokiv; s. Kolodiazne, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]
6. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Hubanova Pavla Hryhorovycha, 55 rokiv; s. Kolodiazne, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]
 7. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Milodan Olhy Volodymyrivny, 67 rokiv; m. Kupiansk, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]
 8. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Kovalova Liubov Oleksandrivna, 63 roky; Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]
 9. Materialy dialektolohichnoi ekspedytsii, zibrani vid Alboshynoi Nadii Viktorivny, 66 rokiv; s. Tokarivka, Kupianskyi raion Kharkivskoi oblasti. [in Ukrainian]

Відомості про авторів:

Демченко Наталя Дмитрівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Чала Анна Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради.

Сапелка Карина Віталіївна – магістрантка освітньої програми Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради.

Natalya Demchenko – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Teaching Methods of the MUNICIPAL ESTABLISHMENT "KHARKIV HUMANITARIAN-PEDAGOGICAL ACADEMY" OF THE KHARKIV REGIONAL COUNCIL.

Chala Anna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Ukrainian Linguistics, Literature and Teaching Methods of the MUNICIPAL ESTABLISHMENT "KHARKIV HUMANITARIAN-PEDAGOGICAL ACADEMY" OF THE KHARKIV REGIONAL COUNCIL.

Karyna Sapelka – master's student of the Philology educational program. Polish language and literature. Ukrainian language and literature of the MUNICIPAL ESTABLISHMENT "KHARKIV HUMANITARIAN-PEDAGOGICAL ACADEMY" OF THE KHARKIV REGIONAL COUNCIL.

СЕКЦІЯ 10. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кузьменко У. І.

здобувачка вищої освіти освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради Науковий керівник – к. пед. наук, доц. Чала А. Г.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НОВЕЛИ «Я (РОМАНТИКА)»

Інтерактивні уроки в старших класах дають можливість підводити здобувачів загальної середньої освіти до усвідомленої та емоційної потреби міркувати, аналізувати й висловлювати свої міркування на запропоновану тему. Здобувачі загальної середньої освіти мають можливість продемонструвати свої знання, поділитися життєвим досвідом, що сприяє формуванню їхніх soft skills, запропонувати власні міркування й проявити пошукові знання. Такі уроки краще сприймаються, тому що освітній процес зорієнтований на зміну стандартного уроку-лекції. Майже всі прийоми, способи дії інтерактивних уроків відзначаються використанням новітніх технологій, особливо за сучасних умов навчання.

Працюючи над формуванням творчої компетентності на уроках української мови та літератури, потрібно пам'ятати, що в кожній дитині природно закладений певний творчий потенціал. Виявити здібності, розвинути їх якомога повніше – таке завдання ставить перед собою сучасний учитель. Надзвичайно важливо навчити дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думки.

Пріоритетним для організації дистанційного освітнього процесу є формування творчої компетентності учасників освітнього процесу, їхньої креативності, умінню самостійно здобувати знання. Позиція вчителя повинна спонукати до активної пізнавальної діяльності здобувача загальної середньої освіти, створювати умови для виявлення зацікавленості; стимулювати до висловлювання власних думок і міркувань, без побоювань помилитися; формувати прагнення учасників освітнього процесу знаходити власні шляхи вирішення проблемних питань; учитися аналізувати та виявляти у здобувачів освіти ініціативу, самостійність у самовираженні. Успішність освітнього процесу, висока якість уроку досягається саме завдяки формуванню творчої компетентності через упровадження інтерактивних технологій.

При дистанційному навчанні на уроках української літератури в 11 класі доцільніше упроваджувати такі інтерактивні методи та прийоми, як: «Інтерактивний мікрофон», «Філософський тренінг», «Морський бій», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Народознавча хвилинка», «Навчаючи-вчуся», «Мозаїка», «Робота в парах», «Лабіринт», «Ажурна пилка», «Поетична хвилинка», «Займи позицію», «Деталізація», «Доведи або спростуй», «Дерево знань» («Дерево рішень»), «Думка-речення», «Ономаністична хвилинка», «Акваріум», метод «Прес», прийом «Розкиданих думок», «П'ять копійок», «Знайди відповідність», «Уточни послідовність», складання асоціативних схем, «Упізнай маску», що з легкістю можна створювати за допомогою різних за стосунків, зокрема мультитадачного онлайн-сервісу Genially [2].

Одним із методів, що упроваджують на уроках української літератури на етапі вивчення нового матеріалу, є «Філософський тренінг». Мета цього методу – сприяти розвитку логічного та асоціативного мислення здобувачів загальної середньої освіти,

філософського сприйняття світу. Цей метод можна упроваджувати під час вивчення новели «Я (Романтика)» М. Хвильового. Після первинного читання та ознайомлення з новелою здобувачам загальної середньої освіти пропонують інтерактивні картки-завдання на екрані, на яких записана одна репліка одного з героїв. Завдання полягає в тому, щоб здобувачі освіти якомога більше дібрали філософських питань, на які могли б уявно або на інтерактивній дошці могли дати відповідь. Наприклад: *Але коли доктор Тагабат кинув на оксамитовий килим порожню пляшку й чітко написав своє прізвище під постановою — «розстрілять»... Мене раптово взяла розпука. Цей доктор із широким лобом і білою лисиною. З холодним розумом і з каменем замість серця, — це ж він і мій безвихідний хазяїн, мій звірячий інстинкт. І я, главоверх чорного трибуналу комуни, — нікчема в його руках, яка віддалася на волю хижої стихії [4].* На найцікавіші запитання здобувачі загальної середньої освіти разом із учителем відповідають.

Методичну гру «5 копійок» доцільніше упроваджувати при обговоренні характеристики художніх образів. На зображенні терези кожен охочий здобувач загальної середньої освіти кладе монету, при цьому висловлюючи власну думку, що виражає його ставлення до героя. На екрані записані три формули, які здобувач освіти має продовжити, а саме:

- Я засуджую героя, тому що...
- Я виправдовую героя, тому що...
- Якби я був на його місці, я би вчинив так...

Цей метод дає змогу побачити власну життєву позицію підлітка та його ставлення до проблем, що можуть виникнути в подальшому. Цю гру можна упроваджувати при вивченні новели «Я(Романтика)» Миколи Хвильового на уроці-суді.

Доречним при вивченні нового матеріалу є «Калейдоскоп запитань». Мета цього прийому – при читанні твору скласти цікаві запитання, на які інші здобувачі загальної середньої освіти при груповій роботі мають дати відповідь. Цей прийом сприяє формуванню читацької компетентності, збуджує в них прагнення бути найкращими й найкмітливішими. Наприклад:

1. Яким було ставлення офіційної влади до М. Хвильового і чому?
 2. Як ви думаєте, чи зміг би автор пристосуватися до тотального режиму?
- Коротко обґрунтуйте свою думку.
3. Визначіть образ, який на вашу думку є центральним гуманістичним символом новели?
 4. Визначіть мікрообраз, який підтверджує опосередкований зв'язок з ідеєю смерті матері?

Метод «Мозаїка» можна упроваджувати під час вивчення будь-яких тем. Він є вдалим і під час вивчення біографії письменника. Група об'єднується в творчі угруповання, які можна створити в окремих кімнатах конференції Zoom. Кожній групі вчитель пропонує певне завдання, виконання якого потребує від здобувачів загальної середньої освіти пошукової роботи, синтезу і викладу думок (приблизно за 10 хв.). Бажано навіть зазначити джерела інформації при цьому. Потім вони переходять в інші творчі групи, де обмінюються інформацією, тобто відбувається взаємонавчання. Для виконання такого завдання відводиться приблизно 15 хвилин і за цей період здобувачі загальної середньої освіти повинні встигнути занотувати отриману інформацію. Останнім етапом є перевірка здобутих знань. Матеріал бажано занотувати схематично, коротко, стисло. Так, наприклад, під час вивчення життєвого й творчого шляху письменника виділяються наступні етапи: дитячі та юнацькі роки; освіта й робота; особливості світогляду; жанрове розмаїття творчості; останні роки життя.

Наступний прийом, що можна використовувати, – це прийом «Розкиданих думок». На екрані записують запитання, або це можуть бути слова-терміни, а здобувачам загальної середньої освіти пропонують опорний конспект, у якому немає послідовної чи прямої відповіді на них. Також можна вказати параграф підручника. Завдання здобувачів освіти –

знайти відповідь на поставлені запитання чи пояснити терміни. Переможець отримує якусь заохочення у вигляді смайлика або мему. А в рейтинговій таблиці ставиться позначка про його досягнення. Після вивчення певного розділу чи великої теми оголошується переможець. Здобувачів загальної середньої освіти потрібно заохочувати й спонукати до дії. Цей прийом дає змогу відчути їм смак успіху, упевненість у собі, самоствердитися.

Наприклад, на дошці записуються наступні запитання:

- *Який образ ви можете назвати центральним гуманістичним символом новели? (Образ матері Марії. Вона не дає свідомості ліричного героя повністю зануритися у непроглядну чорноту зла.)*

- *Які прийоми використовує письменник для втілення цього образу? (Прийом полістилістичної мовної характеристики).*

- *За допомогою чого Микола Хвильовий творить образ матері? (Експресії).*

- *Назвіть портретні деталі образу матері. («Тоді я беру її милу голову з нальотом сріблястої сивини і тихо кладу на свої груди...», «...там йшла моя мати з похиленою головою», «...Тоді я звів цю безвихідну голову й пожадливо впився устами в білий лоб»).*

- *Що в цій сполуці передає епітет «безвихідний»? (Ідею смерті).*

- *Отже, безвихідна голова – це розстріляна, мертва мати. «Розстріляна мати» - уявлення, насичене специфічною експресією кривавої дійсності.*

- *Який це мікрообраз засвідчує опосередкований зв'язок з ідеєю смерті матері? (Образ м'яти).*

Кожне слово пахне, мов листочок м'яти.

Та, мов квітка з короваю, пахне слово «мати».

Також можна використати цей метод навпаки. На дошці записати опорні слова: *розстрілять, Марія, Я...* А здобувачі загальної середньої освіти повинні скласти опорний конспект, схему, пам'ятку тощо.

Можна упроваджувати дидактичну гру «*Кола на воді*». Здобувачі загальної середньої освіти записують на дошці довільне слово у стовпчик. На ці букви добираються словосполучення і складаються речення, на основі яких створюють оповідання, вірш. Такі вправи розвивають логічне та зв'язне мовлення, уяву, учать фантазувати, наприклад:

М – матір – милість – можливість, мрія;

А – атака – агонія – аналізування;

Р – рідна – родина – розстріл;

І – інший – інакше – імітувати;

Я – ядро – яма – ява.

Під час аналізу твору можна упроваджувати рольову гру «*Маска*» для аналізу художніх образів. Здобувачі загальної середньої освіти об'єднуються у три групи, кожна характеризує різних героїв твору. Завдання гри: кожному підібрати запитання до образу героя, якого група буде характеризувати. У кожній групі є один учасник, який грає роль уявної людини в масці, тобто представляє героя твору, якого необхідно охарактеризувати за допомогою заздалегідь підготовлених запитань. Так, наприклад, здобувачі загальної середньої освіти можуть поставити запитання людині в масці: «*Хто ви?*», а відповідь того учасника: «*Я «вірний пес революції»; злий геній, садист; розумна, освічена, жорстока та цинічна людина; "доктор із широким лобом і білою лисиною, з холодним розумом і з каменем замість серця»...* [4]. Таким чином, кожна група за допомогою запитань відгадує героя твору, веде з ним діалог. Це розвиває логічне мислення.

Інтерактивні технології – не самоціль. Потрібно постійно контролювати процес досягнення поставлених цілей (вони повинні бути чітко визначені й легко контрольовані), за умови невдачі переглядати стратегію і тактику роботи, шукати і виправляти недоліки. Сучасним педагогам доречно обрати ті методи, що дадуть змогу створити власну міні-методику.

Творчий учитель спонукає до творчості й здобувачів загальної середньої освіти. Зрозуміло, що не кожен із випускників стане письменником, але найголовніше навчити

молоде покоління дружити, спілкуватися, орієнтуватися у складному вирі життя, знайти своє місце в ньому, відстоювати власні переконання, бути цікавою, творчою особистістю, бути гуманними у відносинах із оточенням, мати високу моральність. Отже, викладання літератури – це специфічна галузь творчої педагогічної діяльності, яка спонукає вчителя до нестандартного художньо-педагогічного мислення. Учитель повинен зрозуміти, усвідомити свою роль у житті нашої держави і в житті своїх учнів, систематизувати все надбане, відкрите в щоденній кропіткій праці, здійснити крок на шляху опанування таких педагогічних технологій, які б допомогли зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним, демократичним.

Література:

1. Безхутрий Ю.М. Хвильовий: проблеми інтерпретації : монографія. Харків : Фоліо, 2003. 495 с.
2. Державний стандарт базової і повної середньої світи : режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
3. Лесняк, Ю. В. Нове моделювання часопростору у новелах Миколи Хвильового. Закарпатські філологічні студії : науковий журнал/ голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. Вип. 9. С. 191–196.
4. Хвильовий М.Г. Вибрані твори / упор. Р.В. Мельників. Київ : Смолоскип, 2011. 1032 с.

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПРОТОКОЛ

N _____ від «___» _____ 20__ року
засідання Атестаційної комісії N _____

З розгляду кваліфікаційної бакалаврської (або магістерської) (дипломної) роботи студента
(ки)

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

на тему

ПРИСУТНІ:

Голова _____
(науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Члени АК

КВАЛІФІКАЦІЙНУ БАКАЛАВРСЬКУ (або МАГІСТЕРСЬКУ) (ДИПЛОМНУ) РОБОТУ
ВИКОНАНО:

Під керівництвом _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

З консультацією _____
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ДО АТЕСТАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ПОДАНО ТАКІ МАТЕРІАЛИ:

1. Подання голові АК щодо захисту кваліфікаційної роботи, у якому містяться довідка про успішність, висновок керівника, висновок кафедри

2. Пояснювальна записка дипломної (магістерської) роботи на _____ сторінках

3. Креслення, презентації на _____ аркушах

4. Рецензія _____ (науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

5. Навчальна карта студента

6. Резюме до проекту _____ мовою (вказати мову)

Після повідомлення (протягом ___ хв.) про виконану роботу студенту (ці) задані такі запитання:

1. _____ (прізвище й ініціали особи, що поставила запитання, зміст запитання)

2. _____

3. _____
4. _____
5. _____

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що студент(ка) _____
(прізвище та ініціали)

виконав (ла) і захистив (ла) кваліфікаційну бакалаврську (або магістерську) (дипломну)
роботу з оцінкою за шкалами:
національною _____ ECTS _____

2. Присвоїти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)
кваліфікацію _____
за спеціальністю _____
(шифр, назва)

3. Видати диплом _____
(з відзнакою)

4. Відзначити, що _____

Голова АК: _____
(підпис) (прізвище та ім'я)

Члени АК: _____
(прізвище та ім'я й посада особи, що склала протокол, підпис)

ФОРМА-ОПИС РОБОТИ МАГІСТРА*

1. Кваліфікаційна робота (папка Ivanov_mag):

1. робота (Ivanov_mag);
2. реєстраційна форма (Ivanov_fm);
3. презентація (Ivanov_pr).
4. титульний аркуш (Ivanov_tit)

**Назва папки повинні містити до 10 символів*

***Робота, титульний аркуш та презентація подаються в форматі .pdf, реєстраційна форма – форматі .doc)*

Реєстраційна форма

№	Назва поля	Зміст поля
1.	Назва роботи	
2.	Автор (ПІБ)	
3.	Дата (рік, місяць, день)	
4.	Факультет	
5.	Кафедра	
6.	Галузь знань, спеціальність	
7.	Освітня програма підготовки	
8.	Форма навчання	
9.	Тема кваліфікаційної роботи	
10.	Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)	
11.	Ключові слова (до 10 слів) трьома мовами: українська, російська, англійська	
12.	Анотація українською мовою (до 300 символів)	

Керівник кваліфікаційної роботи _____

(підпис) (ім'я, прізвище)

****подається одночасно з кваліфікаційною роботою в електронному та паперовому вигляді, підписана керівником кваліфікаційної роботи*

Зразок оформлення довідки перевірки роботи на плагіат

ДОВІДКА ПЕРЕВІРКИ РОБОТИ НА ПЛАГІАТ

Заявляю, що я ознайомила (-вся) з повним Звітом подібності, який був згенерований системою за допомогою пошукових платформ Google, Bing щодо роботи (додається):

Автор: _____

Назва роботи: _____

Науковий керівник: _____

Факультет _____ **Група :** _____ **Курс** _____

Тип роботи: _____

(кваліфікаційна робота, дисертація, стаття, тези, тощо)

Strike Plagiarism		Unicheck	
Унікальність		Оригінальність	
Кількість підстановок		Схожість	

Особа, відповідальна за перевірку: _____

Після проведеного мною аналізу Звіту подібності, констатую таке:

- запозичення, виявлені в роботі, оформлені коректно і не мають ознак плагіату.
 - виявлені в роботі запозичення не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи і відсутності самостійності її автора. Роботу направити доопрацювання.

- виявлені в роботі запозичення є недобросовісними і мають ознаки плагіату або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень.

Опис прийнятого рішення

(прізвище та ініціали особи, відповідальної за перевірку)

(підпис)

_____. _____. 20__ р.

Зразок оформлення довідки перевірки роботи на плагіат

ДОВІДКА ПЕРЕВІРКИ РОБОТИ (ПРОЄКТУ) НА ПЛАГІАТ

Автор роботи:	
Назва роботи:	
Факультет (відділення):	
Кафедра:	
Спеціальність:	
Науковий керівник:	
Дата перевірки:	
Результати перевірки:	
Максимальний збіг із одним документом:	___%
Помилки у документі:	___%

Висновок: не виявлено плагіат

Оригінальність _____%

Завідувач кафедри _____

(підпис)

_____ (ім'я, прізвище)

Зразок оформлення рецензії на кваліфікаційну магістерську роботу

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу

здобувача(-ки) вищої освіти _____

на тему: _____
(назва теми роботи)

1. Актуальність теми _____

1. Наукова новизна _____

2. Якість проведеного аналізу проблеми _____

3. Практична цінність висновків та рекомендацій _____

4. Наявність недоліків _____

5. Загальний висновок і оцінка роботи _____

Прізвище та ім'я, посада, науковий ступінь,
учене звання автора рецензії

(підпис)

Печатка «_____» _____ 20__ р.

Спільні та відмінні характеристики семантико-синтаксичної структури паремії зображено у Таблиці 1.1., с. 9.

Таблиця 1.1.

Семантико-синтаксична структура паремій: зіставний аспект

№ п/п	Основа зіставлення	Українська паремія	Англійська паремія
1	2	3	4
1.	Валентна рамка основної предикації: а) двовалентний предикат б) тривалентний предикат в) чотиривалентний предикат	+ + +	+ + -
2.	Реалізація суб'єкта прямого значення	+	+
3.	Реалізація персоніфікованого суб'єкта	+	+
4.	Редукція суб'єктного актанта основної предикації	+	+/-
5.	Семантична неелементарність паремійної структури	+	+

Мовні конструкції, які використовуються у наукових працях для виконання функції засобів зв'язку між реченнями

<i>Мовна функція</i>	<i>Лексичні засоби</i>	
Причина та її наслідок, умова і наслідок	(і) тому, тому що	
	оскільки	
	з чого звідки	виходить
	внаслідок	у результаті
	на основі вищезазначеного, на підставі вказаного вище	у зв'язку з цим
	залежно від	згідно з цим
	у цьому випадку	за таких умов, з огляду на
	у такому випадку	(а) якщо (ж)..., то ...
	що	свідчить
		вказує
		говорить
		відповідає
		дає можливість
		дозволяє
		сприяє має значення і т.п.
Часове співвідношення та порядок викладення	спочатку, насамперед, передусім	
	першим наступним, попереднім	
	одночасно, у той же час	
	поруч з цим, поряд з таким	
	попередньо, вище, раніше	
	ще раз, знову	
	потім, нижче, після цього	
	згодом, далі, пізніше	
	по-перше, по-друге і т.п.	

	зараз, нині, у цей (на цей) час, до цього часу	
	у минулі роки, останнім часом, останнього часу	
	на закінчення, зрештою, нарешті	
Зіставлення та протиставлення	але, втім, а проте, та, однак, зрештою	
	як..., так і...; так само, як і ...	
	не тільки, але і (й)	
	порівняно з; якщо..., то...	
	на відміну, навпаки, на противагу	
	аналогічно, таким чином, також	
	з одного боку, з другого боку	
	у той час, як; разом з тим, водночас	
	також і, до того ж, при цьому, разом з тим	
	окрім більше	
	понад	
	особливо, а надто	
Посилання на попередній або наступний вислів	тим більше, що	
	у тому разі, у випадку, тобто, а саме	
	як було	показано
		доведено
		відзначено
		отримано
		знайдено
		встановлено
		згадано
	зважаючи на	
	як підкреслювалось, вказувалось вище	
	згідно з цим	
	відповідно до цього	
	відповідним чином	
	у зв'язку з цим, відповідно до цього	
	у зв'язку з вищевикладеним	
	цей, що розглядається, вищевказаний і т.п.	
	такий, подібний, аналогічний, відповідний, такого типу, такого виду, схожий на ...	
	багато з них, один з них, деякі з них	
	наступний, деякий, надалі, подальший, дальший, другий	
	більшість, більша частина	
	керуючись положенням	
	дослідженням встановлено	
як наслідок		
таким чином, відтак, звідси		

	у результаті, у кінцевому підсумку	
	звідси, з цього	витікає
		виходить
		стає зрозумілим
		очевидно
	це	дозволяє зробити висновок
		дозволяє дійти висновку
		зводиться до такого
		свідчить
		переконує
на закінчення, і нарешті, насамкінець		
Ілюстрація	наприклад; так, як приклад; для прикладу	
	прикладом може слугувати (бути)	
	такий же (наприклад)	
	у випадку, для випадку	
	про те може свідчити; що очевидно, засвідчує	
Уведення нової інформації	розглянемо такі випадки...	
	зупинимось детально на...	
	основні переваги цього методу полягають у...	
	деякі додаткові зауваження...	
	декілька слів щодо перспектив дослідження...	
	наведемо декілька прикладів	

ВИСНОВКИ

Стійкі сполучення з флорономенами – це невід’ємний складник фразеологічного фонду як української так і польської мови. Проаналізувавши ці сполучення, впевнюємося в різноманітності апарату символів як їхніх структурно-семантичних елементів. Вони не лише урізноманітнюють компонентний склад фразеологічних одиниць, а й тісно пов’язані з національною культурою народу.

Фразеологія як наука на сучасному етапі її розвитку характеризується активізацією наукової думки до вивчення фразеологічної семантики її одиниць, їхнього походження та функціонування, національно-культурної специфіки і фразеологічної символіки в лінгвокультурологічному аспекті

Фразеологічні одиниці здебільшого бувають жартівливими, іронічними, лайливими висловами, які влучно, дотепно характеризують когось, що-небудь, називаючи не прямо, а завуальовано, оскільки в складі фразеологічних одиниць слова вживаються не в притаманних їм значеннях, а спільно передають одне нове значення.

Проблема вивчення флористичної фразеології особливо актуальна, оскільки фітоніми відіграють значну роль у житті людини не лише у декоративному і естетичному аспекті, а й беруть участь у передачі релігійних, символічних, етичних і міфологічних уявлень. Засобами своєї експресивності і емоційності флористична фразеологія найяскравіше і найточніше відбиває дух народу, культурно-історичний досвід пізнання світу, і навіть його національний менталітет. Фрагмент фразеологічної картини світу, характерний для одного народу, може цілком ігноруватися у фразеологічній картині світу іншого народу чи репрезентуватися іншими засобами мовного вираження.

Кожен народ по-своєму розчленовує фрагменти світу та по-своєму називає їх. Формується світ тих, хто говорить цією мовою, тобто формується лексико-семантичні поля як сукупність знань про світ, що фіксується у лексиці, граматиці, фразеології.

Між «картиною світу» як віддзеркаленням ретельного світу, «мовною картиною світу» та фіксацією цього зображення існують складні відносини. Лексико-семантичні поля можуть бути представлені за допомогою просторових, часових, кількісних та інших параметрів. На їх формування впливають мова, природа, час, предмети, інші соціальні фактори, виховання.

Оскільки концептуальна картина світу - явище динамічне, а не статичне, то мовні одиниці, що її відображають, зазнають усіляких перетворень і набувають

концептуальних значень, що розширюють семантичне поле того чистого мовного знака. У результаті останній функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як слово - культурний концепт.

У нашій роботі під семантичним полем ми розуміємо сукупність семантичних ознак (макросем, значень), об'єднаних системними відношеннями. Отже, лексико-семантичні поля - це сукупність зафіксованих в одиницях мови бачень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу. Поділ лексики на лексико-семантичні поля – це спосіб, відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, що притаманні певному мовному колективу.

Ми вивчили поняття «картини світу» загалом та «фразеологічної картини світу» зокрема. Фразеологія – це особлива галузь мовознавства, яка вивчає стійкі словосполучення з ускладненою семантикою, які називають фразеологічними одиницями або фразеологізмами. Семантичні, структурні та функціональні особливості фразеологічної одиниці своїм набором ознак всебічно обмежують її з-посеред інших мовних одиниць. Лексичне значення фразеологізму – це набір його категоріальних ознак, що може реалізуватися у тексті, а й у контексті, розкриваючись майже при лексикографічному описі і тлумаченні. Змінні, лексичні поєднання слів, які піддаються фразеологізації, з переосмислення значення і багаторазового повторення набувають властиву фразеологізмам стійкість. Цьому процесу безумовно сприяє потреба людей у яскравих зворотах, які збагачують мову і часто є єдиними виразниками того чи іншого змісту у фразеологічній картині світу, який не може бути виражений словами. Таким чином, роль фразеологізмів в українській та польській мовних картинах світу найбільш яскраво і точно відображає дух народу, його національний менталітет, а також культурно-історичний досвід пізнання світу через свою експресивність та емоційність. Фразеологізми формують культурну самосвідомість народу та мовну картину світу

Відображення природи, зокрема її рослинного світу, у фразеологічних одиницях пов'язане з традицією ще дохристиянських часів, коли людина вважала себе частиною природи. Дерева і кущі, квіти і трави, злаки і городина в решті-решт і бур'яни – весь цей рослинний світ з давніх-давен став для людини невід'ємною частиною її життя.

У практичній частині нашої роботи ми спробували проаналізувати та зіставити флористичні фразеологізми в українській та польській мовних картинах світу. В роботі проаналізовано близько 500 постійних порівняльних конструкцій, що містять загалом близько сотні назв рослин та їх частин.

Порівняльні конструкції цього типу характеризуються широким діапазоном функціонування. Вони використовуються в основному для ілюстрації сенсорної поведінки та властивостей. Здебільшого це фізичні ознаки: розмір (наприклад, *wielki jak dąb*, *wysoki jak brzoza*, *rosły jak topola* великий, як дуб, високий, як береза, як тополя), товщина (наприклад, *cienki jak trzcina*, *badył* тонкий, як очерет, стебло), колір (наприклад, *biały jak lilia*, *czerwony jak róża*, *burak*, мак білий, як лілія, червоний, як троянда, буряк, мак), форма і загальний вигляд (наприклад, *okrągły jak ogórek*, *główka jak makówka* круглий, як огірок, головка, як макове зернятко), смак (наприклад, *gorzki jak piołun*, *kwaśny jak cytryna* гіркий, як полин, кислий, як лимон), запах (наприклад, *pachnie jak świętojańskie ziółko*, *bije w nos jak chrzan*// б'є в ніс, як хрін).

Ми проаналізували особливості походження та використання фітономенів. Опрацювавши матеріали етнолінгвістичних, міфологічних, енциклопедичних, загальномовних та інших джерел, визначили такі ядерні флорономени в українській етнолінгвокультурі. Дослідили флорономени на прикладах української та польської фразеології та структурували опрацьований матеріал і можемо констатувати, що фразеологічні одиниці з компонентом-флорономеном досить широко побутують в обох мовах. Здебільшого це ідіоми, порівняльні конструкції, паремії. Серед назв рослин нап поширенішими для обох мов є одиниці, що стали символами у народному уявленні і їхня семантика наповнювалася різними конотаціями відповідно до первісних міфологічних вірувань та обрядів. Рослинні символи у фраземах часто перегукуються з тотожними символами народних пісень, обрядів, вірувань, замовлянь тощо.

Часто ті самі флорономени трапляються у різних за семантикою та конотацією ФО. Такі розгалуження у семантичному вираженні функціонують в межах однієї мови, і у порівняльному аспекті двох мов.

Практично всі фітонімні компоненти фразеологічної системи двох мов яскраво відображають як українську, так і польську мовну картину світу. Окремі фразеологізми засвідчують особливості слов'янського характеру, спільної історії, вірувань, традицій. Спільність походження і взаємовпливи української та польської мов, подібність ментальних рис двох народів привели до зближення їхніх мовно-символічних систем.

ПІСЛЯМОВА

Студентська наукова робота є самостійним науково-дослідницьким дослідженням: має за мету оволодіння елементами наукового пошуку, загальнонауковими і спеціальними методами сучасного наукового дослідження, розвинути навички творчої роботи, а загалом – сприяє поглибленому вивченню спеціальних питань окремого освітнього компоненту.

Наукова діяльність у закладах вищої освіти є невід’ємною складовою освітнього процесу. Проте така наукова діяльність, особливо з філологічних дисциплін, часто перетворюється на компіляцію, плагіат, позначається невмінням оперувати науковою термінологією, систематизувати матеріал, і зрештою, відсутністю навичок фахового рівня аналізу художніх явищ. Зрозуміло, що студентська наукова робота з мови чи літератури, виконана на сучасному рівні, вимагає оволодіння певними лінгвістичними й літературознавчими методами та спеціальною методикою аналізу художнього твору.

Методичні рекомендації покликані допомогти студентам-філологам у правильному структуруванні, оформленні, формулюванні наукового апарату дослідження. Авторами висвітлено проблемні питання, що виникають у здобувачів вищої освіти при написанні наукової роботи на кожному етапі: оформлення літератури, формулювання актуальності, мети, завдань, об’єкта, предмета дослідження, використання загальноприйнятої наукової термінології, показані типові помилки тощо.

Свого часу У. Еко видав книгу «Як написати дипломну роботу», де сформулював таку ідею: «У моїй книзі немає порад, як займатися наукою, ...тут просто прокреслюється шлях, яким варто йти, аби в певний день і час перед певною комісією ви могли покласти пачку листків в обкладинці, відповідно до нормативів, що складається з потрібної кількості видрукованих сторінок, і щоб цей диплом приблизно якимось узгоджувався з вашою спеціальністю і не навівав опонентам стану сумної задуми». Попри притаманну Еко іронію, результат студентської наукової роботи сягає, звичайно, далеко за межі процедури захисту.

Філологічний матеріал – поле численних естетичних відкриттів, підґрунтя для пошуків і спроб формулювання загальних законів культури. Наукова робота вчить розважливості, самостійності, наполегливості, систематичності. Студент набуває досвіду створення, народження нового тексту, а відтак – творчого формування власного «Я».

ДЛЯ ПОДАТОК

